

JUHÁSZNÉ BELLE ZSUZSANNA

Könyvtár-pedagógia a gyakorlatban

DEBRECENI EGYETEM
TANÁRKÉPZÉSI KÖZPONT

JUHÁSZNÉ BELLE ZSUZSA

Könyvtár-pedagógia a gyakorlatban

28 órás továbbképzés oktatási segédanyaga

Debreceni Egyetemi Kiadó
Debrecen University Press
2015

Szaktárnet-könyvek 23.

Sorozatszerkesztő:

Maticsák Sándor

Készült

a SZAKTÁRNET (TÁMOP-4.1.2.B.2-13/1-2013-0009)
pályázat keretében

Lektorálta:

Bajiné Takács Margit

Technikai szerkesztő:

Tóth Anikó Nikolett

Borítóterv:

Nagy Tünde

ISBN 978 963 473 861 9

© Juhászné Belle Zsuzsa

© Debreceni Egyetemi Kiadó – Debrecen University Press,
beleértve az egyetemi hálózaton belüli elektronikus terjesztés jogát is.

Kiadta a Debreceni Egyetemi Kiadó, az 1795-ben alapított
Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülésének tagja.
www.dupress.hu

Felelős kiadó: Karácsony Gyöngyi
Készült a Kapitális Nyomdában, 2015-ben.

Tartalom

Bevezetés.....	5
1. Az iskolai könyvtári munka jogi háttere. Aktuális jogszabályok, rendeletek	7
2–3. A könyvtár-pedagógiai munka tervezése: A könyvtár-pedagógiai program	17
4. A könyvtár-pedagógiai tevékenység lehetőségei a könyvtárban.....	27
5. Didaktikai alapelvek és érvényesülésük a könyvtári órákon.....	37
6–7. A feladatlapok összeállításának „menete” és kritériumai.....	49
8–9. Könyvtárhasználat tananyag	61
10–11. Új tanítási, tanulási stratégia: projektpedagógia az iskolai könyvtárban	67
12. Könyvtár-pedagógiai tevékenységek a tanórán kívül	77
13. Olvasóvá nevelés könyvtári eszközökkel, tanórán kívüli foglalkozások	81
14. Az olvasóvá nevelés módszerei, közösségei, szervezetei és intézményei. A biblioterápia lehetőségei és eszközei a személyiségfejlesztésben.....	89
15. A tehetségfejlesztés lehetőségei az iskolai könyvtárban.....	101
16–17. Az iskolai könyvtár alapidokumentumai és karbantartásuk. Nyilvántartások.....	115
18–19. Az iskolai könyvtárak honlapjai és használatuk. Adatbázisok	123

20–21. Formai és tartalmi feltárás korszerű számítógépes eszközök segítségével. A hagyományos és online információkereső rendszerek megismerése, használata	129
22. A könyvtárostánár önismereti, önértékelési, önfejlesztési módszerei.....	141
23–24. A könyvtárostánár teljesítményének mérése, értékelése	151
25. Konfliktusok az iskolai könyvtárban, és azok feloldása	161
26. A tanulók személyiségének fejlesztése könyvtári eszközökkel.....	167
27. Szolgáltatások az iskolai könyvtárban	181
28. Együttműködés, PR és marketing az iskolai könyvtárban	193
Ábrák jegyzéke	203

Bevezetés

Mit? Miért? Hogyan? Miből?

Szándékaink szerint a tanfolyamon könyvtár-pedagógiai és könyvtár szakmai munkánkkal összefüggő ismereteket nyújtunk, és/vagy újítunk fel, és a korszerű oktatási, nevelési módszerek megismertetése mellett a különböző diszciplínák modern tantárgypedagógiai eredményeinek alkalmazási lehetőségeit is a köznevelésben.

A könyvtárostanároknak nagyon kevés lehetőségük van szakmai továbbképzésre. Akkreditált továbbképzést csak a FPI biztosítana, de nagyon nehézkes a képzés „lehozatala” (próbáltam).

Informatikai és digitalizálási továbbképzésben lehet részük a Debreceni Egyetem könyvtárának jóvoltából, de a könyvtárostanárok többsége szakmai, módszertani megújulásra is vágyik.

Egy könyvtárostanár munkája szerteágazó. Nem korlátozódik a könyvtárhasználati órák megtartására. Résztvevője kell, hogy legyen a könyvtár alapú szakóráknak, és „főszereplője” lehet a tanórán kívüli foglalkozásoknak, pl. a könyvtári szakköröknek, vetélkedőknek, versenyeknek.

Úgy gondolom, hogy e szerteágazó tevékenység segítésére nem óraterveket készítek, hanem oktatási segédanyagot állítok össze, és bízom benne, hogy ezzel segítséget nyújthatok kollégáim könyvtár-pedagógiai munkájához, oktatási és nevelési tevékenységéhez, a könyvtári munkájuk tudatosabbá tételéhez és talán a jobb közérzetükhöz is.

Ennek a 28 órás tanfolyam anyagának az alapját a 2005-ben megírt (és azóta többször átírt), az interneten is hozzáférhető könyvtárpedagógiai egyetemi jegyzetem adja, számos szakirodalmi anyaggal kiegészítve. Igyekeztem a közel 40 éves könyvtárostanári, szakértői, szaktanácsadói, és könyvtári szakfelügyelői tapasztalataimat is felhasználni az oktatási segédanyag megírásánál.

A képzés elméleti és gyakorlati órákból, afféle „műhelymunkából” áll. A műhelymunkánál fontosnak tartom a „hozott anyagot”.

- a résztvevők könyvtárának alapidokumentumait,
- könyvtár-pedagógiai programjukat,
- óra- és projektterveiket,
- feladatlapjaikat,
- kérdőíveiket stb.

Ezeket a foglalkozásokat „elméleti” órákhoz kapcsolódóan tartjuk. Úgy tervezem, hogy

- a 2–3. témakör (Könyvtárpedagógiai program tervezése) óráját egészítjük ki gyakorlattal;
- az 6–7. témakör (Feladatlapok) feldolgozásakor is lesz műhelymunka;
- a 8–9. témakör (NAT) elméleti anyaga után is izgalmas lehet az együtt munkálkodás 2 órában;
- a 10–11. témakör (Projektek) megbeszélése után saját projektterv elkészítésén fáradozunk;
- a 16–17. témakörnél (Alapdokumentumok) a „hozott anyag” átvizsgálásával töltjük az időt;
- a 18–19. témakörnél iskolai könyvtárak honlapjainak vizsgálatából merítünk ötleteket;
- a 20–21. témakörnél a formai és tartalmi feltárást gyakoroljuk;
- a 23–24. témakör (a könyvtárostanár) kapcsán „önvizsgálatot” végzünk, „gyakoroljuk” az önértékelést, ezekhez tesztek készítenk és oldunk meg szándékaim szerint.

1. FEJEZET

Az iskolai könyvtári munka jogi háttere, aktuális jogszabályok, rendeletek

A könyvtáros tanárnak, mint a többi közoktatásban dolgozó munkatársnak tisztában kell lennie munkája jogi szabályozóival. Különösen igaz ez napjainkban, amikor nagyon sűrűn változnak a jogszabályok. Újak születnek, közelmúltbeliek módosulnak, és vannak hatályukat veszítettek is. Az iskolai könyvtári munkát (is) törvények, rendeletek szabályozzák. Ezek közül a legmeghatározóbb a *köznevelési törvény*, de a nyomában megszületett végrehajtási utasítások és EMMI rendeletek és módosításaik is komoly befolyással vannak a munkánkra.

Fontos, hogy ismerjük ezeket, mert csak így tudunk kiállni igazunkért (ld. pedagógusok-e a könyvtárostanárok vagy oktatást segítő munkatársak?), ezek ismeretében lehetünk napra készek az alapdokumentumainkkal (pl. a könyvtári SZMSZ jogi hivatkozásainak frissítésekor), de ismeretük segítséget nyújthat munkaterveink, beszámolóink elkészítésekor is. Ezeken túl az iskolavezetés és kollégáink munkáját is segíteni tudjuk „jogszabályfigyelésünkkel”.

Az említett gyakori változásokat bizonyítandó álljon itt Petróczi Gábor szakértő „preparált segítsége”: a 326/2013. (VIII. 30.) Korm. rendelet 2014. november 4-én hatályba lépett módosítása (módosította a 268/2014. (XI. 3.) Korm. rendelet).

Új rendelkezések

Hatályon kívüli rendelkezések

Módosult rendelkezések

~~4.§ (5) Az a Mesterpedagógus fokozatba besorolt pedagógus, aki az országos pedagógiai szakmai ellenőrzésben, a pedagógusok minősítő vizsgáján vagy minősítési eljárásában szakértőként vesz részt vagy szaktanácsadói feladatokat lát el, munkaidő-kedvezményben részesül. A neveléssel-oktatással lekötött munkaideje nem lehet több heti tizennyolc óránál – óvodapedagógus esetén huszonöt óránál –, továbbá tanítási heten-~~

ként legalább egy tanítási napra a munkahelyén történő munkavégzés alól mentesíteni kell annak érdekében, hogy a szakértői, szaktanácsadói feladatok ellátásában részt tudjon venni.

4.§ (5) Az a Mesterpedagógus fokozatba besorolt pedagógus, aki az országos pedagógiai-szakmai ellenőrzésben, a pedagógusok minősítő vizsgáján vagy minősítési eljárásában szakértőként vesz részt vagy szaktanácsadói feladatokat lát el, munkaidő-kedvezményben részesül. A neveléssel-oktatással lekötött munkaideje nem lehet több

- a) heti tizennyolc óránál,
- b) óvodapedagógus esetén huszonöt óránál,
- c) vezetőpedagógus esetében tíz óránál, vezető óvodapedagógus esetében huszonkettő óránál, továbbá tanítási hetenként legalább egy tanítási napra a munkahelyén történő munkavégzés alól mentesíteni kell a szakértői, szaktanácsadói feladatok ellátása érdekében.

Aktuális jogszabályok, rendeletek

A köznevelési törvény a következőképpen határozza meg az **iskolai könyvtár**

„Az iskolai könyvtár az oktatási-nevelési intézmény (továbbiakban iskola) tanítási, tanulási médiatára, oktatási helyszíne és kommunikációs centruma. Irányítási, pedagógiai és pénzügyi szempontból a működtető intézmény szerves része. Sajátos eszközrendszerével segíti az iskolát pedagógiai programja megvalósításában, másrészt; mint a könyvtári rendszer tagja a mindenkor érvényes könyvtári jogszabályok, szabványok szerint működik.

Gyűjteménye széleskörűen tartalmazza azokat az információhordozókat, információkat, amelyeket az iskola oktató-nevelő tevékenysége hasznosít, befogadva és felhasználva a különböző rögzítési, tárolási, átviteli és kereső technikákat. Rendelkezik a különböző ismerethordozók használatához, ill. az újabb dokumentumok előállításához szükséges eszközökkel.”(1)

Szakszerűen elhelyezett és feltárt gyűjteményére és a könyvtári hálózaton elérhető forrásokra épülő szolgáltatásaival az iskola tevékenységét átfogó **forrásközpontként**, információs központként működik.

Az iskolai könyvtár komplex egység, amelyet a tanításhoz, tanuláshoz nélkülözhetetlen ismerethordozók, a használatukhoz/előállításukhoz szük-

séges eszközök és szolgáltatások rendszere alkot, és amely a pedagógiai folyamattal szemben támasztott fejlődő követelményeknek megfelelően rugalmasan képes újraszervezni tevékenységeit, szolgáltatásait. Az önálló ismeretszerzés elsajátítása érdekében tantervi program szerint szervezi és a nevelőtestülettel együttműködve valósítja meg a tanulók könyvtárhasználati felkészítését, segíti informatikai szemléletük, információkezelési szokásaik kialakítását.

Az iskolai könyvtár széleskörű lehetőséget kínál az önművelésre, az olvasásfejlesztésre, a csoportos és egyéni tanulás technikájának, módszereinek elsajátítására, a személyiség komplex és differenciált fejlesztésére.

A következőkben az iskolai könyvtárra vonatkozó törvényeket vesszük sorra. Vannak frissek és „elavultak”, amelyben azért van még néhány ránk vonatkozó rész, amely nem veszítette el hatályosságát.

Az iskolai könyvtárra vonatkozó jogszabályok, törvények, rendeletek

- A közalkalmazottak jogállásáról szóló 1992. évi XXXIII. törvény (és a későbbi módosításai)
- Az 1997. évi CXL. törvény a kulturális javak védelméről és a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről
 - Uo. a 69§ könyvtári szakfelügyeletről
 - Uo. az 56§ (2) az ingyenes tankönyvhasználatról
 - Uo. az 55§ (1–2) az alapító okiratban és a működési szabályzatban való részvétel és a KT37§ (5)-ben az alaptevékenység
- A 2007. évi XCVIII. törvény a tankönyvpiac rendjéről: „folyamatos” módosításokkal
- A kulturális miniszter és a pénzügyminiszter 3/1975. (VIII. 17.) KM-PM sz. együttes rendelete a könyvtári állomány ellenőrzéséről (leltározásáról) és az állományból történő törlésről szóló szabályzat kiadásáról (gondolkodnak az átdolgozásáról)
- A 14/2001. (VII. 5.) NKÖM sz. rendelet a könyvtári szakfelügyeletről: nem vonták vissza, de nem ismert a szakfelügyelet jövője
- 2011 évi CXC. Köznevelési törvény (2. sz. melléklet a könyvtáros-tanárok pedagógusok, 64§ nevelő – oktató munkát végez a könyvtárostánár, de 3. sz. melléklet szerint oktatást segítő munkatárs! A módosított változatban már nem találkozunk ezzel a sok félreértésre okot adó „tévedéssel”, ott jelenleg (2. sz.) az óvodapedagógusokra vonatkozó létszámról

van szó. Jelenleg a 3. számú mellékletben szabják meg a pedagógus munkakörben alkalmazottak végzettségi és szakképzettségi követelményeit. Itt is hiányolhatjuk az „okleveles könyvtáros” végzettséggel rendelkezők kihagyását a felsorolásból, de tudtommal emiatt nem bocsátottak el még senkit.)

• **20/2012(VII. 31.) EMMI rendelet** a pedagógiai szakmai ellátásról szól, de itt a **163.§–167§ határozza meg az iskolai és kollégiumi könyvtár fogalmát, működését, alapidokumentumait és kötelező eszközigényét.**

- Ennek a rendeletnek 163§ (2) a könyvtár SZMSZ-E szabályozza: működésének és igénybevételének szabályait, a (3) a könyvtári SZMSZ mellékleteit sorolja fel. A (6). pont sajnos érvényét veszítette a későbbi módosítások során: nem kell szakértői vélemény a gyűjtőköri szabályzatról.
- 110/2012 Korm. rendelet NAT Magyar Közlöny (a továbbiakban MK) 2012. 66.p. Kerettanterv a könyvtár-pedagógiai programhoz és a könyvtárhasználati tanterv készítéséhez
- 48/2012 EMMI rendelet a szaktanácsadói munkát szabályozza
- 51/2012(XII. 21) EMMI rendelet kerettanterv kiadása és jóváhagyása a könyvtár-informatika oktatásának tervezését biztosítja
- 8/2013(I. 30) EMMI rendelet a tanárok felkészítéséről, a könyvtárosképzés kimeneteli követelményeiről szól MK. 2013.15. sz.
- 16/2013 EMMI rendelet a tankönyvellátás rendjéről rendelkezik
- 22/2013. (III. 22.) EMMI rendelet tankönyvekről, könyvtári SZMSZ-ről
- 326/2013(VIII. 30.) Kormányrendelet az előmeneteli rendszerről MK. 2013.15.
- 17/2014 EMMI rendelet a tankönyvvé, pedagógus kézikönyvvé nyilvánítás, a tankönyvtámogatás, valamint az iskolai tankönyvellátás rendjéről intézkedik

Ezeknek a törvényeknek, rendeleteknek szerepelniük kell a könyvtári SZMSZ első fejezetében, de meg kell jelennie az odavonatkozó részeknek a könyvtár pedagógiai programjának bevezetőjében és a tankönyvkezelési szabályzat első bekezdésében is.

A következőkben az iskolai könyvtárakra vonatkozó legfontosabb „elemeket” vesszük sorra, amelyek jelenleg (2014) még érvényesek, de 2015 változásokat hozhat ezekben is Például mindjárt az első „címnél”:

Az iskolai könyvtárak irányítása, fenntartása

1. Az iskolai könyvtárakkal kapcsolatos tevékenység központi irányítása az EMMI minisztérium hatáskörébe tartozik, így a könyvtári szakmai kérdések ágazati irányítását az Emberi Erőforrások Minisztériuma látja el.

2. A KLIK gondoskodik az oktatási-nevelési intézmények pedagógiai programjának megvalósításához szükséges könyvtári ellátás feltételeinek megteremtéséről (a képviselőtestület által elfogadott fejlesztési program szerint), és a könyvtári egységek jogszerű, szakszerű működtetéséről. Ez irányú feladataikat a közoktatási intézményekre vonatkozó jogszabályok és normatívák szerint, és a könyvtári, könyvtári informatikai tevékenységet meghatározó jogszabályok, normatívák, állásfoglalások figyelembevételével látják el. Az iskolai könyvtárak fenntartásáról és a normáknak megfelelő fejlesztéséről a fenntartó az iskola költségvetésében gondoskodik, a mindenkori költségvetési törvényben meghatározott központi támogatások és a helyi források felhasználásával. *Ez változik, a szakközépiskolák fenntartója a Gazdasági minisztérium lesz, a 146/2005(VI.12) Kormányrendelet a szakképzési intézmények átalakításáról olvashatunk erről.*

3. Az iskolai könyvtárak közoktatási szakmai ellenőrzését – a KLIK és a működtető intézmény igazgatójának megbízása alapján – az országos szakértői névjegyzéken szereplő iskolai könyvtári szakértők látják el a közoktatásról szóló törvény és a 42/1999. (X. 13.) OM rendelet előírásai szerint. *Ez változik.*

4. Az 1997. évi CXL. Törvény és a 14/2001. (VII. 5.) NKM rendelet alapján a kulturális miniszter *szakfelügyelet keretében ellenőrzi* az iskolai könyvtári területen a könyvtári tevékenységekre vonatkozó jogszabályok, a könyvtár szakmai követelmények és normatívák betartását. *Ez változik.*

5. Az iskolai könyvtárak pedagógiai és könyvtár-szakmai tevékenységét – kutatási, módszertani, továbbképzési és egyéb területen – országos hatáskörű szolgáltató intézmények (Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum és a helyi Pedagógiai Intézet) segítik.

6. Az iskolai könyvtárak napi tevékenységéhez közvetlen gyakorlati segítséget nyújtanak a megyei, fővárosi, kerületi pedagógiai szolgáltató intézmények az iskolai könyvtári szaktanácsadók, tantárgygondozók, ill. munkaközösség-vezetők közvetítésével, és gondoskodnak. *Ez változott, megszűnnek a pedagógiai szolgáltató intézmények, és 2011 évi CXC tör-*

vény értelmében 2015. április 1-től az Oktatási Hivatalhoz kerültek az állami pedagógiai- szakmai szolgáltatások és PEDAGÓGIAI OKTATÁSI KÖZPONTOKNAK nevezték el őket.

7. Az iskola szükségleteinek megfelelő könyvtári szolgáltatások kialakításáért a könyvtárat működtető iskola és a fenntartó közösen vállal felelősséget. *Fenntartó változásra is számíthatunk.*

Az intézmény vezetője (vagy az általa kijelölt helyettese) ellenőrzi, és irányítja az iskolai könyvtárnak – az alapidokumentumokban (alapító okirat, pedagógiai program, szervezeti és működési szabályzat) foglaltaknak megfelelő szakszerű és törvényes működtetését. Az intézmény rendelkezésére bocsátott költségvetési keretek alapján biztosítja a könyvtár működtetéséhez szükséges személyi és tárgyi feltételeket.

Vezetői tevékenysége során figyelembe veszi a nevelőtestület, a diákönkormányzat és az iskola társadalmi környezetének javaslatait.

Régen beszéltünk az **iskolai könyvtárak feladatairól**, jó, hogyha időnként felidézzük a teendőinket.

Az iskolai könyvtár feladatait a 20/2012 (VIII. 31.) EMMI rendelet sorolja fel a 166.§a-ban.

1. Az iskolai könyvtár **alapfeladata:**

- a) Gyűjteményének folyamatos fejlesztése, feltárása, őrzése, gondozása, és rendelkezésre bocsátása
- b) Tájékoztatás nyújtása a dokumentumokról és szolgáltatásokról
- c) Az intézmény helyi pedagógiai programja és a könyvtárpedagógiai programja szerinti tanórai foglalkozások tartása (? Ha valaki nem pedagógus besorolású, hogyan tarthat rendszeresen tanórákat? Ha nem írja elő a törvény a könyvtár pedagógiai program elkészítését, hogyan lehet az alapján dolgozni? – ezek még tisztázásra váró kérdések)
- d) Könyvtári dokumentumok egyéni és csoportos helyben használatának biztosítása.
- e) Könyvtári dokumentumok kölcsönzése, beleértve a tartós tankönyvek és segédkönyvek kölcsönzését.

2. Az iskolai könyvtár **kiegészítő feladata:**

- a) az Nkt.4.§5 pontja szerinti egyéb foglalkozások tartása
- b) a nevelő-oktató munkához szükséges dokumentumok többszörözése,
- c) számítógépes informatikai szolgáltatások biztosítása,
- d) tájékoztatás nyújtása az iskolai, kollégiumi könyvtárak, a pedagógiai-szakmai szolgáltatásokat ellátó intézményekben működő könyvtárak, a nyilvános könyvtárak dokumentumairól, szolgáltatásairól,
- e) más könyvtárak által nyújtott szolgáltatások elérésének biztosítása
- f) részvétel a könyvtárak közötti dokumentum és információ cserében

3. Az iskolai könyvtár a (2) bekezdésben meghatározottakon kívül az iskolai tankönyvellátás megszervezésében és lebonyolításában is részt vesz.

A 167§ (1) Az iskolai, kollégiumi könyvtár gyűjteményét a helyi pedagógiai programnak megfelelően a tanulók és a pedagógusok igényeinek figyelembevételével kell fejleszteni. (2) A köznevelési intézmény számára vásárolt dokumentumokat könyvtári nyilvántartásba kell venni. A könyvtáron kívül elhelyezett dokumentumokról lelőhely nyilvántartást kell vezetni.

A törvények, rendeletek szólnak az **iskolai könyvtár szolgáltatásairól is**, de mivel külön témánk lesz a 19. foglalkozásunkon, erről ott részletesebben olvashatnak.

A könyvtárosi munka alapelveiről viszont itt szólnék, mivel az utóbbi időben nagyon sok problémánk volt a könyvtárostanárok besorolásával jó néhányan – elsősorban az igazgatójuk hibájából – még mindig oktatást segítő munkatársakként szerepelnek, holott a köznevelési törvény szerint, ha pedagógiai végzettségük van, akkor tanárok.

1. Az iskolai könyvtárban dolgozók munkakörük, képzettségük, besorolásuk alapján lehetnek: könyvtárostanár, könyvtáros-asszisztens, könyvtárkezelő és oktatás-technikus.

2. A könyvtári munka elvégzéséhez szükséges munkaidőt, a könyvtári dolgozók számát az iskola típusa, a tanulócsoportok száma, a könyvtári gyűjtemény nagysága és jellege együttes figyelembevételével ajánlatos meghatározni, de legalább a köznevelési **törvényben** foglaltaknak kell megfeleltetni.

3. A könyvtári dolgozók feladatait személyre szóló **munkaköri leírás** tartalmazza a könyvtár szervezeti és működési szabályzatának mellékleteként.

4. Két könyvtáros-tanár foglalkoztatása esetében az egyiküket meg kell bízni a könyvtár felelős vezetésével, akit ezért könyvtárvezetői pótdíj illeti meg. (Ilyenre még nem hallottam példát.)

5. A könyvtáros tanár mellett és irányításával középfokú szakmai képesítéssel rendelkező könyvtárkezelő, könyvtáros-asszisztens, ill. oktatástechnikus is alkalmazható. Mindegyik munkaterületen lehetőség van a feladatok részmunkaidőben való ellátására, de az alkalmazottak együttes munkaidejének megállapításához a normatíva tekinthető irányadónak.

6. A *könyvtáros tanár* az az iskolai könyvtári szolgáltatásokért felelős pedagógus, aki a működtető intézménynek megfelelő pedagógus végzettséggel és középfokú könyvtárosi képesítéssel rendelkezik.

A könyvtárostanár pedagógus besorolású, az intézmény nevelőtestületének tagja, pedagógiai és könyvtár szakmai végzettséggel kell rendelkeznie (1993. évi LXXIX. sz. közoktatási törvény 17.§. is előírta, de 2012-es köznevelési törvényben is ez áll).

Munkakörét és munkarendjét a közoktatási törvényben foglaltak alapján kell meghatározni. (ld. uo., munkarend). A könyvtárosnak biztosítania kell a könyvtári szolgáltatásokhoz szükséges szakmai feltételeket. Pedagógiai tevékenységén belül megtartja a pedagógiai programban meghatározott könyvtárhasználati órákat és közreműködik a könyvtárra épülő szakórák megszervezésében, levezetésében. Felkérés esetén részt vesz a tanórán kívüli foglalkozások szervezésében, megtartásában. Irodalomkutatással, témafigyeléssel, bibliográfiakészítéssel segíti a tanórai és egyéb foglalkozások nevelési-oktatási céljainak megvalósítását.

Könyvtárosok létszáma, munkaideje

A státuszok számára vonatkozó az új rendelkezések 2013. szeptember 1-jével léptek hatályba. A 2011. évi CXC törvény 2. melléklete szerint:

1–100 tanuló között	0,5 könyvtárost	
101–500 tanuló között	1 könyvtárost	
500– tanuló fölött	2 könyvtárost	kell alkalmazni.

Könyvtáros-asszisztensnek tekinthető az a könyvtári dolgozó, aki középiskolai végzettsége mellett könyvtári asszisztensi vizsgával rendelkezik. *Könyvtárkezelő* pedig az az iskolai könyvtáros, aki középiskolai végzettsége mellett és 200 órás könyvtárkezelői tanfolyamot vagy gimnáziumi könyvtárkezelői fakultációt végzett. A könyvtáros-asszisztens (könyvtárkezelő) nem pedagógus besorolású, nincs kötelező óraszama. Feladatait a mindenkori törvényes munkaidő egészében vagy meghatározott hányadában, részmunkaidőben látja el. Munkaköre kiegészíti a könyvtáros-tanár tevékenységét. Feladatai közé tartozik: az állomány beszerzésével kapcsolatos adminisztrációs tevékenységek, az állomány nyilvántartásba vétele, a könyvek szerelése, a raktári rend fenntartása, a katalóguscédulák előrendezése, számítógépes nyilvántartások esetében az adatbevitel.

Az iskolai könyvtárosok munkaideje heti munkaideje 32 óra, amelyből legalább 22-ben a könyvtárt nyitva kell tartaniuk. A fennmaradó 10-ben könyvtárosi munkát kellene végezniük, de sokan iskolai feladatokat kapnak (pl. felügyelet), hogy „le lehessen fedni” a tanórán kívüli foglalkoztatásukat. A 20/2012 (VIII. 31.) EMMI rendelet azt is kimondja, hogy

120.§ (5) Az iskolai, kollégiumi diákönkormányzat véleményét – az Nkt.48§ (4) bekezdésében meghatározottakon túl

F) a könyvtár, a sportlétesítmények működési rendjének kialakításához, ki kell kérni.

Ez a rendelet (161§) adja meg a könyvtárak kötelező eszköz és felszerelés jegyzékét, és az azokra vonatkozó szabályokat (163§ 1.2.)

Fontos, hogy figyelemmel kísérjük a változásokat, és ezek alapján korrigáljuk alapidokumentumaink megfelelő részeit! Újabb és újabb törvények és rendeletek születnek, ezek számba vételét és SZMSZ-ünkbe való „beépítését” meg kell tennünk. Ebben sokféle **forrás** van segítségünkre, bővebben lásd: *irodalom*.

Felhasznált irodalom

A könyvtárostanárok egyesületének honlapja (<http://www.kte.hu>)

Az OPKM honlapja: Jogsabályok (<http://www.opkm.hu>)

Hírmondó (Hajdú-Bihar megyei) (<http://www.hajduped.hu>)

Különbéle böngésző programok (Google) és saját „jogsabálygyűjteményünk” is segítségünkre lehet, amelynek „összeállítását” mindenkinek szívből ajánlom.

A könyvtár-pedagógiai munka tervezése: a könyvtár-pedagógiai program

A 28 órás továbbképzésünk második témaköre a könyvtár-pedagógiai program. Ezt, a pedagógiai munkánkat leginkább meghatározó dokumentumot két megközelítésben vizsgáljuk. Egyrészt, hogy milyen módon, *mely pontokon kapcsolható* a könyvtár-pedagógiai program (a továbbiakban kpp) az iskola stratégiáját és tevékenységrendszerét meghatározó helyi pedagógiai programhoz (a továbbiakban hpp), másrészt *mit tartalmaz* az iskola kpp-ja, és hogyan készítsük el.

Az a célunk, hogy a mindennapi pedagógiai gyakorlatban markánsabban, átláthatóbban és strukturáltabban legyen jelen a kpp az iskolákban. Ezzel a képzéssel remélhetőleg hozzájárulunk a fejlesztő hatású, minőséget eredményező kpp megalkotásához, illetve a meglévő dokumentum felülvizsgálatához, módosításához.

A hpp és a kpp kapcsolatrendszere olyan kétirányú közlekedésre alkalmas híd, amelyen a közlekedési szabályok betartása és irányítása a könyvtárostanárok koordinálásával az egész tantestület közös felelőssége. Megvizsgáljuk ezt a „hidat”, hogy mi teheti stabilá, gyorsá és szélessávúvá, hogyan nyithat új távlatokat.

Miért kell elkészíteni?

Mert a Nemzeti alaptantervben mind a kiemelt fejlesztési feladatok között, mind pedig a műveltségi területek követelményrendszerében megtaláljuk a könyvtárhasználatra, tanulásra, az információs és kommunikációs kultúrára vonatkozó útmutatásokat, amelyek értelemszerűen meghatározzák a kerettantervek, illetve a helyi pedagógiai programok szabályozási körét.

Noha a köznevelésről szóló, többször módosított törvény (a továbbiakban KN) nem teszi kötelezővé elkülönített kpp készítését, de több rendelkezésében *deklarálja a könyvtár pedagógiai szerepvállalását*.

A fenti két dokumentum értelmében, a pedagógiai programban több helyen is kötelező érvénnyel meg kell jelennie a könyvtárra épülő pedagógiai tevékenységnek. Ahhoz azonban, hogy ezek a követelmények hatékony rendszerré ötvöződjenek, a különböző helyeken meglévő kpp-i utalásokat szükséges és célszerű *egységes szerkezetbe foglalni*, azaz megalakítani az iskola kpp-i programját.

Az iskola „alapfeladata” és a kpp

Az iskola alapfeladata, hogy a társadalom és közösségformáló képességeket intenzíven, rendszeresen, és tudatosan fejlessze. Ezt a folyamatot intézményi szinten a helyi pp határozza meg – többek között – könyvtárpedagógiai elemekkel.

A tantestület szemszögéből nézve:

- egyrészt a perspektivikus önmeghatározás alapidokumentuma
- másrészt átfogó tevékenység-leírás, amelynek fontos része a könyvtárhasználat.

„**Társadalmi minőség biztosítása és képességfejlesztés**” mint alapfeladat, de egyben az iskolával is kapcsolatos kulcsfogalmak is, melyek segítségével eljuthatunk az *iskolai könyvtárhoz*, mint helyszínhez, és a könyvtár-pedagógia legfőbb célrendszeréhez: az információs és kommunikációs kultúra fejlesztését koordináló, rendszerező, szervező, az igényeket kiszolgáló, valamint igényeket gerjesztő fontos színteréhez, eszköz és tevékenység rendszeréhez.

Az információs és kommunikációs kultúra és a kpp

A könyvtár-pedagógiai program az információs és kommunikációs kultúra megismerését, a benne való eligazodást, a tanulást, az emberi kapcsolatokat, az együttműködést, a társadalmi érintkezést szolgálja.

Ezeknek az értékeknek a közvetítésekor a következő tevékenységek zajlanak könyvtári órákon (is): az információk megtalálása, felfogása, megértése, szelektálása, elemzése, értékelése, felhasználása, közvetítése, alkotása. Az iskolában olyan emberek nevelése a cél, akik sikeres tanulási stratégiával használják ki az információs világháló lehetőségeit és eszközeit az élethosszig tartó tanulásuk során.

A kpp a helyi pedagógiai program része.

Mi a szerepe a könyvtárostánárnak a hpp létrehozásában?

1. Képviselnie kell az iskolai könyvtár alap és kiegészítő feladatrendszerét és tevékenységét, az iskolai könyvtár küldetésnyilatkozatában megfogalmazottakat.
2. Érvelnie kell, és javaslatokat tennie a könyvtár-pedagógia rendszeralkotó elemeinek a megjelenítésére az iskola hpp-ban.
3. Meg kell terveznie a saját maga számára az iskolának a hpp által meghatározott kpp-i érték-, cél-, követelmény-, és reáltevékenységrendszerét.
4. Ismernie kell az iskolai könyvtár meglévő helyzetét, és fejlesztési koncepcióját.

Jó, ha megvizsgáljuk, hogy a **könyvtár-pedagógia az iskolai pedagógiai programban** hogyan szerepel, melyek, és hol vannak azok a kapcsolódási pontok, ahol szó esik (eshet) az iskolai könyvtárról, a könyvtárhasználati képességekről. Ezt a „vizsgálódást” minden módosításkor hasznos elvégezni, és ha szükséges, korrigálni. (Szakfelügyeletkor ez egy lényeges vizsgálati anyag.) *Hol* lehet szerepeltetni az könyvtár-pedagógiát az iskola pedagógiai programjában?

1. Az intézményi hpp-ban az **eredménycélok** között is szerepelhetnek könyvtár-pedagógiai összetevők:
 - az aktuális információkhoz való hozzájutás,
 - hiteles információnyújtás és a többszoros ismeretszerzés,
 - továbbá ezeknek az információknak a kezelése, alkotó felhasználásának a kezelése és alkotó felhasználásának az elsajátítása.
2. A helyi tantervben a **közös követelmények** között önállóan, vagy más tantárgyak részeként (magyar, informatika, osztályfőnöki).

Miért jó, ha elkészítjük a kpp-t?

A NAT követelményrendszerének a kpp-val összefüggő elvi álláspontja: *„mindennapi életünkben megnőtt az információ társadalmi szerepe, és felértékelődött az információszerzés képessége”*.

„A korszerű iskolarendszerben az iskolai könyvtár információs-tanulási forrásközponttá, nyitott szellemi műhellyé válik. Gyűjteménye széleskörűen tartalmazza azokat az információkat, amelyeket az intéz-

mény hasznosít, befogadva és felhasználva a különféle rögzítési, tárolási, átviteli és kereső technikákat...”. (1)

E pedagógiai célok leginkább az iskolai könyvtár bázisán, informatikai környezetével összehangolva valósíthatók meg. Leginkább itt áll rendelkezésre az önálló ismeretszerzés, a forrásalapú tanulás elsajátításához szükséges módszerbeli felkészültség.

Ki kell alakítanunk már kisgyermek korban a könyvtárhoz való pozitív viszonyulást. Ha ez a magatartásforma, attitűd 1–4. évfolyamon kellően tudatosan és tapintatosan, de pedagógiailag tervezetten és eredményesen megvalósítható, akkor reálisan tervezhető követelményként szerepelhet az 5–8. évfolyamon egy szűkebb, alapozó jellegű elméleti ismeretanyag: a könyvtárhasználati célismeret elsajátítása.

„A könyvtár használata minden ismeretterületen nélkülözhetetlen, hiszen informatikai szolgáltatásai az iskolai tevékenység teljességére irányulnak. Használatuk technikáját, módszereit – az önálló ismeretszerzés érdekében – a tanulónak el kell sajátítania. Ez a kompetencia magában foglalja az informatika egyéb területein szerzett tudás integrált alkalmazását is.” (NAT Informatika, könyvtár-informatika)

Könyvtár-pedagógia a helyi tantervben

A helyi tanterv az intézmény nevelési koncepciójához, pedagógiai hitvallásához kapcsolódva helyi *pedagógiai program részeként* tartalmazza az iskolai tanítás-tanulás teljes ciklusának céljait, követelményeit, az egyes tantárgyak és tantárgyközi területek tananyagtartalmát, időkeretét, a tervezett tanulási-tanítási utakat, az alkalmazott tankönyveket, taneszközöket, módszereket és formákat, valamint a továbbhaladáshoz szükséges követelményeket.

Számba kell vennünk, hogy mely tantárgyakba integrálhatók a könyvtár-informatika tudnivalói. Szinte minden tantárgy alkalmas arra, hogy önálló ismeretszerzéshez, önműveléshez nélkülözhetetlen alapszereket megtanulják, gyakorolják, az adott tantárgy „háttértudományának” alapvető kézikönyveit, adatbázisait megismerjék. A NAT *kiemelt fejlesztési feladatai* közé tartozik az, hogy ismerjék a könyvtárban való

- keresés módját,
- a keresést támogató eszközöket,
- a főbb dokumentum fajtákat,

- valamint azok tanulásban betöltött szerepét,
- információs értékét.

Sajátítsák el:

- az adatgyűjtés, témafeldolgozás,
- forrásfelhasználás technológiáját,
- a rendezett tudás megszerzésének, átadásának képessége.

Váljanak rendszeres könyvtárhasználóvá

- ismerjék az ODR és a teljes könyvtári rendszer szolgáltatását,
- adatbázisainak használatát”. (2)

A könyvtárhasználati helyi tanterv (tantárgyi makrotanterv) *tevékenységközpontú dokumentum*. Az itt megfogalmazott ismeretek, jártasságok, készségek gyakoroltatása, azaz az alkalmazás, eszközként való használat beépülhet (be is épül ideális esetben) minden más tanóra, szaktárgy tevékenységi körébe. Ez egyben tárgyunk *tantárgyköziségét* is jelenti. A NAT kiemelt fejlesztési feladatainál olvashatunk erről.

A könyvtárhasználat tanításának céljai *könyvtárhasználati órákon* és könyvtár alapú *szakórákon* valósulhatnak meg, amelyeket a könyvtárban tartanak, az ottani dokumentumok és a már megszerzett könyvtárhasználati ismeretek felhasználásával

Az intézmények könyvtár-pedagógiai programjának fontos része még a *tanórán kívüli* foglalkozások, szabadidős tevékenységek sora, ahol a tanulók könyvtárhasználati eszköztudásának szintén nagy szerepe lehet.

A programkészítés folyamata

A könyvtár-pedagógiai program egésze összefüggő, logikailag teljes rendszert adó dokumentumot kell képezzen, ahol a könyvtár-pedagógiai reáltevékenységek összessége, a bemenet, a rendszeren belüli pedagógiai transzformáció és a feltételezett kimenet követelményei is megfogalmazásra kerülnek. A könyvtár pedagógiai tevékenysége az előzményeken, a pedagógiai tradíciókon, valamint az iskolai könyvtár helyi feltételrendszerén, fejlesztési lehetőségein alapul. (3)

(A hpp-ban megfogalmazott célrendszerhez szorosan kell kötődjön a könyvtári pedagógiai program. Ha azt korrigálják, akkor a kpp-ot is kell.)

Ilyenkor a következő dokumentumokat kell *elemezni*:

- NAT
- köznevelési törvény
- iskola hpp
- iskola minőségirányítási programja
- SZMSZ
- házirend
- fejlesztési stratégiák

A helyi pp összetevői:

- a Nemzeti alaptanterv előírásai
- jogszabályi normák
- helyi iskolahasználók elvárásai, szükségletei
- az iskolafenntartó igényei
- működési feltételek
- emberi erőforrások

A pp-ban nyernek megfogalmazást

- a tantestület által képviselt nevelésfilozófiának megfelelő, az adott iskolára jellemző, konkrét **nevelési célok** és
 - az ezekből fakadó **nevelési-oktatási feladatok**: többek között a könyvtár-pedagógiai feladatok is.

Az iskola helyi pp-jában kerül bemutatásra

- a célok megvalósulását szolgáló tevékenységrendszer (tanórai és azon kívüli) és
- az ehhez kapcsolódó szervezeti formák és keretek rendszere.

A pp-ban az intézmény

- meghatározza önmagát,
- átláthatóvá és ellenőrizhetővé teszi feladatait, és a végrehajtás eszközeit,
- az egész tevékenységét önmaga, a partnerei és a külvilág számára.

A pp nemcsak a jelen állapotának leírására szorítkozik, hanem a fejlesztés távlatait is felmutatja. Egyszerre:

- önmeghatározás (leírás)
- „ars pedagogica” (hitvallás) és
- fejlesztési program (stratégia).

A pp 3 részből áll:

- **nevelési programból**, amely az iskola egész tevékenységének elveit, célját, stratégiáját határozza meg, és
- **a helyi tantervből**, amely mindezeknek a céloknak az oktatásra történő alkalmazását fogalmazza meg.
- **a szakmai programból** a szakközépiskolában (4)

Hogyan készüljön, kik készítsék?

- konszenzus eredménye
- közös tervezésű
- mindenkinek feladata, szívügye
- az értékelés szintjeit is tartalmazza
- megalkotása és végrehajtása kollektív munka eredménye, amelyben az iskolai szervezet minden szintjén van feladata a közreműködőknek.

A könyvtár-pedagógiai program intézményi koordinátora *szervezője a könyvtárostánár*, aki jó, ha *kiegészíti e programot a könyvtár középtávú könyvtári fejlesztési stratégiájával.*

A kpp oktatási feladatai:

- Könyvtárismeret
- Dokumentumismeret
- Könyvtári tájékozódás
- Szellemi munka technikája

Direkt tájékoztatási eszközök: Katalógusok

- fogalma
- fajtái
- adatcsoportjai

Indirekt tájékoztatási eszközök: bibliográfiák

- fogalma
- fajtái
- a bibliográfiai leírás szabályai

Elektronikus dokumentumok, adatbázisok, könyvtárak

- fogalma
 - fajtái és jellemzőik
 - adatbázisok és használatuk
 - az elektronikus, digitális és a virtuális könyvtárak közti különbségek
- Keresések adatbázisokban, katalógusokban, az MNB-ben.

Nevelési céljai a következők:

- önművelési képességek kialakítása
- az olvasás fontosságának tudatosítása
- az önvezérlési képzés, az önálló tanulás technikájának a kialakítása
- a különböző információhordozókhoz, és a könyvtárhoz való pozitív attitűd kialakítása
- önálló ismeretszerzés gyakorlása

Ezek megvalósításának hogyanjára is megfogalmazhatunk tevékenységi formákat, kereteket (pl. tanórán kívüli foglalkozások: szakkörök, könyvtári rendezvények, versenyek, vetélkedők). *A kpp szerkezete* két részből áll, az oktatási programból (a helyi tanterv) és a nevelési programból. A *nevelési program* a könyvtár-használati helyi tanterv megvalósulásának, végrehajtásának, ellenőrzésének, értékelésének legfontosabb általános és helyi szabályait meghatározó dokumentuma. Mindazokat a könyvtárpedagógiai célú és szándékú, tudatosan tervezett feladatokat és módszereket kell tartalmaznia, amelyekkel a helyi tantervben foglaltakat végre kell hajtani. Tehát meg kell fogalmaznia a könyvtár-pedagógia:

- céljait,
- alapelveit,
- feladatait,
- eszközeit,
- eljárásait.

A céltételezés előtt érdemes *helyzetelemzést* végezni, melynek elemei a következők lehetnek:

- Az iskolai könyvtár helye és szerepe a tágabb környezetben.
- Az iskolai könyvtár aktuális állapota.
- Az iskolai könyvtár kapcsolatai.

Hasznos a *feltételrendszer* (a jelenlegi és a távlati) meghatározása is.

A program további fontos elemei közül kiemelném a *személyiségfejlesztéssel* kapcsolatos könyvtár-pedagógiai feladatok bemutatását, de hasznos a *közösségfejlesztéssel* kapcsolatos könyvtár-pedagógiai feladatok körének összegyűjtése is. (4)

Kpp sikeressége, eredményessége soktényezős folyamat függvénye. A célok sikeres megvalósulásához sok helyen kell igazítani, rendszerezni, fejleszteni a napi pedagógiai munka jó néhány elemét.

Ezeknek az elemeknek a tudatos, tervezett és szervezett rendszerét leíró, innovatív dokumentuma a könyvtár-pedagógiai program, mely az iskola helyi pedagógiai programjában *rendszeralkotó elemenként működik*. Tehát program a programban!

Felhasznált irodalom

1. NAT (Informatika, Alapelvek, céloknál kerül megfogalmazásra)
2. NAT: http://www.budapestedu.hu/data/cms1432/MK_1266NATpdf.hu
3. Melykó Judit (2006): Könyvtár-pedagógiai program az iskolában. Korszerű könyvtár, Raabe, 2–25.
4. Dr. Juhászné Belle Zsuzsanna: Könyvtár pedagógia egyetemi jegyzet <http://www.inf.unideb.hu/konyvtarinfo/tananyagok/konyvtar-ped2.doc> 5–8.

Ajánlott irodalom

Homor Tivadar (1994): Az információ és az ember. Budapest, Gondolat.

Hogyan készítsünk könyvtár-pedagógiai programot?

http://www.brody.iif.hu/.../hogyan_keszitsunk_konyvtar-pedagogiai_programot.ppt

Kovács Mária (2001): A könyvtárhasználati ismeretek oktatásának módszerei iskolai könyvtárosoknak. Szombathely.

Könyvtárpedagógiai program

http://www.konyvtar.zalai-oktatas.hu/doc/vajda/vajda_konyvtarped_program.pdf

Könyvtárpedagógia - aranyosok.hu

<http://www.wwww.aranyosok.hu/anyagok/konyvtar.pdf>

Műhelymunka

A jelen levők saját könyvtár-pedagógiai programjukat átvizsgálják, az elmondottak alapján, ha kell, javítják, kiegészítik. Megbeszéljük a problémás részeket. Aki nem készített még könyvtár-pedagógiai programot, annak segítünk a megírásában.

A könyvtár-pedagógiai tevékenység lehetőségei a könyvtárban

A könyvtár-pedagógiáról

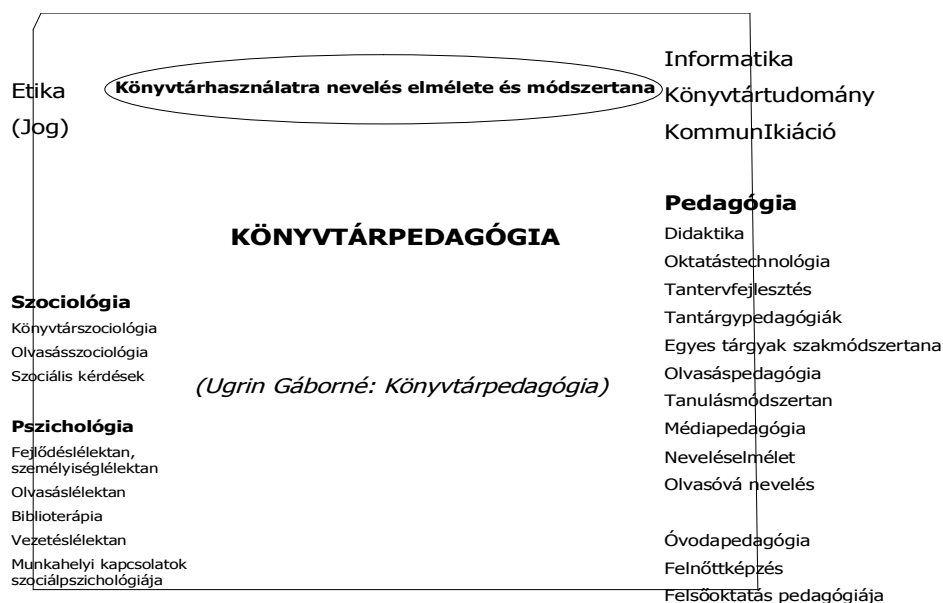
Mindennek, amit megtanulni érdemes, s aminek megtanítására igény van, kell, hogy legyen pedagógiája. Nem kétséges, hogy a könyvtárra alapozott önművelést, az információszerzési technikákat érdemes megtanulni, tehát pedagógiája is kell, hogy legyen. Van is, évtizedek óta alakul. **(1)**

Mi változott az elmúlt évtized alatt? Könyvtártudományból *információtudomány* lett, szolgálat helyett *szolgáltatás*, a dokumentum testek helyett azok tartalmát, az ismereteket kell hozzáférhetővé tenni. A könyvtár-pedagógia új tartalommal bír, meghatározásra váró kifejezés, alig lelhető fel a definíciója (vagy egyszerre több is).

A könyvtár-pedagógia fogalma: A könyvtár-pedagógia meghatározása *nem szerepel* az Új Pedagógiai Lexikonban (!), csak annak egy szelete, a könyvtárhasználatra nevelés, pedig ezen kívül más terület kisebb-nagyobb része is beletartozik ebbe a fogalomba.

A könyvtár-pedagógiát *leszűkítve tantárgy-pedagógiának*, azaz a könyvtárhasználati ismeretek tanulása-tanítása feladatrendszerének is értelmezik egyesek, de a könyvtár-pedagógia *ennél szélesebb* tartalmi elemekkel bír *interdiszciplináris pedagógia*.

Ugrin Gáborné és Dömsödy Andrea szerint a könyvtár-pedagógia önmagában nem definiálható, teljesebb fogalmi tartalma más tudományterületekkel való kapcsolatrendszerben értelmezhető.

1. ábra

Meghatározások:

Helena Radlinska szerint: „a könyvtár-pedagógia az a tudomány, amely a könyvtári nevelő hatások alapjaival és módjaival foglalkozik.” (2)

Ugrin Gáborné szerint: „a személyiségfejlődésnek a könyvtári tevékenység során felmerülő, vagy az egyébként meglévő, sajátos pedagógiai (nevelési és oktatási) kérdésekkel foglalkozó alkalmazott jellegű tudomány”. (3)

Hogyan és mikor alakult ki és változott, ez a fogalom?

A könyvtár-pedagógia, mint önálló interdiszciplináris terület, Magyarországon az 1970-es évek elején jelent meg a szakirodalomban. Ekkor elsősorban a közművelődési könyvtárakkal kapcsolatban, inkább a népművelési megközelítésben volt használatos.

Kezdetben még az olvasáspedagógia kifejezéssel illették, mára az olvasáspedagógián elsősorban az olvasástanítást is magában foglaló tudományterületet értjük, melynek természetszerűleg szoros kapcsolata van a könyvtár-pedagógiával, mind az olvasás gyakoroltatása, mind az olvasóvá nevelés területén.

A legújabb kézikönyvekben az olvasáspedagógia kifejezés a könyvtárpedagógiát és olvasástanítást egyformán jelenti a szerzők meghatározása szerint. (Nagy Attila: Olvasásléktan és -pedagógia)

A könyvtár-pedagógia nem egyszerűen a könyvtártudomány és neveléstudomány metszete, hanem annak pedagógiai szempontú megközelítése, célképzése és művelése. A felsorolásból *hiányzik*, ami ma a leghangsúlyosabb terület; a *könyvtárhasználat iskolai tanítása és felhasználása*.

A pedagógia kapcsolatai:

A pedagógia minden tudományterülettel kapcsolatba hozható. A könyvtártudománnyal való kapcsolata sokoldalú, hiszen nem csak könyvtárhasználóvá nevelésről és a könyvtárhasználati ismeretek tanításáról van szó, hanem a könyvtár-pedagógiai módszerek tanításban való alkalmazásáról, azok személyiségfejlesztő és tanulást segítő hatásainak más tudományokban való felhasználásáról is.

A könyvtár-pedagógiáról elmondható, hogy szinte minden tudománnyal és tudományterülettel van kapcsolata. Ez abból adódik, hogy a tudományok saját szakirodalmi rendszerrel és kézikönyvekkel rendelkeznek, így minden tudományterületnek lehetnek könyvtár-pedagógiai céljai. (5)

A könyvtár-pedagógia célja

A könyvtárak célja nem azonos a könyvtár-pedagógia céljával. A könyvtár-pedagógia egyik általános célja, hogy a művelődési esélyegyenlőség kialakításában részt vegyen. Közvetlen célja a könyvtári dokumentumok és szolgáltatások sokoldalú, gyakorlatias és élményszerű megismertetése.

Hosszabb távú célja a könyvtárak, a könyvtári dokumentumok, szolgáltatások és az informálódás szükségletének felkeltése, és ez által a könyvtárhasználóvá nevelés. Ezen túl az önművelésre, az önképzésre, az önálló tanulásra és az olvasóvá nevelés is cél.

A pedagógiai tevékenységhez ismernünk kell az olvasók társadalmi helyzetét, művelődési viszonyait. Ebben segít a művelődésszociológia és az olvasásszociológia. A könyvtár-pedagógia stratégiai jellegű területei megalapozzák a tanítástant, a tanulástant, és az egyes tantárgy pedagógiákat is, így alapvető fontosságúak.

Könyvtár-pedagógia – tantárgy pedagógia

A könyvtár-pedagógia a tantárgy pedagógiákkal több oldalról is összefügg. A könyvtár-pedagógia sokféle helyszínen, sokféle közvetlen céllal végzett tevékenységet fog össze, közös elméleti alapokat, együttműködési lehetőségeket nyújtva.

A könyvtárban vagy könyvtári dokumentumok használatával, ismeretszerzéssel, ismeretközvetítéssel, információkereséssel foglalkozó pedagógiai elmélet és gyakorlat. Az a tudományterület, ami a könyvtárhasználó, a tanuló személyiségének az olvasás, könyvtárhasználat, informálódás során való fejlesztésével foglalkozik.

A könyvtárhasználat tantárgy tanításának-tanulásának és kapcsolatos nevelési feladatok ellátásának módszereivel foglalkozó pedagógiai tudományág. Egyfajta tantárgy pedagógia, melynek feladata az is, hogy a könyv-, és könyvtárhasználati *ismereteket* a tanítási tanulási folyamatban elhelyezze.

A könyvtári munkafolyamatok nevelési céloknak és/vagy nevelési-oktatási intézmények tevékenységének alárendelt tervezése, szervezése, végzése. A könyvtár gyűjteménye, szolgáltatásai és a könyvtár használói közötti közvetítő tevékenység.

A könyvtár-pedagógiai tevékenység céljai, feladatai, sajátosságai

Mivel szerteágazó tudományág, tartalmát, célcsoportjait, színtereit tekintve is sokféle. Mozgástere szélesebb a könyvtárénál.

A nevelési cél elérését **befolyásoló tényezők**:

- egy adott korszak embereszménye,
- társadalmi elvárások,
- nevelési-oktatási dokumentumok befolyásolják

A könyvtár-pedagógiai tevékenységnek általános és hosszú távú céljait két csoportra oszthatjuk.

1. A személyiség fejlesztés: a könyv és könyvtárhasználattal összefüggő *igények és szokások kialakítása*:

- önművelésre nevelés,
- önálló ismeretszerzésre nevelés,
- a könyvtárhasználóvá nevelés,
- olvasóvá nevelés.

Hozzájárul a *személyiségjegyek* fejlesztéséhez is:

- aktivitás,
- kezdeményező képesség,
- önálló, kreatív, kritikus gondolkodás,
- koncentráció,
- rendszeretet,
- önbizalom.

A nevelés az élet minden területével összefüggő jelenég, nem csupán pedagógiai gyakorlat. A könyvtár egyike azon tényezőknek, melynek determináló hatása formálja az embert. A nevelés lényege az értékek és erények mentén való tökéletesedés.

A könyvtár legalapvetőbb nevelési funkciója abban áll, hogy szabaddá tegye a könyvtárhasználatban hozzá fordulót. Váljon a használók javára a felelősséggel szolgáltatott gyűjtemény.

2. A célok másik csoportja az **ismeretekre és a készségekre** irányul. Az angol nyelvű szakirodalomban az „information literacy” (az *információ szerzés tudása*, információs műveltség) címszó alatt olvashatunk erről (nem használják a könyvtár-pedagógia fogalmát)

Ide tartozik a:

- könyvtári rendszer és szolgáltatásainak
- tájékoztató segédleteinek (megfelelő eszközök megtalálása)
- a könyvtári dokumentumok használatához szükséges tudás elsajátítása,
- az információ megszerzésének, értékelésének, szelektálásának, adaptálásának és felhasználásának készsége,
- a problémamegoldás, mely egyben a tanulási technikák alkalmazásának összetevője is.

A *kerettanterv* általánosításával élve a cél: „felkészítés az információs társadalom kihívásainak fogadására”. (6)

Ezeket mi összefoglalóan könyvtárhasználati tudásnak nevezzük.

A könyvtár-pedagógia alkalmazási területei és tartalmi

A könyvtár-pedagógia az iskola Pedagógiai Programjában és tevékenységében *három* területen jelenik meg, és ad konkrét feladatokat a könyvtárostánároknak.

1. Az iskola Pedagógiai Programjának elméleti alapvetésében, az intézmény komplex könyvtár-pedagógiai programjában, ezen kívül a helyi tantervben megjelenik.

2. A műveltségi területekből szervezett tantárgyak makro- és mikro tantervei: ezekre épülhet majd a könyvtár-pedagógia eszközeivel és módszereivel tartott *szaktárgyi órák* rendszere. Ezeket az órákat *szaktanárok tartják* a könyvtárostánár előkészítő segítségével támaszkodva.

3. Az informatika elkülönített részműveltség területére, a könyvtárhasználat *önálló ismeretrendszerére* és követelményeire kialakított sajátos mikro tantervre (egy témakör). Ezek az ún. *könyvtárhasználati órák*, amelyeket a *könyvtárostánár tart meg*.

A könyvtár-pedagógiai célok korcsoportonként

A célok összeállítását erősen befolyásolta, hogy az információrobbanás következtében nőtték az információ feldolgozásával és használatával kapcsolatos *társadalmi elvárások*, valamint az 1995-ös Nemzeti Alaptanterv elvárásai.

Életkoronként (iskolafokonként)

Az életkoronkénti felosztás szorosan kapcsolódik iskolarendszerünkhöz. Az alábbi célkitűzések csak iránymutatók.

Iskoláskor előtt

A gyermekek ismerkedése a könyvvel és egyéb dokumentumtípusokkal életük korai szakaszában megkezdődik. Tudattalanul vagy tudatosan már a családban megkezdődik a gyermekek könyv-, könyvtárhasználati és olvasóvá nevelése. Kialakul egyfajta pozitív hozzáállás.

Az elsődleges cél annak elérése a szülőkön keresztül, hogy a gyermeknek legyen kapcsolata a *könyvvel* és irodalommal, a *mesével* és a *gyermekkönyvtárral*. Részcél, hogy megtanuljon lapozni, a könyvet használni.

Az olvasóvá nevelés témakörébe tartozó célok megvalósítását akadályozzák e korszak hiányosságai. Figyelmet kell szentelni a családi kultu-

rális hagyományokra, hogy a család értékrendjében, szokásaiban milyen helyet foglalnak el a könyvek és az írásbeliség.

Ez a szakasz elsősorban a könyvekre koncentrálnak, de részük van a fejlődésben a gyermeklapoknak, televízióknak, az internetnek is.

A családnak a gyermek életének korai szakaszában van beleszólása, pl. az olvasási szokások kialakításában, majd később csökken a befolyás. Fontos a példamutatás.

Hangsúlyt kell fektetni a könyvtár-pedagógiai célok, hatások megismertetésére, ha gyermekek esélyeit pozitív irányba akarjuk változtatni.

Óvoda: Az érzelmi megalapozás a kiemelt cél.

Szerepe, hogy a gyermek megszerezze azokat a tapasztalatokat és élményeket, melyek a későbbi olvasói léthez szükségesek (lapozás, irodalmi élmény).

A családi háttérrel figyelembe véve segíteni kell a hátránnyal indulók felzárkózását.

ISKOLÁS KORBAN

Alsó tagozat: 1–4. évfolyam

A diákok elsajátítják az olvasás technikáját, és ez minőségi ugrást jelent a könyvtár-pedagógiában. A célok összetettebbé válnak. Cél az olvasási tudás elmélyítése.

Alárendelt cél a rendszeres könyv-, és könyvtárhasználat elérése, az olvasási igény megalapozása. Az alapfokú könyvtárhasználatához szükséges ismeretek elsajátítása az elérendő cél.

A dokumentumtípusok fajtáinak ismerete, minimális azonosító adatainak felismerése (szerző, cím) felismerése, a könyvek használata (tartalomjegyzék), a könyvtárak funkcionális tereinek ismerete. Cél, hogy képes legyen adatokat kikeresni. Fontos szerepe van a könyvekhez való minél pozitívabb viszonyoknak.

Az alsó tagozat minden tantárgyban alapozó funkciót tölt be az iskoláztatásban. Ebben a szakaszban a cél, hogy a könyvtár-pedagógiai célrendszer hosszú távú céljainak eléréséhez szükséges alapismeretek és képességek rögződjenek, az érzelmi kötődések erősödjenek.

Felső tagozat: 5–8. évfolyam

Az alsó tagozatban elsajátított könyv- és könyvtárhasználati alapokra, olvasásra építve ebben a szakaszban *összetettebb tudás kialakítása a cél*. Az olvasás igényét szélesíteni kell a könyvtári szolgáltatások ismeretével és a használati igények felismerésével. A kézikönyvtárak tudatos és biztos használatára, a források kiválasztására és felhasználására a gyerekeknek képesnek kell lenniük.

Nagy hangsúly helyeződik a nem hagyományos dokumentumtípusokra. Tudja a gyerek használni és kiválasztani a helyzetnek legmegfelelőbb információhordozót. Indokolt a tanulási technikák megalapozása. Az információkat összetettebb módszerekkel dolgozzák fel a tanulók (önálló jegyzetelés, vázlatkészítés) 8.-ra.

Cél: megtanulni a

- könyvtár funkcionális tereinek,
- állományrészeinek,
- segédleteinek és
- szolgáltatásainak használatát.

Elvárható, hogy az új tantárgyak belépésével azok alapvető kézikönyveit ismerjék, és tudják használni. A hivatkozás formai és etikai igényességére felhívjuk a tanulók figyelmét. Megjelenik az idegen nyelv tanulása, ennek segítése, életszerűvé tétele is cél.

Középiskola: 9–12. évfolyam

Feladat a megszerzett tudás újragondolása, újrendszerzése. Szükséges, hogy megfelelő könyvtárképpel rendelkezzenek, tudásrendszerük képessé tegye őket az adekvát informálódásra és könyvtárhasználatra.

Cél:

- a könyvtárhasználati tudás eszközjellegűvé válásának elérése,
- a diák önállóan tudja használni a könyvtárak szolgáltatásait,
- online és offline adatbázisok, információk használatára való felkészítés,
- az információszelekció képességének kialakítása,
- tudja a diák kiválasztani a megfelelő felhasználási módot.

A 9. évfolyam után a könyvtárhasználatban minőségi változást várhatunk el. Könyvtártípusok ismerete fontos, és a korábban még nem használt információs intézményeknek is meg kell ismerniük a lehetőségeit. A tanulóknak tudniuk kell a hivatkozás bibliográfiai, jogi és etikai követel-

ményeit. A források alkotó felhasználásának követelménye is – a kerettanterv szerint – erre a szakaszra tűzhető ki célul. Ez a 2012-es NAT-ban sem változott.

Tanórán kívüli foglalkozásokon is számtalan lehetőség nyílik a könyvtár-pedagógiai tevékenységekre. Ezek számbavételére és „ötletelésre” a műhelyfoglalkozásunkon lehetőség nyílik.

Az iskolán kívül, és az után

Felnőttkor

Az iskolarendszeren túl a könyvtár-pedagógiának már csak *esetleges lehetőségei* vannak.

Célok:

- a pedagógiai hatás megtartása,
- újonnan megjelent dokumentumtípusokkal, tájékoztatási segédletekkel, könyvtári szolgáltatásokkal való megismertetés,
- könyvtárhasználóvá tétel.

Ekkor már a közkönyvtárnak vannak ilyen jellegű feladatai, pl. az önművelési igény felkeltése, kielégítése. Módszerei nélkülözhetik a személyes kapcsolatot.

A színterek közül egy kicsit részletesebben az intézmények, könyvtárak közül a közkönyvtárak feladatairól, céljairól szólnék. Minden könyvtártípus célja, betöltött helyének, szerepének, szolgáltatásainak, használati szabályainak megismertetése. Ezt a feladatot leginkább az olvasószolgálatban tudják teljesíteni. A könyvtár-pedagógiai cél ekkor a példamutatás, mintanyújtás lehet. Az egyes színterek együttműködve fejthetik ki leg sikeresebben a hatásukat.

A **Köz- (művelődési) könyvtár** feladata, hogy a vonzáskörzetbe tartozó lakosság könyvtári ellátása. Pedagógiai hatása csak használóira korlátozódik. Nem képviseli a társadalom többségét.

Célja:

- kulturális programok nyújtása,
- állományok pedagógiai célzatú gyarapítása,
- tanfolyamok tartása,
- ismeretterjesztés.

Könyvtár-pedagógiai tevékenységeik:

1. A kerettantervek előírják a lakóhelyi könyvtár szervezett keretek között való látogatását.
2. Amikor a könyvtár szolgáltatásait, állományrészeit bemutatják, akkor az ezek iránti igényt is felkelthetik.
3. Előfordul, hogy az olvasó ajánlásért fordul a könyvtárhoz, és ez is pedagógiai szituációt hozhat létre.
4. A nem iskolai könyvtárak pedagógiai célzatú szolgáltatásai közül a legelterjedtebbek a könyvtári foglalkozások.
5. A könyvtári munkák közül pedagógiai tevékenység közvetlenül az olvasószolgálatban folytatható. (7)

Felhasznált irodalom

1. Dr. Juhászné Belle Zsuzsa: Könyvtár-pedagógia egyetemi jegyzet (1) 5. <http://www.inf.unideb.hu/konyvtarinfo/tananyagok/konyvtar-ped1.doc>
2. Dömsödy Andrea (2003): Könyvtár-pedagógia (Helena Radlinszka). Flaccus, 34.
3. Ugrin Gáborné (2000): Könyvtár-pedagógia. In.: Iskolakultúra, 2000/4: 56–62.
4. IFLA manifesztum
<http://www.olvasas.opkm.hu/index.php.menuId=144&details>
5. Vörös Klára (2009): A könyvtár, mint nevelési színtér. In: Könyv és Nevelés 2009/XI.2: 8–14.
6. NAT http://www.budapestedu.hu/data/cms1432/MK_1266NATpdf.hu
7. Dr. Juhászné Belle Zsuzsa: Könyvtár-pedagógia jegyzet (1) 14–19. <http://www.inf.unideb.hu/konyvtarinfo/tananyagok/konyvtar-ped2.doc>

Ajánlott irodalom

- Balogh Mihály (1998): Könyvtárhasználat? Könyvtárhasználat/Iskolai könyvtár Budapest, OPKM.
- Celler Zsuzsa (1998): Az iskolai könyvtár: Könyvtárosok kézikönyve. Budapest, OPKM.
- Vörös Klára (2001): A könyvtár-pedagógia szakmódszertana. In.: Könyv és nevelés, 2001/4: 23–32.

Didaktikai alapelvek és érvényesülésük a könyvtári órákon

Feltételezem, hogy a tanfolyamon résztvevők többsége régen vette számba könyvtári óráikon a címben emlegetett *didaktikai alapelveket*. Ezen az órán ezeket az alapelveket idézzük fel, és vizsgáljuk meg érvényesülésüket könyvtári óráinkon. Ebben elsősorban Dömsödy Andrea könyvtár-pedagógiai könyve (1), és saját egyetemi jegyzetem (2) lesz segítségünkre.

Könyvtári órákon én elsősorban a könyvtárhasználati órákat értem, amelyeket a könyvtárostanár tart, általános iskolában magyar órák, középiskolában az informatika órák keretében. A helyi tanterv meghatározza a tanítandó anyagot, de ezen kívül a könyvtár-pedagógiai célok megvalósítására alkalmas *tartalmakat*, tantervi követelményeket mindenkor *fel kell ismerni* és azok között adekvátan *válogatni*. A tantervnek és/vagy a szakköri munkaterv tartalmának megvalósulásakor figyelembe kell venni az alábbi **didaktikai alapelveket**:

1. motiváció,
2. tervszerűség,
3. a tananyag elrendezése,
4. a téma választása,
5. aktivitás,
6. szemléletesség,
7. differenciálás,
8. ellenőrzés, mérés, értékelés.

Egy óraterv elkészítésekor sem lehet figyelmen kívül hagyni ezeket a momentumokat.

1. Motivációs rendszer

A *motiváció* minden tanítási-tanulási folyamat *eredményességét alapvetően meghatározó tényező*. Cselekvésre készítő, belső mozgatóerő, viselkedést kiváltó belső indíték. Az *alapvető motiváció* a könyvtárpedagógia terén a *kíváncsiság és a történetéhség*.

A tanulók vagy kíváncsiságból, vagy szükségből érdekeltek egy-egy probléma megoldásában. Amennyiben a helyzet megoldása iránt valóban érdeklődnek a diákok, a *motiváció* fenntartása és növelése könnyebb, hiszen az adott helyzetből levezethető a hiányzó ismeretek, adatok megszerzésének igénye, amihez dokumentumokra, információforrásokra van szükség, melyek megtalálásához könyvtári és egyéb segédletek szükségesek. Alapvető motiváció lehet az *ismeretszerzés*, és a *szórakozás, kikapcsolódás*.

Figyelemmel kell kísérni, mikor merül fel az érdeklődést csökkentő, vagy esetleg megszüntető probléma a feladatok megoldása során. Ilyen esetekben a megoldás kivitelezhetőségét időről időre fel kell villantani *megoldható részkérdések* felvetésével.

A sikeres problémamegoldás élménye, a rátalálás öröme is az érdeklődés fenntartását szolgálja. Motiválóan hat az is, ha a diákok munkájának eredménye *beépül a tanításba* (pl. egy szemléltető rajz, amelyet egy tanítvány készített, és mi megőriztünk). Az olvasóvá nevelés során a motiválás nem korlátozódik kizárólag az intellektuális területre, hanem elsősorban az olvasás érzelmi, katartikus hatásainak felhasználására támaszkodik. *Ellene hat*, amikor például a gyermek kedvét még kiskorban elvesz a kérdeztől, elnyomják benne az ismeretszerzés igényét.

2. Tervszerűség

A tervszerűség, rendszeresség az ötletszerűség *alapvető elvárás* a tanítási folyamatban. Ez különösen igaz a könyvtár-pedagógiai célok megvalósítására, amikor a könyvtárostanár közvetlenül tud foglalkozni a tanulókkal, mint tanulócsoporttal, ezért ezeknek az alkalmaknak *hatékonyak* kell lenniük.

Ennek feltétele a tantervi háttér és a központi előírások helyi megvalósulása. A könyvtár-pedagógiai célkitűzések nem köthetők egy tantárgyhoz, ez *tantárgyközi feladat*.

A könyvtárhasználati órák *óraterveinek* sajátossága többek között az, hogy a *célok* két részre bonthatók. Bennük a *könyvtár-pedagógiai célok* megfogalmazása mellett szerepelnek bennük a *szaktárgyi célok* is.

A tervezés egy következő szintje egy konkrét foglalkozására való felkészülés, az *óraterv* elkészítése.

Egy kis kitérő: Mi hogyan készülünk az óráinkra?

A könyvtáros tanári felkészülés folyamatai, lépései:

1. Témaválasztás, az elsajátítandó, feldolgozandó, gyakorlandó tananyag kiválasztása.
2. Célok megfogalmazása (tantárgyi és könyvtárhasználati).
3. Az óra helyének kiválasztása (iskolai könyvtár, egyéb könyvtár, tanterem...), biztosítása.
4. Szaktanári óra esetén a könyvtárossal való egyeztetés (ez a mozzanat az előkészületek során többször is szükséges lehet).
5. A helyszín adottságainak felmérése (tábla, a résztvevők ültetésének lehetőségei...), dokumentumok elhelyezése.
6. A tanulók szükséges előzetes ismeretének, készségeinek átgondolása (tantárgyi, könyvtárhasználati, szövegértési).
7. Meglévő könyvtárhasználati tudás számbavétele.
8. Informálódás a meglévő szükséges anyagokról, elhelyezésükről (könyvtári tájékoztatás igénybe vétele).
9. A felhasználni kívánt (a céloknak megfelelő) információhordozók kiválasztása.
10. A felhasználandó anyagok kipróbálása (működik-e? teljes-e? használható-e az adott viszonyok között?).
11. A talált anyag metodikai elemzése.
12. A tanulóknak, az információhordozóknak, a helyszínnek és az időkeretnek megfelelő módszerek kiválasztása.
13. Az információhordozók, eszközök kölcsönzése, ha nem a könyvtárban kívánja használni, vagy ha a választott könyvtárban nincs, szükséges példányszám biztosítása.
14. Konkrét feladatok megfogalmazása.
15. A még szükséges anyagok, transzparenszek elkészítése.
16. Az óra megtervezése, óravázlat készítése.
17. Kettős óravezetés esetén a feladatok elosztása.

18. Ha az óra igényel előkészülést a tanulóktól (előzetes kutakodás, megfigyelés), akkor annak megszervezése.

Természetesen a gyakorlattal rendelkező pedagógusok, könyvtárosok számára egyes mozzanatok időigénye akár egy-két pillanatra is lerövidülhet. A felkészülés számos pontja igényli a pedagógus és a könyvtáros-tanár *együttműködését*.

A foglalkozás tervezésekor *gondoljuk át alaposan* a fentiekén túl a következőket is:

- El fogják sajátítani az új készséget?
- Vissza fognak emlékezni a korábban tanultakra?
- Újra fogják rendezni eddigi tudásukat, javítani fogják félreértéseiket (korábbi elméletüket?)
- Megerősíti tudásuk többi összetevőjét?
- Valóban megvalósítható az óraterv?
- Hol lehetnek buktatói?

Rövid távú tervezés:

- célok, tanítási követelmények meghatározása
- módszerek, szervezeti formák kiválasztása
- a tanultak felidézése
- ismeretközlés, gyakorlás
- ellenőrzés, értékelés

A tanórán interaktív döntéseket IS hozhatunk váratlan helyzetekben. A foglalkozás után hasznos, ha *értékelésünket rávezetjük* az óratervre, hogy későbbi munkánkat segíthessék *tapasztalataink*. A *tervszerűség* nem csak a pedagógusok, könyvtárosok munkájával kapcsolatban értelmezhető, hanem a tanulókra vonatkoztatva is.

Rendelkezem a szükséges információkkal?

Hogyan kell bemutatnom az eredményt?

Hogyan teljesítettem a feladatot?

3. Tananyag-elrendezés, tantárgyköziség

Mielőtt elrendoznénk az anyagot, tisztában kell lennünk azzal, hogy mit is kell tanítanunk?

Tananyag. Ehhez a NAT ad iránymutatást, de nekünk kell „összeszedni” a tanítandó anyagot és „elrendezni” az életkori sajátosságoknak megfelelően és logikusan. Az alábbi témaköröknek mindenképpen szerepelniük kell a könyvtárhasználati órákon:

- könyvtárak: típusai, szolgáltatásai
- a könyvtári állomány: részei, elrendezése, jelzetezésük
- dokumentumismeret
- katalógusok
- bibliográfiák
- elektronikus dokumentumok, adatbázisok, könyvtárak
- a szellemi munka technikája

Elrendezésük az iskola helyi tanterve alapján történik. A befogadó tárgyakat ugyan a NAT meghatározza, de az óraszámbeli változások befolyásolják a „megvalósítást”, az ismeretek elsajátítását. Ha például a középiskolában drasztikusan csökken az informatika órák száma, akkor a tanítandó anyag, de főleg annak gyakoroltatása szinte lehetetlen. Ideális esetben a hat témakör hat órában megtanítható. Számonkérésére egy újabb órára lenne szükség.

Tantárgyköziség. Ez utóbbi témakör, a szellemi munka technikája általános. Minden tantárgynál követelmény a jegyzetelés technikájának elsajátítása, az anyaggyűjtés és szelektálás gyakoroltatása. Ebben segítünk mi a könyvtár állományával, eszközeivel és szaktudásunkkal.

Minden tantárgynak megvan a maga háttértudománya. Ezek megismerésére a könyvtár alapú szakórákon van lehetőségük a tanulóknak. A közösen tartott órák a kollegák közti együttműködést is segíti a felkészülés és az órák tartása során.

4. Témaválasztás, kérdésfeltevés

Olyan *témát* kell választani, amelyikben a résztvevők szabadjára engedhetik fantáziájukat, érdeklí őket aktualitása, vagy érdekessége folytán. Testhez álló, egyéni feladatokon keresztül könnyebb a megfelelő téma kiválasztása. A választásnál célszerű olyan témát keresni, mely több szempontból és többféle *segédleten* keresztül is megközelíthető, hogy szemléltesse a könyvtári lehetőségek sokféleségét, és teret adjon az egyéni utak választásához.

A feladatok megfogalmazásánál *ügyelni kell* a válaszok *elérhetőségére*. A téma és a feladatok kiválasztásánál *fel kell mérni* az adott könyvtár vagy információhordozó *minőségi és mennyiségi* lehetőségeit. Az állomány akkor is befolyásolja a témaválasztást, ha meghatározott könyvtárhasználati tananyagot szeretnénk gyakoroltatni. A dokumentumtípus és a mű kiválasztásánál nem szabad egyik dokumentumtípust sem *túlbecsülni*. A változatosságra, sokoldalúságra kell törekedni a hatékonyság és a hosszú távú célok érdekében. A könyvtárhasználati órákon *lehetőség* van arra, hogy teret engedjünk a csoport és az *egyéni témaválasztásának*.

5. Aktivitás

A könyvtár-pedagógiai módszerek egyik leglényegesebb és leglátványosabb jellemzője a résztvevők aktivitása, a sokoldalú tanulói *tevékenységre* építés.

Könyvtári órán biztosítani kell minden tanuló *önálló munkavégzését*. Figyelemmel kell lenni, hogy a tevékenység ne nyomja el a megvalósítandó célokat, és a résztvevők a keretek között tarthatók legyenek. (Pl. egy ötletbörze ne legyen parttalan, jelöljük meg a feladathoz tartozó legjobb gondolatokat).

Az aktivizálás népszerű formája *a játék*. Ezek segítségével motiválhatjuk a résztvevőket és élményszerűbbé, érdekesebbé is tehetjük a foglalkozást. Az aktivitás nem csak a *fizikai aktivitásra* utal, hanem a szellemire is. Az életkor előrehaladtával mind kevesebb, és egyre kevésbé konkrét támpontok megadásával, egyre *nyitottabban* kell megfogalmazni a feladatokat. A tanulási folyamatban a *tévedés jogát is biztosítani kell*, hogy próbálkozhassanak, kipróbálhassák elméleteiket, majd szükség szerint ellenőrizzék és módosítsák azokat, tehát aktívan vegyenek részt *saját tudásalakításukban*.

A *gondolkodtatás* két legelterjedtebb módja a problémamegoldás és az ellentmondó adatok, *vélemények ütköztetése*. Mindkettőre *serkenthet* a tankönyv is, de kritikus gondolkodtatásra készítet a tankönyvvel *ellentétes tartalmú művek feldolgoztatása* is. Saját tevékenységi folyamataik *elemekre bontása fejlesztí gondolkodásukat* és könyvtárhasználati készségüket is.

6. Szemléletesség

Többféle dokumentumtípus és kiadványfajta *egyidejű* felhasználása sokoldalúvá és *szemléletessé* teszi a könyvtárról kialakult képet és alkalmat ad az egyes műfajok, vélemények összehasonlítására. Azáltal, hogy *a könyvtár nem lezárt ismerethalmaz*, hanem folyamatosan bővített, *aktualizált gyűjtemény*, az adott téma napi aktualitásai és kapcsolódási pontjai is adekvátabban szemlélhetők. A foglalkozások *időtartama* korlátozott, így nem szabad *túl sokféle* információhordozót felhasználni, mert csak felvonultatás lesz belőle és nem érdemi munka.

Nem kell minden fellelhető anyagot felhasználni, helyette azokat kell *kiválogatni*, melyek nem vetik szét a foglalkozás kereteit. A többi lehetőségre pedig érdemes felhívni a figyelmet vagy egyéni munkaként önálló feladatként adni. (A hagyományos és elektronikus dokumentumok is szerepet kapnak az óra szemléletessé tételében, ez utóbbi kritikus használatára mindenkor fel kell hívnunk a figyelmet.)

7. Differenciálás

Tanórai differenciáláson azt értjük, hogy a tanár különbözően fejlett tanítványainak (tanulói differenciálás) különböző tartalmú és nehézségű feladatot ad (feladatok differenciálása). A tanórai differenciálás, mint pedagógiai és metodikai elv a tanítási-tanulási folyamat minden fázisára érvényes. A tanulók optimális fejlesztése azt kívánja meg, hogy a különböző szintű feladatokat arányosan, a fejlesztést figyelembe véve variáljuk a tanulók eredmény és képesség szerinti csoportjaiban. A differenciálás biztosítja a tanulásszervezésben fontos *kontextus elv* megvalósulását.

A megismerés során arra kell haladni, amerre az *új információk* köthetők valamely korábbihoz, *különbén nem lesznek maradandóak*, vagyis nem megy végbe tartós tanulás. Ezt a könyvtár azáltal *támogatja*, hogy

gyűjteménye, kézikönyvei nem-lineáris elrendezésűek. Ennek a jelentősége, hogy az olvasó érdeklődésének, igényeinek megfelelően választhatson. A differenciálásnak ez a foka már a *saját tempót* biztosítja, módjában áll a tanulónak egy témával igényének megfelelő időt eltölteni. A tanulók önállóan szerzett ismereteit *be kell építeni* az óra menetébe, a tanulók munkájának motiválása, értékelése érdekében.

A könyvtár az önálló tanulásra is alkalmas lehet, de csak akkor, ha a tanulónak már erre alkalmas tanulási stratégiája van. A szaktanárnak, könyvtáros tanárnak fontos szerepe van a megfelelő feladatok ajánlásában és a folyamat végigkísérésében, melyet támogató szakértőként tehet meg hatékonyan.

8. Ellenőrzés, mérés, értékelés

Könyvtárhasználati foglalkozásokon elsősorban nem a *hagyományos* ellenőrzési, értékelési eljárások célszerűek. Egyrészt a feladatmegoldáshoz kötött, másrészt a megfigyelésen alapuló ellenőrzési módok szolgálhatnak egyénre szabott, összetett információkkal.

Az értékelésnél, pedig a *szóbeli*, megbeszélésen alapuló formák az *ajánlottak*. A *megfigyelés* történhet az egyéni könyvtárlátogatások és a szervezett foglalkozások alatt is. **(I)**

Az értékelés funkciói:

- helyzetfeltárás, *diagnosztizálás* (pl. Bemeneti értékelés: előzetes tudás feltárása, tanulói jellemzők feltárása, kategóriákba sorolás),
- minősítés, szelektálás,
- visszacsatolás: eredményesség és hatékonyság növelése,
- fejlesztő, támogató értékelés.

Az értékelés fajtái:

Formatív értékelés

- folyamatos értékelés,
- rendszeres visszajelzés a fejlődésről,
- személyre szabott,
- nincs kategóriákba sorolás.

Az adott tanulási/tanítási folyamat közbeni folyamatos. Tanári /tanulói (ön) értékelésként valósul meg.

Funkciója:

- a tanulás/tanítás folyamatszabályozása, önszabályozása, a folyamatos visszajelzés, a fejlesztés,
- a tanulás/tanítás folyamatának állandó kísérője az eredményes tanulás, az önszabályozó tanulás érdekében,
- a tanulási sajátosságokra, kompetenciákra, előzetes tudásra irányulva jelenti a tanulási nehézségek, problémák differenciált feltárását, szakszerű támogatását, a tanulás önszabályozásának fejlesztését,
- a tanulók tanulásának, fejlődésének *interaktív* értékelése,
- a tanulási igények, szükségletek meghatározása és
- a tanulási, tanítási módszerek fentiek alapján történő megválasztása.

Nem minősítés, nem összefoglaló értékelés, hanem:

- a megtanultak értékelése;
- a tanulási folyamat értékelése;
- az értékelés módjának elsajátítása.

Szummatív értékelés

- lezáró értékelés
- a fejlődés, előrehaladás meghatározása
- kategóriákba sorolás

A fejlődés megtervezését, támogatását szolgálja (2)

Értékelési módszerek:

Szöveges értékelés

Portfóliók

Tanulási naplók (a tanuló vezeti)

Olvasási naplók

Önértékelő kártyák

Társ értékelése

Az értékelés folyamatának lépései:

Döntsük el:

Mit akarunk értékelni? (feladat, folyamat, kompetencia, fejlődés)

Miért akarunk értékelni? (diagnosztikus, formatív, szummatív)

Ki értékel? (tanár, diák (ön, társ))

Hogyan értékelünk?

Fejlesztő értékelés a tanulás támogatásában: az **Önértékelés** (a tanulóé). Melyik tanulási út a legeredményesebb számomra? Melyek az erős és a gyenge pontjaim? Hogyan tanulok? Mi késztet gondolkodásra? Honnan fogom megtudni, hogy amit csinálok, az jó? Mi kell a fejlődéshez? Hogyan oldjam meg a szükséges fejlesztést? Milyen céljaim vannak? Mire emlékszem, mit értek? Mire kell figyelnem önmagam értékeléskor? Mit jelent?

Reflexió (a tanári portfólió írásakor is fontos)

Olyan *elemző gondolkodásmód*, melynek során elméleti és praktikus tudásunk felhasználásával értelmezzük a problémát, helyzetet, folyamatot stb. A reflexió magában foglalja azt a képességet, hogy válasszunk, és választásunkért felelősséget vállaljunk.

Mire jó?

Tudatosítja a fejlődést.

Ösztönzi a folyamatos önmonitorozást.

A problémákra, mint megoldásra váró kihívásokra tekint.

A tanulási (tanítási) folyamat tervezésében segít.

A folyamatos önfejlődés feltétele és záloga!

Pedagógusként megvéd a kiégéstől!

A fejlesztő, támogató értékelés eredménye

Reflektálni a munkára, önmagára, társaira.

Reflektálni saját tanulási folyamatára.

Önszabályozott tanulást.

Mit tanul meg a pedagógus?

A célok tervezésével a tanulást támogatni.

Együttműködni a tanulásban érintettekkel.

Felhasználni a tanulási teljesítményeket a fejlődés támogatásában.

Az értékelés mindig fontos része kell, hogy legyen az óráknak!

– a tanultak ellenőrzésekor ez osztályzatban is jelentkezik

– az óra alatti munka (rész) értékelése is lényeges a „munkakedv” megőrzése szempontjából

– az óra végén elhangzó bírálat vagy dicséret elvárt és fontos befejezése az órának.

Egy könyvtári óra választ adhat az alábbiakra:

Hogyan tudnak önálló munkájuk eredményeiről számot adni?

Hogyan tudnak bánni a gyerekek a könyvekkel?

Hogyan tudják állításaikat igazolni, bizonyítani?

Mennyire emlékeznek a régebben tanultakra?

Hogyan tudják egyéb forrásból (tévé, rádió, folyóirat) származó élményeiket az iskolai anyagba beépíteni?

Képesek-e különböző tantárgyak ismeretanyagának szintetizálására, a köztük lévő összefüggések felismerésére? A tanulók munkájának beépítése a tanításba pozitív értékelésként hat a diákokra.

Az összetettebb feladatoknál megfigyelheti a pedagógus, hogy a tanuló előzetes tudása milyen szinten áll.

Elsődleges szempont a tanulók előzetes tudásának feltárása, követése és figyelembe vétele az oktatás folyamatában.

A gondolkodtató feladatok megoldásához sokféleképpen juthat el a tanuló. Értékes információkkal szolgál ez a megfigyelés arról, hogy a tanuló az adott tudományterületet milyen paradigmák mentén értelmezi, mennyire adekvát elmélettel rendelkezik.

Jó, ha ellenőrzéskor azt is követjük, a tanuló mit tesz abban az esetben, ha a jelenlegi elméletébe nem beleilleszthető információt talál.

A könyvtárhasználati tudás mérése során figyelembe kell venni, hogy a tárgy alapvetően gyakorlati jellegű és nem ismeretorientált.

Ezért a mérésnek gyakorlati feladatokat kell tartalmaznia. Figyelmet kell fordítani a képességek és a készségek mérésének problematikájára

Az átfogóbb képességeket mérő feladatok összetettebbek, többlépcsősök.

A méréshez ismernünk kell az értelmezési lehetőségeket. Amennyiben az értelmezések forrásait, kiindulópontjait fel tudjuk tárni, a tanulás szervezését a legadekvátábban tudjuk alakítani.

Törekedni kell arra, hogy a mérés során ne csak az *ismeretekre* koncentráljunk, hanem a tanulók *ismeretrendszerét*, az abban lévő kapcsolatokat is alaposabban *feltárjuk*.

El kell dönteni, mit akarunk feltárni.

A tananyag konkrét elsajátításának mértékét, vagy a tényleges, alkalmazható könyvtárhasználati tudást.

Ez esetben a tanultakat *új helyzetekben* kell alkalmaztatni.

Az ilyen célú mérések során vizsgálhatjuk, hogy a tanulók hogyan tudják alkalmazni könyvtárhasználati tudásukat hétköznapi helyzetekben.

Az óra végén *megbeszéljük*, hogy ki milyen *méréseket végzett* már iskolájában, hogyan értékelte ki és milyen eredményre jutott. Bemutatom a portfóliómba készített témazáró feladatlapomat mintaként és a következő alkalomra kérem, hogy hozzák el kérdőíveiket, feladatlapjaikat, hogy azokat elemezve eljussunk majd a helyes, jól szerkesztett feladatlapok, kérdőívek elkészítéséig.

Felhasznált irodalom

1. Dr. Juhászné Belle Zsuzsanna: Egyetemi jegyzet: Könyvtár pedagógia (1) 66–77. <http://www.inf.unideb.hu/konyvtarinfo/tananyagok/konyvtarped2.doc>
2. A mérés, értékelésre vonatkozó (2) jelölt rész Ungvári Jánosné iskolánkban tartott előadásának anyagából származik ennek a témakörnek a kifejtése.

Ajánlott irodalom

A tanítási órák felépítése és típusai

<http://www.users.atw.hu/kozmetc/pk11a.doc>

Didaktikai alapelvek – Lexikon: – Kislexikon

http://www.kislexikon.hu/didaktikai_alapelvek.html

Didaktikai alapfogalmak

<https://btk.ppke.hu/db/06/E1/m000016E1.doc>

Dömsödy Andrea (2003): Könyvtár-pedagógia. Budapest, Flaccus.

A feladatlapok összeállításának „menete” és kritériumai (2 óra)

Munkánk során gyakran kellett feladatlapot összeállítanunk a tanulók tudásának mérésére, ellenőrzésére, értékelésére, de egy-egy vetélkedőre, versenyre készülve is megtettük ezt. Sokunknak megvan a kialakult gyakorlatunk, a szakirodalomban sok jó ötletet is találhatunk és adaptálhatunk a különböző alkalmakra. A Bod Péter könyvtárhasználati verseny újszerű feladatlapjai például mintául szolgálhatnak házi versenyekre való készülődés alkalmával.

A következő „összefoglalás” talán segít abban, hogy tudatosabban, szakszerűbben állítsuk össze feladatlapjainkat a jövőben, és talán abban is, hogy hogyan mérjük és értékeljük.

A Pedagógiai lexikon így határozza meg: „***A feladatlap: a tanulás irányításának a tanulói aktivitást kiváltó, meghatározott didaktikai célok érdekében rendszerbe állított feladatokat tartalmazó eszköze.***” (1)

Összeállításuk folyamata:

- A CÉLOK PONTOS MEGHATÁROZÁSA (milyen tudáselemeket akarunk kialakítani vagy ellenőrizni)

- ennek megfelelő feladat típusokat kiválasztani (feladatszerkesztés): alapvető követelmény a tartalmi validitás (validizálás = pedagógiai szempontból kipróbálják). Ez nagymértékben függ attól, hogy a feladatkijelölése alkalmas-e adekvát válaszkiváltására? Félreérthetetlen legyen a feladat, ha kell, egészítsük ki szöveges vagy grafikus magyarázattal

- „rendszerbe” állítani
- az értékelés meghatározása (javítókulcs, útmutató, ponthatárok)

A NAT alapján készített helyi tanterv *előírja*, hogy a tanulók *témazáró dolgozattal* adjanak számot tudásukról a könyvtárhasználati órák befejeztével. Miután hangsúlyozzuk, hogy eszköz jellegű tudást kell, hogy kapjanak a könyvtárhasználati órákon, prezentációkészítésre is kérhetjük a 10. évfolyam tanulóit (amellyel „ki lehet váltani” a dolgozatot). Erre (pl. a kedves könyvük vagy írójukról készített munkájukra) kapnak érdemjegyet.

Feladatlapok írása, szerkesztése, kivitelezése

A könyvtár-használattan ismereteinek elsajátítása és alkalmazása céljából a feladatok különböző típusait használhatjuk. A hagyományos értelemben vett írásbeli vagy szóbeli feladatokon túl ide sorolható a házi dolgozat készítése is.

A következőkben tanácsot szeretnék adni a hagyományos feladatok, feladat lapok készítéséhez úgy, hogy ezen túl hozzáállásunktól függően tudatosan fejleszthessük tanulóink képességeit, segítsük ismeretszerzési folyamatukat és mérhessük tudásukat.

Didaktikai célok alapján:

- Új anyag feldolgozásához készült feladatok.
- Gyakorlást szolgáló feladatok.
- Munkáltató feladat lapok.
- Összefoglaló feladat lapok.
- Ellenőrző, számon kérő feladatok és feladat lapok.

A feladatkészítés pedagógiai-pszichológiai szempontjai:

- Kapcsolódjon össze a konkrét és az absztrakt gondolkodás a megismerés és cselekvéses feladatok megoldásának folyamatában.
- Sok cselekvéses jellegű feladatot adjunk.
- A feladatok ne legyenek preparáltak, keveredjenek bennük a lényeges és lényegtelen elemek.
- A feladatok megoldása okozzon a tanuló számára bizonyos fokú nehézséget, aktív tevékenységet igényeljen. A feladat lehetőleg közepes nehézségű legyen.
- Variáljuk a feladatokat.
- Olyan feladatokat szerkesszünk, melyek lehetőséget nyújtanak a gondolkodás irányváltásaira, vállalva ezzel a nagyobb hibaszázalékot.

A feladatok kidolgozásának logikai sorrendje:

- A tananyag tartalmának, logikai struktúrájának elemzése.
- A kialakítandó ismeretek, jártasságok, készségek, képességek megjelölése.
- Az ismeretelsajátítás, képességfejlesztés szintjének elemzése.
- Az oktatási folyamat szakaszokra bontása, részfeladatok kijelölése.
- Tevékenységformák, feladat típusok meg határozása, feladatok kidolgozása (Kelemen 1970). (2)

Az írásbeli feladatok típusai:

• *Önálló kifejtést igénylő feladatok:* ilyenek az *esszék*. Azon feladatok közé tartoznak, melyek a legreálisabban mérik fel a tanulók tudását. A tanulókat meg kell tanítanunk esszét írni. Ehhez érdemes kezdetben irányító kérdéseket megfogalmazni, melyek az esszé témájának lényegkiemelését szolgálják és ránevelik a tanulókat, hogy kerüljék a felesleges körítést, csak a lényegyet írják le. Ezek az irányító kérdések az érettségien is jelen vannak akkor is, amikor a tanulónak a témájáról szóban kell beszámolnia. Így mind két esetben segítjük diákjainkat a szintetikus, rendszerező gondolkodás és lényegkiemelés képességének fejlődésében.

Az esszék értékeléséhez mindig meg kell adnunk azokat a kulcsfogalmakat, részleteket, amiért pontokat adunk. A megoldást célszerű itemekre lebontani, azaz a megoldás azon legkisebb részletére (pl. egy fogalom megnevezése), amiért egy pontot adunk.

• *Tantárgyi tesztek.* Az objektív értékelés egyik legkorrektebb eszköze. A tesztek elkészítéséhez ajánlott a következő *alapelvek* figyelembevételével:

1. A kérdések didaktikailag változatosak legyenek.
2. A kérdéseket úgy állítsuk össze, hogy az a kérdéses téma egészére kiterjedjen, legyenek benne a lényeges fogalmak, összefüggések.
3. A többféle értelmezés kizárása érdekében szabatosan fogalmazzunk.
4. Alkalmazás előtt mindig próbáljuk ki a tanulókkal a feladatokat a szakmai helyesség, érthetőség és a megoldás időtartamának megállapítása végett.
5. A kérdések közepes nehézségűek legyenek, számuk és nehézségük álljon összhangban a rendelkezésre álló idővel.
6. Legalább 3–4 teszt változatot készítsünk.
7. Gondosan készítsük el a megoldókulcsot.
8. Ne használjuk az ellenőrzés kizárólagos formájaként.

A teszt előnyei: Sok tanuló egyidejű ellenőrzése, értékelése; a kombinatív kérdések segítségével gyorsan kideríthetjük a tanulók gondolkodási képességeit, a megértés mélységét; a kiértékelés egyszerű és objektív.

A teszt hátrányai: nem fejleszti a tanulók szóbeli kifejezőkészségét, gátat szab a kreativitás fejlődésének.

Tipikus példa erre a tesztformátumban szerkesztett problémafeladatok megoldása. Egy olyan diák, akit nem érdekel a téma, a feladat, egyszerűen beikszeli a megoldást, és vagy szerencséje van, vagy nincs.

A problémafeladatot megoldani akaró gyerek is jobb esetben elolvassa a probléma szövegét, és azonnal rátér a kérdések elolvasására. Anélkül, hogy elgondolkodna a helyes válaszon, máris a megadott válaszvariációk között kutakodik, és nem töpreng azon, mi lehet itt még jó megoldás, nincs-e jobb az itt leírtaknál. Ötletelnie kellene, de nem teszi, mert készen kapja a válaszokat. Tehát nem szükséges, hogy kreatívan gondolkodjon. Mennyivel jobb az ilyen tesztnél egy olyan probléma feladat, ahol leírják a problémát, és utána csak a megoldásra ösztönző nyílt végű kérdés szerepel. Ott igazán igyekeznie kell a gyerekeknek, hogy megoldást találjon, ötletekkel álljon elő.

Természetesen nem állítjuk, hogy a problémamegoldó tesztek úgy rosszak, ahogy vannak, csupán azt jelezzük, hogy míg a teszteket a már kialakult problémamegoldó képesség mérésére használjuk, addig a csak nyílt végű kérdéseket tartalmazó feladatokat a fejlesztés stádiumában. Ha mindenáron ragaszkodunk már a fejlesztés alkalmával a tesztekhez, akkor a *problémamegoldó feladatok* megoldása során a következő utat kövessük:

1. A probléma szövegének elolvasása és értelmezése, lehetséges kérdések felvetése.
2. A kérdés elolvasása a megoldást jelentő válaszvariációk elolvasása nélkül.
3. A kérdésre adható válasz, válaszok át gondolása, megoldási lehetőségek.
4. A válasz variációk megtekintése, egyeztetésük az általunk elképzelt megoldással.
5. A jó válasz megtalálása, bejelölése.

A feladatok elkészítése jelentős munkát igényel. Kiiktatja a tanár és a tanuló személyes kapcsolatát, még inkább, ha elektronikusan végezzük.

Az írásbeli *feladatok pedagógiai szempontból* lehetnek: a) zárt végű, b) kiegészítéses, c) nyílt, d) konstruktív feladatok.

A *zárt végű* feladatok esetében a tanuló a megoldási lehetőségek közül keresi ki az általa helyesnek ítélt válaszvariációt. Ilyenek például az egyszerű választás és hibakutatás, többszörös választás stb.

A *kiegészítéses feladatok* szöveges és rajzos feladatok egyaránt lehetnek, melyek megoldása kor kihagyott szövegrészt kell pótolni vagy egy elkezdett rajzot kell befejezni.

A *nyílt feladatok* meg kezdett állítással vagy kérdéssel kezdődő feladatok, melyek az ismeretek reprodukálását igénylik. Ilyen feladat például az esszé (l. fentebb).

A *konstruktív feladatok* olyan szöveges és rajzos feladatok, melyek megoldása a különböző gondolkodási műveletek és műveletrendszerek mozgósítását igénylik. Így lehetnek összehasonlításra, összefüggések megállapítására, besorolásra, csoportosításra vonatkozó feladatok. Típusai: asszociációs feladatok, többszörös asszociáció, mennyiségi összehasonlítás, relációanalízis, analógiák felismerésére vonatkozó feladatok stb.

A tehetségek tanításában központi feladat a problémamegoldó gondolkodás kialakulása. A tanítási órán a tananyag feldolgozása történhet például olyan feladatlapok segítségével, melyek következetesen építenek a problémamegoldás stratégiájának logikai menetére. (A feladatlap lehetőleg egy, a gyakorlati életből vett probléma megfogalmazásával kezdődik, melyre a tanulók hipotéziseket állítanak fel. Ezt a tananyag feldolgozás követi lényegre törő kérdésekkel, változatos feladatokkal. A feladatlap végén az igazolás címszó alatt az óra eleji hipotézisek értékelése a feladat az órán tanultak segítségével.) (3)

Feladattípusok, tanulói tevékenységek:

- értelmezés: pl. ábra, kép, grafikon, szöveg
- problémamegoldás: pl. esetleírások, kérdések
- átalakítás: pl. szövegből kép, diagramból táblázat
- alkotás: részletekből egész, megoldási algoritmus, terv szempontsor, rendszer, új fogalom
- alkalmazás: pl. korábban megismert szempontsor alkalmazása, gyakorlati példa megfogalmazása
- kritikai gondolkodás: pro és kontra érvek, hibás gondolatok felismerése és értékelése
- elemzés, értékelés, véleményalkotás: pl. megadott vagy saját szempontok szerint (utóbbinál épp a szempontokat lehet értékelni).

Alapelvek:

1. A feladatlap szerkesztés a szintezett követelményrendszer.
2. A feladatok legyenek a tananyagnak megfelelőek és lefedőek.
3. A lefedő feladatok összeállítása tananyagelemzés alapján történjen
4. Változatos feladatokat alkalmazzunk (nyílt, zárt)

A **kiértékelés** szempontjait már a tervezés során tartalmazza (tehát nem utólag születnek), és ezekről adott esetben, feladatoknál a tanulókat is tájékoztathatja, minden feladatnál jelöli az elérhető pontszámokat.

Az **összetettebb feladatoknál** megfigyelheti a pedagógus, hogy a tanuló előzetes tudása *milyen szinten* áll.

Elsődleges szempont a tanulók előzetes tudásának *feltárása*, követése és figyelembe vétele az oktatás folyamatában.

A **gondolkodtató feladatok** megoldásához sokféleképpen juthat el a tanuló. Értékes információkkal szolgál ez a megfigyelés arról, hogy a tanuló az *adott tudományterületet* milyen paradigmák mentén *értelmezi*, mennyire adekvát elmélettel rendelkezik.

Jó, ha **ellenőrzéskor** azt is követjük, a tanuló mit tesz abban az esetben, ha a jelenlegi elméletébe nem beleilleszthető információt talál.

Formai követelmények:

1. A feladatlap szerkezete: *kérdező rész; információs rész; válaszadó rész* (normál)
2. Betűnagyság (11–12-es), sortávolság (feladat: 1-es, válasz: 1,5-ös)
3. Kéthasábos elrendezés
4. A feladat ne nyúljon át a másik oldalra
5. A feladatcsoportot nem szabad megtörni
6. A válaszadásnak legyen jól meghatározott helye

A feladatok szövegezése:

1. Legyen az életkornak megfelelő
2. A tankönyvek stílusát tükrözzék
3. Ne legyenek benne felesleges információk
4. Kérdésnek kell lennie, lehetőleg ne egy mondat befejezése legyen
5. Betűtípus: sorváltás, a szokatlan részeket NAGYBETŰVEL kell írni!

További formai, kivitelezési szempontok: A jó feladatlap...

- magáért beszél (nem szükséges hozzá szóbeli kiegészítés),
- egyértelmű és pontos instrukciókat tartalmaz,
- utal a segédeszközökre (mit kell vagy lehet a feladathoz használni),
- áttekinthető, strukturált, nem zsúfolt,
- elegendő helyet tartalmaz a megoldásokhoz,
- kevés és rövid kiemeléseket tartalmaz, kerüli a többszörös kiemelést.
- *kérdés + utasítás* (mit kell a feladattal csinálni, hogyan kell válaszolni),
- egy kérdésben valóban csak egy kérdés szerepeljen!
- több kérdés esetén vegyük őket külön!
- kerüljük a többszörösen összetett mondatokat!
- kerüljük a sugalmazó kérdéseket!

- sorszámozzuk a kérdéseket!
- gondoljuk át, hogy a kérdések, utasítások *szókincse* megfelelő-e a kitöltő számára (pl. előzetes tudás),
- gondoljuk át, hogy a kérdések, utasítások által elvárt **gondolkodási** feladat megfelelő-e a kitöltő számára (pl. absztrakció szintje, meglévő képessége).

Szemponatok a feladatlapok tervezéséhez

El kell döntenünk, hogy mire vagyunk kíváncsiak, mit akarunk a feladatlappal felmérni. Ha a könyvtárhasználati *tudást*, akkor a mérése során *figyelembe kell venni*, hogy a tárgy alapvetően *gyakorlati jellegű* és nem ismeretorientált. Ezért a mérésnek gyakorlati feladatokat kell tartalmaznia. Mit mérhetünk?

A tananyag konkrét elsajátításának mértékét vagy a tényleges, alkalmazható könyvtárhasználati tudást.

Ez esetben a tanultakat *új helyzetekben* kell *alkalmaztatni*. Az ilyen célú mérések során vizsgálhatjuk, hogy a tanulók hogyan tudják alkalmazni könyvtárhasználati tudásukat hétköznapi helyzetekben. Figyelmet kell fordítani a képességek és a készségek *mérésének* problematikájára.

A könyvtárhasználati *tudás mérése* során *figyelembe kell venni*, hogy a tárgy alapvetően gyakorlati jellegű és *nem ismeretorientált*. Ezért a *mérésnek gyakorlati* feladatokat kell tartalmaznia. Figyelmet kell fordítani a képességek és a készségek mérésének problematikájára. Az átfogóbb képességeket mérő feladatok összetettebbek, *többlépcsősek*.

A méréshez ismernünk kell az *értelmezési lehetőségeket*. Amennyiben az értelmezések forrásait, kiindulópontjait fel tudjuk tárni, a tanulás szervezését a legadekvátábban tudjuk alakítani. Törekedni kell arra, hogy a mérés során *ne csak az ismeretekre koncentráljunk*, hanem a tanulók *ismeretrendszerét*, az abban lévő kapcsolatokat is alaposabban feltárjuk.

El kell dönteni, mit akarunk feltárni.

A tananyag konkrét elsajátításának mértékét, vagy a tényleges, alkalmazható könyvtárhasználati tudást.

Ez esetben a tanultakat *új helyzetekben* kell alkalmaztatni.

Az ilyen célú mérések során vizsgálhatjuk, hogy a tanulók hogyan tudják alkalmazni könyvtárhasználati tudásukat hétköznapi helyzetekben.

Az értékelés mindig fontos része kell, hogy legyen az órának!

- a tanultak ellenőrzésekor ez osztályzatban is jelentkezik
- az óra alatti munka (rész) értékelése is lényeges a „munkakedv” megőrzése szempontjából
- az óra végén elhangzó bírálat vagy dicséret elvárt és fontos befejezése az órának

Az átfogóbb képességeket mérő feladatok összetettebbek, többlépcsősek.

- A méréshez ismernünk kell az értelmezési lehetőségeket.
- Amennyiben az értelmezések forrásait, kiindulópontjait fel tudjuk tárni, a tanulás szervezését a legadekvátábban tudjuk alakítani.
- Törekedni kell arra, hogy a mérés során ne csak az ismeretekre koncentráljunk, hanem a tanulók ismeretrendszerét, az abban lévő kapcsolatokat is alaposabban feltárjuk.

Könyvtárhasználati foglalkozásokon elsősorban nem a hagyományos ellenőrzési, értékelési eljárások célszerűek. Egyrészt a feladatmegoldáshoz kötött, másrészt a megfigyelésen alapuló ellenőrzési módok szolgálhatnak egyénre szabott, összetett információkkal.

Esetünkben az értékelésnél, a *szóbeli*, megbeszélésen alapuló formák az ajánlottak.

A *megfigyelés* történhet az *egyéni* könyvtárlátogatások és a *szervezett* foglalkozások alatt is.

- könyvtárlátogatások alkalmával megbizonyosodhatunk arról, hogy tud-e keresni a hagyományos dokumentumokban, tisztában van-e a név és tárgymutató használatával
- adatbázisok használatánál ismeri-e az elérési útvonalat, elektronikus katalógusoknál az egyes adatszoportok használhatóságát (mire?)
- a szervezett foglalkozások alatt, főként kooperatív munkaforma alkalmazásakor a dokumentumok kiválasztását, használatát szintén figyelemmel kísérhetjük.

Az értékelés folyamatának lépései: El kell döntenünk, hogy

Mit akarunk értékelni? (feladat, folyamat, kompetencia, fejlődés)

Miért akarunk értékelni? (diagnosztikus, formatív, szummatív)

Ki értékel? (tanár, diák (ön, társ))

Hogyan értékelünk?

Ezekre a kérdésekre a 44–47. oldalakon választ kaphattunk.

Fejlesztő értékelés a tanulás támogatásában

- Önértékelés
- Melyik tanulási út a legeredményesebb számomra?
- Melyek az erős és a gyenge pontjaim?
- Hogyan tanulok?
- Mi késztet gondolkodásra?
- Honnan fogom megtudni, hogy amit csinálok, az jó?
- Mi kell a fejlődésemhez?
- Hogyan oldjam meg a szükséges fejlesztést?
- Milyen céljaim vannak?
- Mire emlékszem, mit értek?
- Mire kell figyelnem önmagam értékeléskor? Mit jelent?

Előfordulhat, hogy nem kifejezetten a könyvtárhasználati tudásukra vagyunk kíváncsiak, hanem például egy *vetélkedőre* állítunk össze feladatlapot, akkor az milyen legyen?

- Legyen játékos!
- Jelentsen mentális kihívást!
- Kuriózum, érdekesség legyen benne!
- Ne lehessen „csak” könyvből megválaszolni!
- Legyen benne valamilyen rejtvény!
- Legyen benne valamilyen kreatív feladat, ami a tanulót alkotásra készteti!
- Tartalmazzon érdekes ábrákat, képeket, táblázatokat!
- Tartalmazzon a feladatok súlyozására vonatkozó információkat!

* * *

Az elméleti rész zárásaként néhány jól hasznosítható internetes forrást adok meg, feladatlapok internetes forrásait.

Foglalkozások, vetélkedők és könyvtári játékok. Módszertani kiadvány gyermek- és iskolai könyvtárosoknak:

<http://www.rfmllib.hu/digitkonyvtar/dok/kiadvanyok/igyvolt.pdf>

A kiadvány számos, kicsiknek és nagyobbaknak rendezendő vetélkedőhöz, játékos foglalkozáshoz használható kérdést, feladatot és megoldást tartalmaz, valamint kézműves ötletekkel is szolgál, ami szintén könyvtári program keretén belül is szervezhető. Minden kolléga figyelmébe ajánljuk.

Feladatlapok könyvtárhasználati órákra és könyvtárban tartott szak-
órákra /Kivonat/ A teljes szöveg megtalálható:

[http://www.konyvtarporta.hu/documents/10157/16982/Feladatlapok+k
%C3%B6nyvt%C3%A1rhaszn%C3%A1lati+%C3%B3r%C3%A1ra](http://www.konyvtarporta.hu/documents/10157/16982/Feladatlapok+k%C3%B6nyvt%C3%A1rhaszn%C3%A1lati+%C3%B3r%C3%A1ra)

Nagyon jó feladatokat találunk itt:

www.szentinfo.hu/mozaik/gyermekkonyvtar.htm

Felhasznált irodalom

1. Pedagógiai Lexikon 2. kötet p. 456.
2. Dr. Juhászné Belle Zsuzsanna egyetemi jegyzete: 2013-as kiegészíté-
sekkel, Könyvtár pedagógia 1. 89.
<http://www.inf.unideb.hu/konyvtarinfo/tananyagok/konyvtar-ped1.doc>
3. Dr. Juhászné Belle Zsuzsanna egyetemi jegyzete: Könyvtár pedagógia
2. 29–33.
<http://www.inf.unideb.hu/konyvtarinfo/tananyagok/konyvtar-ped2.doc>

Ajánlott irodalom

Teljesítmény-értékelés

<http://www.hrportal.hu/index.phtml?page=eszkoztar>

Mérés-értékelés pszk.nyme.hu/tamop412b/meres_ertekeles/index.html

Értékelés az oktatásban

http://dragon.unideb.hu/~nevtud/Tanarkepzes/meres/3_fejezet.pdf

Mérés, értékelés http://www.kozoktatas.lap.hu/meres_ertekeles/24408339

Műhelymunka

A továbbképzés 2 órájában műhelymunka következik, ahol mindenki
egy választott témában feladatlapot állít össze.

Lehet ez:

- vetélkedőre szóló,
- Bod háziversenyre szóló,
- témazáró feladatlap,
- bemeneti mérés a 9. évfolyamon,
- olvasási szokások felmérése,
- könyvtárhasználati szokások felmérése,
- elégedettség felmérése a végzős évfolyamon stb.

Könyvtárhasználati tananyag

Hogy mit tanítsunk *könyvtár-használat*tanból, azt a NAT és az abból kialakított kerettanterv adja meg. A kezdetek:

A könyvtárhasználat tanításának szempontjából a 1995-ben a NAT hozott áttörést, amikor – ráérezve a kor elvárásaira – az informatika műveltségterületbe helyezte a könyvtárhasználatot, meghatározta a könyvtár-informatika fogalmát, s az iskolai könyvtár forrásközpont szerepét:

„A korszerű iskolarendszerben az iskolai könyvtár forrásközponttá válik. Gyűjteménye széleskörűen tartalmazza azokat az információkat és információhordozókat, amelyeket az intézmény oktatásában hasznosít, befogadva, felhasználva a különféle rögzítési, tárolási és kereső technikákat. A könyvtárhasználat minden ismeretterületen nélkülözhetetlen, hiszen informatikai szolgáltatásai az iskolai tevékenység teljességére irányulnak. Használatának technikáját, módszereit – az önálló ismeretszerzés érdekében – a tanulóknak kell elsajátítania. Ezt a műveltségkört nevezzük könyvtári informatikának.” (1)

Az informatika a kerettantervi rendszerben nem műveltségterület, hanem tantárgy. A számítástechnika, a multimédia, az Internet használat és a könyvtárhasználat együtt alkotja az informatika tantárgyat.

A célok megfogalmazása

A kerettanterv életkortól függően *két tantárgyba* integrálja a könyvtárhasználatot. 1–5-ig a magyar nyelv és irodalomba, 6–10-ig informatikába. A **magyar nyelv és irodalom tantárgyban** elsősorban a könyvtárhasználat során fellelt információ feldolgozása zajlik.

1–4. évfolyamon. A tanulási képesség fejlesztése, ismeretfeldolgozási technikák tanításába kerül be a kth: „... a könyvek tartalmának megállapítása, ismertetése (tartalomjegyzék, fűlszöveg alapján átlapozással)”.

Önálló ismeretszerzés könyvtári munkával: könyvek keresése bármely a tantárgyi témához egyénileg, vagy társakkal együttműködve.

Segédkönyvek, a korosztálynak készült szótárak, lexikonok használata ismeretlen kifejezések magyarázatára, személyekhez, témákhoz kapcsolódó adatok gyűjtése a tanult anyag bővítésére. Források azonosítása (szerző, cím, kiadó, a kiadás helye, éve), rövid följegyzés készítése a felhasznált könyvekről.

Az *informatika tárgyba* integrálódott könyvtárhasználat tantárgyban az ismeretek a könyvtárra, mint információtároló és szolgáltató egységre, a dokumentumokra, mint forrásokra, és elérhetőségüket biztosító tájékoztató eszközökre vonatkoznak.

6–8. évfolyamon: A könyvtárhasználat oktatásának fel kell készítenie a tanulókat az információszerzés kibővülő lehetőségeinek felhasználására, az információk elérésére, kritikus szelekciójára feldolgozására és folyamatos értékelésére. Az iskolai és más típusú könyvtárak, eszközök megismertetésével, valamint a velük végzett tevékenységek gyakoroltatásával tudatos és biztos használói magatartás kialakítása a cél. A könyvtár „forrásközpont”-ként történő felhasználásával meg kell alapoznia az önműveléshez szükséges attitűdöket, képességeket, tanulási technikákat.

9–10. évfolyamon a könyvtárhasználat tanításának *céljai* a következők:

- felkészülés az információs társadalom kihívásának fogadásra: az információszerzés bővülő lehetőségeinek felhasználására, az információk elérésére, kritikus szelekciójára, feldolgozására és a folyamat értékelésére,
- a könyvtárra alapozott önművelés képességének kialakítása, fejlesztése a könyvtári információs rendszer lehetőségeinek felhasználásával,
- a forrásokat komplex és alkotó módon alkalmazó tanulási technikák és módszerek kifejlesztése,
- az iskolai és más típusú könyvtárak, könyvtári források, eszközök megismertetésével, valamint a velük végzett tevékenységek elsajátításával tudatos, biztos használói magatartás kialakítása,
- a könyvtár-használati tudás eszközjellegű tudás eszközjellegű beépítése a tanulók tantárgyi képzéshez, iskolai fejlődéséhez és mindennapi problémák megoldásához szüksége információszerzésbe és -feldolgozásba,
- a forrásfelhasználás etikai szabályainak elsajátítása és a normakövetés követelményeinek elfogadtatása. A különböző társadalmi szere-

pekbe beilleszkedni, azokat szükség szerint változtatni és bennük hasznosan tevékenykedni tudó személyek nevelése.

Az önművelésre nevelés az **osztályfőnöki órákon** is folyik, a tantervben is szerepel. (Évi két óra, az egyik az olvasási szokásaikról kellene beszélgetni, a másikon a könyvtárhasználati szokásaikról. Megvalósul? Erre akkor tudhatnám a választ, ha ezeket az órákat a könyvtárban tartanák.)

A könyvtárhasználat természetéből fakadóan **tantárgyközi**, s ezt igazolja az is, hogy a kerettantervben szereplő tantárgyak szinte valamennyi évfolyamán találhatunk könyvtárhasználatra vonatkozó tananyagok, ill. a tanulók önálló ismeretszerzésére, kutatómunkájára alapozó feladatokat, ajánlásokat vagy éppen elvárásokat. Minden tantárgy alkalmas (lenne) erre.

Az oktatás

A könyvtárhasználati ismeretek oktatási *tartalma* (tananyaga) nem lehet a könyvtártudomány kivonata. Kiválasztását gyakorlati szempontok motiválják: hasznosíthatóság és a nevelési-oktatási céloknak való megfelelés. A *nevelési célok* megvalósítását kell szem előtt tartani, a *felhasználói szemléletet* kell előnyben részesíteni. Figyelembe kell venni, hogy az adott társadalom mely célok teljesítését várja el. Biztos *gyakorlatias tudással* rendelkező könyvtárhasználók nevelése a cél.

Az ismeretek köre: két fő szegmense van. Egyik a *könyvtár* (dokumentumok, tájékoztató eszközök), másik a *szellemi munka* technikája (információ feldolgozása és felhasználása). A NAT-hoz készült tájékoztató a könyvtári fogalmakat *négy csoportba* sorolja:

- Könyvtárismeret
- Dokumentumismeret
- Könyvtári tájékozódás
- Szellemi munka technikája (magyar óra)

Könyvtárismeret

- A könyvtár fogalma, a könyvtárhasználat szabályai
- A könyvtárak típusai, a könyvtári és egyéb információs rendszerek, a tömegkommunikáció és történetük
- Könyvtári szolgáltatások és igénybevételük módja, feltétele

Dokumentumismeret

- A különböző típusú dokumentumok alapos, használati szintű megismerése a cél.
- Az információ, az információhordozó és a dokumentum fogalma, típusaik, felosztásaik.
- Az egyes dokumentumtípusok formai, tartalmi jellemzői, részei, használatuk módja, célja, egymáshoz való viszonyuk, történetük (jelenleg különösen: könyv, időszaki kiadvány, audiovizuális és számítógéppel olvasható dokumentumok).
- A dokumentumok tartalmi csoportjai, műfajai, a segédkönyvek típusai, használatuk (jelenleg különösen: szótár, lexikon, enciklopédia, adattár, bibliográfia).
- Az információk egy adott dokumentumban való megtalálásának lépései.

Könyvtári tájékozódás

- A könyvtárak funkcionális terei, állományrészei, raktári rendje, szakrend.
- Meg kell ismerniük egy-egy tudományterület raktári jelzeteinek segítségével szakcsoportba rendezett kézikönyveit.
- A könyvtári tájékoztatás direkt (kézikönyvek, kézikönyvtár) és indirekt (katalógusok, bibliográfiák, adatbázisok, információkereső nyelvek) eszközeinek használata.
- Tájékozódás, megfelelő információhordozók, források megtalálásának módja.

Szellemi munka technikája (információhasználat):

- Végző cél az írásban rögzített kultúra befogadása. (Ehhez eszköz a szövegértés: szövegek feldolgozása tartalmuk felfogása, lényegük kiemelése, valamint a megszerzett ismeretek önálló, alkotó alkalmazása, probléma felismerése megoldása és saját véleményük kialakítása.
- Információfeldolgozás (jelenleg: szövegek, illusztrációk, hang-, és képinformációk)
- Lényegkiemelés, jegyzetelés, cédulázás, vázlatkészítés, szövegalkotás, beszámoló
- Hivatkozás, irodalomjegyzék készítése (etikai és jogi vonatkozások is)
- Problémamegoldás, kutatás lépései, eljárásai

- Gyűjtőmunka, irodalomkutatás algoritmusai, módszerei
 - A talált, kapott információk, források értékelése, szelektálása, összehasonlítása
 - (Tantárgyi és életszerű) feladatmegoldás, problémamegoldás a könyvtár eszközeivel
 - Alkotás, szellemi termék létrehozása
 - Önképzés, és tanulási technikák
- További témakörök a középiskolákban:

Direkt tájékoztatási eszközök: katalógusok

- fogalma,
- fajtái,
- adatszoportjai,
- keresési feladatok elektronikus katalógusokban: SZIRÉN, MOKKA, NEKTÁR, MÉLIUSZ.

Indirekt tájékoztatási eszközök: bibliográfiák

- fogalma,
- fajtái,
- a bibliográfiai leírás szabályai,
- keresések a Magyar Nemzeti Bibliográfiában- szövegértési feladatok.

Elektronikus dokumentumok, adatbázisok, könyvtárak

- fogalma,
- fajtái és jellemzőik,
- adatbázisok és használatuk,
- az elektronikus, digitális és a virtuális könyvtárak közti különbségek,
- feladatok megoldása az internet segítségével, keresések adatbázisokban MEK, MATARKA, NEKTÁR.

A tananyag „felépítése” felosztása, elrendezése

Ezeknek az oktatási tartalmaknak *fokozatosan, spirálisan* az előzetes ismeretekre építve és a tantárgyak közt *elosztva* kell megjeleníteni a tantervben és az oktatási gyakorlatban. Emellett a NAT a könyvtárhasználati *tantervben lineáris vázat is meghatároz.*

Az első három csoport alapismereteit célszerű *könyvtárhasználati órán* tanítani, míg a szellemi munka technikáit *magyar órán* érdemes, de begyakoroltatása tantárgyközi feladat. Alapismeretek, tárgyi tudás nélkül nem alakítható a tanulók könyvtárhasználati tudása. (2)

A következőkben segítséget szeretnék nyújtani a problémamegoldás tanításához, amelynek a szellemi munka technikájának tanítása során vehetjük hasznát.

1. szint: az információs probléma megoldásának *feldolgozási megközelítése*: A tartalom maga az információs probléma és annak elemzése. Az információs szükséglet, a problémahelyzet felismerése.

2. szint: a fogalmi problémamegoldás: A *tartalom*, a problémamegoldás *hat lépése*, azok lényege, viszonyuk, *alkalmazásuk*.

1. A feladat meghatározása
2. Az információkereső stratégia kiválasztása
3. Annak kivitelezése (helymeghatározás és hozzáférés)
4. A fellelt információk használata
5. Az összegzés
6. Értékelés

3. szint: Az egyes probléma-megoldási lépésekhez tartozó *eljárások, módszerek, tevékenységek* és könyvtárhasználati készségek kapcsolódnak ehhez a szinthez. Tehát ezen a szinten tanítandók a hagyományos értelemben vett könyvtárhasználati tartalmak.

Tényezők, melyek az egyes tartalmi területek jelenlétét, mélységét, részletes követelményeit meghatározzák:

- a társadalmi igények,
- az oktatáspolitikai célkitűzések,
- az iskolafok,
- a könyvtárpedagógusok befolyása a tantervkészítésre,
- a pedagógusok és a *könyvtárosok felkészültsége. (3)*

Információkeresésről Dömsödy Andrea megközelítésében

Ki hogyan keres információt?

1. Adatkereső, a feladat megoldására törekvő

- néhány, könnyen hozzáférhető forrásból,
- egyesével válaszolja meg a kutatás kérdéseit.

2. Mérlegelő, objektív, jó válaszra törekvő

- az egyéni álláspontja kialakításához kell az információ,
- a téma lefedése is fontos.

3. Elemző, megértésre törekvő

- valóban kutat,
- célja a széles kontextusban való megértés,
- sokféle forrást elemez kritikusan,
- törekszik a mögöttes értékek feltárására. (4)

A könyvtár-használattan taníthatása sok évig tartó harc eredménye. Sokan sok helyen máig sem taníthatják ezt a NAT által előírt, nemcsak a könyvtárostanárok számára igen fontos tananyagot. Nem „művelhetik” könyvtár-pedagógiai tevékenységünk egyik legfontosabbikát. Ott még harcolni kell ezért, még ha az a veszély is fenyeget, hogy esetleg kikerülhetnek a könyvtár informatikai tételek az informatika érettségi tételsorából, megfosztva bennünket attól a lehetőségtől, hogy láthassuk témakörünk „kimenetét”.

Felhasznált irodalom

1. Nemzeti Alaptanterv 1995., 208.
2. Dr. Juhászné Belle Zsuzsanna könyvtárpedagógiai jegyzete 1., 52–56.
<http://www.inf.unideb.hu/konytarinfi/tananyagok/konyvtar-ped.1doc>
3. Dr. Juhászné Belle Zsuzsanna könyvtárpedagógiai jegyzete 1., 56–57.
<http://www.inf.unideb.hu/konytarinfi/tananyagok/konyvtar-ped.1doc>
4. Dömsödy Andrea (2012): Információ műveltségről való gyermeki gondolkodás: PHD értekezés. Budapest. 7–9. <http://www.doksi.hu/inf.muv.get.plp.lid=19055>

Ajánlott irodalom

- Baráthné Hajdú Ágnes (2013): Könyvtárhasználati óravázlatok. Budapest, KTE.
- Dömsödy Andrea (2004): Könyvtár-pedagógia. Budapestm Flaccus.
- Ilyés Renáta – Melykó Judit (2008): Könyvtárhasználati feladatok. Budapest, KTE.
- Ugrin Gáborné (1994): Könyvtár-pedagógia osztályfőnöki órán In: Könyvtárhasználatlan 1994/1: 12–16.

Műhelymunka

Prezentációkészítés egy választott tananyagrészhöz.

Új tanítási, tanulási stratégia: projektpedagógia az iskolai könyvtárban

Miután megbeszéltük, hogy ki vett már részt projektben, vagy készített projekt tervet, esetleg kacérkodik ennek az „újdonságnak” a kipróbálásával, megismerkedünk ennek a számunkra még szokatlan módszernek az előzményeivel: **John Dewey** (1859–1952), amerikai filozófus és pedagógus, a Chicagói Egyetem tanára, aki a XIX. század utolsó éveiben teremtette meg kísérleti iskolájában e módszer alapjait. **Kilpatrick** (1871–1965) dolgozta ki a módszert 1919-ben.

Projekt

A *projectum* latin szó, tervet, tervezetet, javaslatot jelent. A *projektív* kifejezés: vetítés, (kivetítés). **Projektál**: tervez, javasol, előre vetít szavak szinonimájaként szoktak használni. A szűkebb értelmezés specifikuma, hogy van egy téma, amit körüljárunk. A tágabb értelmezés: minden intenzív, a szokásos tanítási formákat felbontó, nem pusztán egy ismeretanyag elsajátítását célzó tevékenység.

A Pedagógiai lexikon szerint: „a projekt olyan oktatásszervezési eljárás, amely az oktatás menetét gyakorlati problémák megoldása köré csoportosítja”. (1)

Projekt módszer

Sajátos tanulási egység, technika, a megismerés fő forrásává az *önálló és csoportos tapasztalást* teszi. Célja, hogy a tanulók egy-egy problémának a lehető legtöbb *összefüggését* és kapcsolódási pontját is felfedjék. A passzív befogadó és feldolgozó magatartás helyett, a saját meglévő képességek, *viselkedésformák kipróbálására*, és újak kialakítása.

A projekt módszer fő értéke a *munkafolyamat*: a gondolkodási folyamat, a gyakorlati tevékenységek megvalósítása során szerzett tapasztalatok, élmények szellemi és érzelmi hatása.

A pedagógiai projekt *jellemzői*:

Mindig alkotó jellegű megismerési-cselekvési egység... „valóságos” (tárgyi vagy szellemi) produktum létrehozásának valóságos vagy szimulált (modellált) folyamata. Mindig komplex, a tanárok és diákok partneri együttműködésén alapul. A differenciálás egyik eszköze. (2)

A **projektmódszer** a tanulók érdeklődésére, tanárok és diákok közös tervező, kivitelező tevékenységére építő pedagógiai, *didaktikai módszer*.

A megismerő folyamatot olyan komplex feladatok (projektek) sorozataként szervezik meg, amelyek *középpontjában* egy többnyire gyakorlati természetű, a mindennapi élethez kapcsolódó *probléma* áll.

A feldolgozandó témát minden vele kapcsolatos összefüggésében (történelmi aspektusával, kultúrhistoriai vagy néprajzi vonatkozásával, műszaki, technikai jellegzetességével és vonzataival, tudománytörténeti kapcsolódásaival) együtt teszik a tanulás-megismerési folyamat tárgyává.

A folyamat *alanyává pedig a tanulót* teszi azzal, hogy a tervezés, kivitelezés és ellenőrzés egész folyamatában a tanárt egyenrangú félként kezelik („demokratikus” módszer). Nálunk a néhány reformpedagógiai kísérlettől eltekintve a 80-as évekig ismeretlen maradt.

Elterjedését gátolja, hogy főbb jellemzői *nem férnek össze* az iskolák tradicionális belső szervezetével (osztályok, évfolyamok, tantárgyi rendszer, tanórákra tagolódás, iskolán belüli munkamegosztás, tekintélyelv: tanár-diák). *A tervezéstől a megvalósításig, értékelésig közösen* dolgozik a tanár és a diák.

A tanulóknak döntési joguk van, részt vesznek a történet irányításában, a választott téma valóságos probléma köré rendeződik, amely mozgósítja és felhasználja a tanulók adekvát élettapasztalatait.

Az eredmény többnyire közös alkotás (produktum), amelyet be is mutatnak a szűkebb vagy tágabb környezetnek.

Egy-egy projekt *időtartalma* függ a téma jellegétől, a vállalkozás nagyságától, lehet témanap, -hét.

A projekttel való *munkafázisai*:

1. témaválasztás, célkitűzés
2. tervezés (altémák, feladatok, felelősök, helyszínek, munkaformák)
3. kivitelezés
4. zárás, értékelés (3)

A pedagógiai projektek fajtái

1. Témaválasztás módja szerint:

- pedagógusok hirdetik meg,
- diákok azonos érdeklődés mentén választanak,
- megadott téma feldolgozására szerveződnek a csoportok,
- a csoportok a megadott kínálatból választanak, de szigorúan meghatározott a feldolgozás menete és szempontjai.

2. Tartalma, témája szerint:

- tananyaghoz, műveltségi területhez kapcsolódó,
- tananyaghoz csak részben kapcsolódó,
- a tananyaghoz nem kapcsolódó projekt. (Technikai, művészeti, környezeti nevelési, gazdasági, stb.)

3. Interdiszciplinaritása alapján:

- szűk tartalmú projekt,
- multidiszciplináris projekt.

4. Tanítási időhöz való viszonya alapján:

- hagyományos órakereteket változatlanul hagyja,
- epochális (szakaszos) oktatás,
- a tanítási szünetekhez kapcsolódó szaktáborok, gyermekfoglalkozások, műhelymunkák, alkotótáborok.

5. Időtartam alapján:

- rövid távú projekt (1–2 nap),
- középtávú projekt (1–2 hét),
- hosszú távú projekt (több hét, félév, év).

6. A projektben résztvevők száma alapján:

- egyéni,
- kiscsoportos (team),
- közép (pl.: évfolyam),
- és nagy létszámú (pl.: iskolai) projektek.

7. Produktuma alapján:

- tárgy, modell, játék,
- írásmű, album, újság, kötet,
- színpadi előadás, videofelvétel, kiállítás,
- rendezvény, kirándulás,

- nyilvános vita, tárgyalás,
- fentiek kombinációja, stb.

8. A projekttevékenység jellege szerint:

- folyamatorientált,
- eredményorientált.

Projektleírás

- Órakeret
- Évfolyam
- Cél
- Kulcsfogalmak
- Partnerek
- Felhasználható források
- Lépések, tevékenységek
- Munkaformák, módszerek
- Feltételek, eszközök
- NAT kapcsolódások (műveltségterületek, kulcskompetenciák, kiemelt fejlesztési feladatok)
- Tantervi, tantárgyi kapcsolódások

Hogyan fogjunk a projekt megszervezéséhez?

A tervezés szakaszai:

- témaválasztás,
- tervkészítés,
- adatgyűjtés,
- a téma feldolgozása,
- a termék, produktum összeállítása,
- a termék, produktum bemutatása (portfólió),
- a projekt értékelése.

Tervezési módszerek:

- feladat-, idő- és erőforrásterv,
- Gantt-diagram,
- folyamatterv.

Értékelés

Célja: visszatekintés a munkára/ folyamatokra, a teljesített és nem teljesített feladatokra.

Tervezése a tevékenység megkezdése előtt:

- mit (csoportfolyamatokat, közreműködést, és elért eredményeket)
- kik (diákok, tanárok, együttműködő partnerek)
- mikor (köztes, végső)
- hogyan (megfigyelés, non-verbális reagálás, beszélgetés, írásbeli produktumok, önértékelés)

Az értékelés stratégiai tervezése:

Projektben nyújtott teljesítmény értékelésének beillesztése a hagyományos értékelési keretekbe (csoport/egyéni – alul/felülteljesít – % – szöveges értékelés/jegy) (Pedagógiai programban szabályozni!). Azokat az eszközöket részesítsük előnyben, amelyek alkalmasak a sokszínű teljesítmények értékelésére (Diagnosztikus, formatív, szummatív). Komplex, átfogó értékelési formák alkalmazása célszerű. A pedagógus szerepe az értékelésben is megváltozott – elsődlegesen a közösség feladata az értékelés.

Az értékelés jellemzői:

Az értékelés szempontjait a projektmunka megkezdése előtt ismerjék meg a tanulók! (elvárható és önmaga fejlődéséhez viszonyított). A rendszeresség és szükség szerinti folyamatos korrekció elengedhetetlen. Az értékelési kritériumoknak is rugalmasnak kell lenniük.

Lehetséges értékelési szempontok:

- Munkavégzés, véleményalkotás önállósága
- Együttműködés foka
- Saját ötletek
- Önbizalom
- Dominancia
- Vitakészség
- Megalapozott ítéletalkotás
- Kitartás
- Bírálathoz való hozzáállása

Tanulói értékelés:

Cél: minden tanuló maga lássa, hogy megkonstruált tudása mennyire használható, adaptív.

- Önértékelés
- Társ/csoportértékelés
- Projektfolyamat értékelése

Kérdőív-mintakérdések

- Milyen részfeladatokat vállaltál?
- Mely lépéseknél érezted magad bizonytalanul és miért?
- Mely lépések voltak a tervezettnél időigényesebbek?
- Mennyire vagy elégedett a saját teljesítményeddel?

Kompetencialista-állítások sorozata

- Kitartóan dolgoztam.
- A közös munka során mindvégig a feladatra koncentráltam.
- Szükség esetén tudtam segítséget kérni.
- Tapintatosan fogalmaztam meg a kritikát.

Az állításokat 2–5 fokú skálán értékelik.

Tanulói értékelés – társ/ csoportértékelés

Az önértékelés szempontjai itt is alkalmazhatók. Az ön- és társértékelés ugyanazzal az értékelő eszközzel is történhet (pl. egy táblázat több különböző oszlopában). A **projektmunkát**/produktumot – előre elfogadott és meghatározott szempontok/ indikátorok mentén – más csoportok/külső szemlélők is értékelhetik.

Tanulói értékelés – projektfolyamat értékelése

A munka végén a tanulónak vissza kell csatolniuk projekttervükhöz: le kell írniuk a munkafolyamat fázisait, és célzott kérdések mentén összegző beszámolót kell megfogalmazniuk.

- Hasonlítsátok össze az eredményeiteket a kitűzött célokkal!
- Szükség volt-e további lépések beiktatására?
- Módosult-e az időtervetek?
- Melyek voltak a legfőbb várt és váratlan nehézségek?

Tanári értékelés

- Projektfolyamat értékelése
- Projekttermék értékelése
- Prezentáció/előadás értékelése

Az értékelőlapot kialakíthatjuk úgy, hogy az minden projekt értékeléséhez alkalmas legyen, de készíthetünk az adott projektre szabott érték-

előlapot is. Az értékelés lehet szöveges és/vagy pontozásos. (Utóbbi akkor javasolt, ha osztályozásra is szükség van.)

Tanári értékelés – a projektfolyamat értékelése

A tanár egyedül nem tudja elvégezni. Több csoport esetén külső szemmel nem figyelhetők meg pontosan az összetett munkafolyamatok. A tanulók által készített projekttervet és az összegző beszámoló minőségét értékeljük. Általánosan megfogalmazott és visszatérő kritériumok könnyítik. Fontos a szakmai-tartalmi és az esztétikai kritériumok közötti arány megtalálása.

- Szakmai minőség: terjedelem, alaposág (3 pont)
- Felhasznált források sokszínűsége, mennyisége (1 pont)
- Megvalósítás: grafika, esztétikum, ötletesség, stb. (2 pont)
- Fontos: *Ne mosódjon össze a termék értékelésével!*

Szemponatok lehetnek:

- A prezentáció felépítése
- Kommunikáció
- Eszköz/technika használata
- Szakmai minőség.
- Az egyes szempontok súlyozása nagyban függ a prezentáció jellegétől.

Miért célszerű a módszert alkalmazni?

A projekt egy (életritmus) algoritmus begyakorlása:

- adott egy elvégzendő feladat (*kitűzött cél*),
- ki kell dolgozni az optimális megoldást (*tervezés*),
- ezt követi a feladat megoldása (*kivitelezés*),
- majd a befejezés az elvégzett tevékenység sikerének-sikertelenségének megállapítása (*ellenőrzés, értékelés, a projekt zárása*).

A projektfolyamat felépítése

- Kezdeményezés /a célok, a téma kiválasztása, megfogalmazása
- Tervezés /feladatok, felelősök, helyszínek, munkaformák
- Szervezés
- Megvalósítás /önálló kutatómunka
- Nyilvánosság elé vitel /előadás, kiállítás, stb.
- Záró értékelés /előre megadott kritériumok alapján

Mire kell figyelni, amikor az adott módszert kiválasztjuk?

- Oktatás tartalma
- Nevelési cél
- Kiemelt feladat
- Életkor (fejlődés-lélektani szempontból)
- Tantárgy sajátossága
- Nevelő személyisége, képzettsége
- Az adott tanulói csoport fejlettségi szintje
- Az iskola technikai lehetőségei

Projekt ötletek

- Kommunikáció
- Az információ és az informatika
- Jog
- Tér, idő
- Nagyjaink
- Ünnepeink

A projektmódszerrel fejleszthető kompetenciák

Szervezett, alkalmazható *szaktárgyi ismeretek bővülése*, minőségi tudás létrejöttének elősegítése érdekében.

Szocializáció, másokkal való együttműködés, konfliktuskezelés megtanulása.

Divergens gondolkodásmód fejlődése.

Tervezési eljárások jobb megismerése, munkaszervezés, időbeosztás.

Eszztétikai érzék fejlődése a különböző produktumok előállításakor.

Lámpaláz leküzdéséhez segítenek hozzá a kisebb, majd esetleg nagyobb csoportok előtt való szereplések a projekt eredményeinek a bemutatása során. A világ komplex voltának tudatosulása.

Nyitottság a világ dolgai iránt.

Különböző ismeretforrások megkeresése, a kapott információk kezelése, adott szempont szerinti válogatása és kritikus felhasználása (internet, könyvtár, folyóiratok, tévé, rádió stb.), kritikai gondolkozás, értő olvasás fejlődése.

Előzetes tudás elemeinek felszínre hozása, mozgósítása.

Tanulási technikák fejlődése, élethosszig tartó tanulás elősegítése.

Az ismeretek különböző helyzetekben való használata, *a transzfer segítése*, és annak tudatosítása, hogy sok tudáselemünk nem csak abban a

helyzetben lehet hasznos, amilyenben megtanultuk. *Alkalmazható tudás* létrejöttének elősegítése.

Problémaérzékenység, a problémamegoldással kapcsolatos tudásrendszer fejlődése.

Kreativitás, az alkotókedv fejlődése.

Kommunikációs kompetencia fejlődése.

Vitakultúra elsajátítása, mások véleményének meghallgatása, tiszteletben tartása.

Saját maga szerepének, lehetőségeinek és határainak felismerése, tudatosítása, *reális énkép* kialakítása.

Felelősségvállalás saját maga és társai iránt. (4)

Előnyök – hátrányok

- Nagyfokú szabadság a tanulók számára a projekt minden fázisában.
- Az ismeretek, jártasságok, szokások, stb. elsajátítását indirekt módon biztosítja.
- A cél sohasem a tanulás, hanem valamilyen konkrét cél, produktum, s a tanulás mintegy „mellékterméke” a produktum elérésére irányuló tevékenységnek.
- Módot ad az ismeretek integrálására, az iskolai és az iskolán kívüli világ közötti kapcsolat kialakítására.
- Igényli a tantervi keretek megbontását
- Nehezíti az ismeretek elméleti rendszerének kialakítását
- Nehezen illeszthető a hagyományos szervezeti formák és keretek közé
- Újfajta tanár-diák viszonyt feltételez

Egy (könyvtári) projekt tervezésének fő szempontjai

1. A projekt főbb jellemzői

- 1.1. A projekt célja, tartalma, sikerkritériuma
- 1.2. A téma kiválasztásának módja, indoka
- 1.3. Résztvevők köre és funkcióik (Térjen ki: Ki(k) és hogyan támogatja a tanulást, a tanulót?)
- 1.4. Időtartam, időkeretek
- 1.5. Szükséges eszközök, források egyéb feltételek
- 1.6. Szükséges előzetes tudás

2. Fejlesztési célok

- 2.1. A projekt könyvtár-pedagógiai programba való illeszkedése (könyvtárhasználati fejlesztési célok)

2.2. A projekt más műveltségi területekhez, nevelési célokhoz való kapcsolódása

3. A projekt menete, főbb lépései, tevékenységek

3.1. Könyvtár és forráshasználat a projekt során

4. Eredmények

4.1. Az eredmények prezentálása, hasznosulása, kommunikációja

4.2. Értékelés a projektben

Jó példa: konyvtar.zalai-oktatas.hu/doc/.../horvath_eva_a_farsang_hete.doc, de számos jó példát láthatunk a KTE honlapján és kiadványában.

Felhasznált irodalom

1. Pedagógiai Lexikon O–Zs (1997): Báthory Zoltán – Falus Iván. Budapest, Karaban. 215.
2. Hortobágyi Katalin (2002): Projektpedagógia
http://www.pedtamop412b.pte.hu/files/tiny_mce/File/projektpedagogia.pdf
3. Dr. Juhászné Belle Zsuzsa Egyetemi jegyzet: Könyvtár pedagógiai 2. 35–36. <http://www.inf.unideb.hu/konytarinfi/tananyagok/konyvtar-ped.doc>
4. Projektoktatás pedagógiai projekt
www.szamk.hu/tamop/ped_projekt.pdf

Ajánlott irodalom

A projektmódszer

<http://www.okm.gov.hu/main.php?folderID=2217&articleID=232698&ctag=articlelist&iid=1>

Hortobágyi Katalin (1991): Projektkézikönyv Bp.: IFA–OKI

Hortobágyi Katalin (1991): A projekt eszméről?...Oktatásról?...Tanulásról?...Módszerről? In.: Új Pedagógiai Szemle. 1991/7–8: 165–169.

Témahét az iskola névadó hetének rendezvényeire (nagyatádi):

nki.suli.hu/innovacio/dokumentumok/arpad_nevado.pdf

Műhelymunka

Egy könyvtári projekt terv elkészítése „páros” munkában, és/vagy megvalósult projektek elemzése.

Könyvtár-pedagógiai tevékenységek a tanórán kívül

Könyvtár-pedagógiai tevékenységünkhöz tartozik a tanórán kívüli foglalkozások tartása is. Ezek egy része „kötelezően” tartandó (pályázati okok miatt, vagy a 32 órás iskolában tartózkodás néhány órájának „lefedésére”) más része önként vállalt (és szervezett) program (szavaló verseny, író-olvasótalálkozó stb.).

A tanórán kívüli foglalkozások az említetteken kívül lehetnek még:

- felolvasás (pl. a népmese napján)
- szakkörök (osztálykönyvtárosokból verbuvált könyvbarát szakkör)
- előadás (bármilyen témában pl. a képzéshez kapcsolódóan)
- kézműves foglalkozások (főként alsó tagozatban)
- vetélkedők (hagyományt teremtő rendezvények)
- dramatizálás (irodalmi művek „átültetése”)
- versenyek (Bod Péter könyvtárhasználati házi verseny)
- disputa (érvelési gyakorlatok)
- iskolai könyvtári világnaphoz kapcsolódó rendezvények

Az iskola pedagógiai programjához kötődő

- felzárkóztató,
- tanulmányi versenyre felkészítő,
- olvasóvá nevelést célzó,
- általános művelődést szolgáló foglalkozások,
- az iskola életével, ünnepekkel összefüggő programok, melyek előkészítéséhez, megvalósításához nélkülözhetetlen a könyvtár.

A tanórán kívüli foglalkozások közös jellemzője, hogy a legtöbb esetben *kiszámíthatatlan a csoportlétszám és a csoportösszetétel.*

A „keretek” szerint: lehet

- *egyszeri*: folyamatba nem illeszthető. Például könyvtárbemutató, könyvtári rendezvény szavalóverseny, író-olvasótalálkozó
- *rendszeres*, például szakkör a tervezett pedagógiai folyamat esetén a tanóra is.

A részvétel szabadsága szerint:

- *kötelező* tanórai
- *szabadon* választott
- az összes többi

A csoport összetétele:

- homogén (egy évfolyamról valók)
- heterogén (különböző korúak)

Foglalkozások kicsiknek

Betűvonat: Általános iskola 1–2. osztály. Az adott könyvekből betűrend szerint kell a gyerekeknek „élő vonatot” alkotniuk.

Könyvtári füzet: Mindenki tetszés szerint felírhatja, ami megtetszett neki a foglalkozáson, vagy amit érdekesnek talált.

Könyvtártérkép: A tanulók térbeli tájékozódását fejlesztendő készíthetünk velük saját könyvtártérképet, majd feladatokat adunk, amelyeket a térkép segítségével tudnak megoldani.

Meseposztócska: A gyerekek vizuális kultúráját fejleszti. Mesemondás síkbábokkal.

A tudományok tízszintes háza: Egy tízemeletes panelház segítségével szemléltethetjük az ETO rendszerét, logikáját.

Mesefa: akár a könyvtárba, akár a könyvtár elé is kitehetjük (PR) jelezve vele az olvasás, a mese „jelenlétét” a „szentélyben”. (2)

A könyvtár rendszeres használata integráló, szintetizáló szerepet tölt be az iskola életében. A könyvtárakban kerülnek megtartásra (hacsak nem szükséges hozzá sok számítógép) a *könyvtárhasználati foglalkozások*, amelyek *kötelezőek*, tanmenetben rögzítettek.

Ilyen a könyvtárhasználati óra = könyvtár-használat tanítására elkülönített óra és a *könyvtárhasználati szakóra* = könyvtár-használat kiemelt *hasznosítása* egy szaktárgyi órán, amelyet a szaktanár a könyvtárostanár segítségével tart meg. Ezek tanórai foglalkozások.

Az itt tanultakat hasznosíthatják a tanulók a tanórán kívüli foglalkozásokon, amelyek megtartásra kerülhetnek az iskolai könyvtárban, például a Bod Péter könyvtárhasználati házi verseny, vagy játékos nyelvi, irodalmi vetélkedő, de az iskolán kívül is, pl. a bibliotúrák a Méliusz könyvtárban.

A tanórán kívüli könyvtár-pedagógiai tevékenység színtereként még a *média* is szerepet kaphat.

- A média számára is megfogalmazhatóak a könyvtár-pedagógiai célok.
- Olvasásra ösztönzés, könyvajánlók, könyvajándékok.
- Könyvtárak és szolgáltatásaik iránti igény és érdeklődés felkeltése.
- Ismeretterjesztő műsorok, írások készítése (pl. tudósítás az iskolai könyvtárak eseményeiről)
- Könyvtárostánárokat hívnak meg hivatásukról való beszélgetésre

Tanórán kívüli foglalkozás lehetne például egy szerkesztőség meglátogatása is. A televízió és rádióműsorok is segíthetnék a könyvtárhasználatot a beszélgetések, reklámok révén. (pl. A Nagy Könyv program hatására megmozdult az ország.)

A könyvtári PR szempontjából sem mellékes a médiában való szereplés. „Csinálj jót, és beszélj róla!” mottónk ebben az esetben is érvényes. Jó, ha sikeres könyvtári rendezvényekről hírt adunk a nyomtatott sajtóban, vagy a médiában. (Debreceni TV viszonylag keveset foglalkozik az iskolai könyvtárakkal – tegyük róla!)

Olvasóvá nevelés

Tanórán is folyhat (remélem szakoktól függetlenül folyik is) kollégák részéről (is) beszélgetés tanulókkal a kedvenc időtöltésükről, az olvasásról, olvasmányaikról.

Az iskolai könyvtárnak fontos szerepe van a tanulók olvasóvá nevelésében. Igyekezzünk kihasználni minden szituációt, lehetőséget a cél érdekében. Számos, az olvasást népszerűsítő programba kapcsolódhatunk be.

Például a debreceni kezdeményezésű (Ady Gimnázium) „Olvass többet!” internetes verseny, ahol évi két (megadott) regényt kell elolvasniuk, és a honlapon szereplő kérdésre válaszolniuk. A legsikeresebbek értékes jutalomban részesülnek. Tanórán kívüli foglalkozásnak tekinthetjük, ha olvasótábort szervezünk a nyári szünetben.

Olvasótábor: Ez speciálisan magyar találmány. Ezzel akarta segíteni a könyvtár a kulturálisan hátrányos helyzetű gyerekeket. A 70-es években volt divat. Veres Péter, Ratkó József és Mózsi Ferenc nevéhez fűződnek az első szervezések.

Általában 1–2 hetes táborok voltak, ahova egy kicsi könyvtárat is telepítettek. A programokat a gyerekek érdeklődésének megfelelően szervezték. Az őket érdeklő kérdéseket vitatták meg könyvek segítségével. Általában a megyei könyvtárak szervezték ezeket az alkalmakat, de iskolai könyvtárak is előszeretettel éltek ezzel a lehetőséggel. Az Unió pályázatoknak köszönhetően napjainkban „kezd fel-támadni” ez a „mozgalom”. (1)

Jó példa erre a „Mesetábor”

Boldizsár Ildikó a korábbi években is vezetett gyerekcsoportokat saját meseterápiás módszerének alkalmazásával, de ezek az alkalmak csak igen kevesek számára voltak elérhetőek. 2015-től olyan mesetáborok indulnak a Balatonnál, amelyek a Metamorphoses Meseterápiás Módszerre alapoznak, és bárki jelentkezhet rájuk. A táborok kis létszámmal (10–12 fő), festői környezetben, intenzív foglalkozásokkal, sok-sok mesével zajlanak majd. Hamarosan bővebben is a *mesetabor.hu oldalon!* (Boldizsár Ildikó honlapjáról)

Felhasznált irodalom

1. Dr. Juhászné Belle Zsuzsanna egyetemi jegyzete. 7–9.
<http://www.inf.unideb.hu/konyvtarinfo/tananyagok/konyvtar-pedagogia.1.doc>

Olvasóvá nevelés könyvtári eszközökkel, tanórán kívüli foglalkozások

A könyvtár-pedagógia egyik legfontosabb nevelési feladata az olvasóvá nevelés. Mielőtt rátérnénk erre a kiemelt területre, néhány gondolat következik általában a nevelésről.

A nevelés célja, hogy az egyén a konstruktív magatartás-, és tevékenységformákat *belső ösztönzésből* gyakorolja, és ne csak *külső* hatásra legyen képes azokat végrehajtani. Az ösztönző *személyiség komponenseket* két csoportra oszthatjuk, az elsődleges közösségfejlesztő (ezen belül intellektuális-művelődési közösségfejlesztő), és a másodlagos önfejlesztő aktivitás szükségleteire.

Az *önművelési* szükségletek kifejlesztését és megerősítését a tanulás és az intellektuális aktivitás megszerettetésével azonosíthatjuk, és kiemelkedő befolyást tulajdonítunk neki, hiszen az új információkra való nyitottság és az információk feldolgozásának képessége hozzájárul a változás adta problémahelyzetek megoldásához.

Nem csak a könyvtárosoknak, hanem az egész tantestületnek és a családnak is kiemelt szerepe van a hiteles mintanyújtásban. A könyvtárpedagógiai munka hatékonysága növelhető azáltal, hogy tudatosítjuk a tanulóknak a könyvtár és a könyvtárban végzett munka céljait, valamint az olvasás fontosságát.

Az iskolai könyvtár alkalmas színtere az egyéni és az közösségi nevelésnek, amelynek fontos része a

- viselkedési szabályok betartatása,
- információfeldolgozás,
- önképzés képessége.

Az **olvasóvá nevelés célja**, hogy az általános iskolát elvégző tanulóknak korszerű olvasáskultúrát nyújtson. Fontos feladat, hogy a családi, gyermek, és iskolai könyvtár megalapozza a leendő felnőttek olvasáskultúráját. Galántai Béláné az olvasóvá nevelés folyamatát 4 szakaszra osztja:

- Iskoláskor előtti előkészítés
- Olvasástechnikai és tartalmi alapvetés (1–2. évf.)
- Intenzív olvasástechnikai fejlesztés (3–4. évf.)
- Az olvasás tartalmi bővítése (felső tagozat)

Azok olvasnak jól, akik sokat és élvezettel olvasnak. Ennek alapvető feltétele a szükséges *olvasástechnika* elsajátítása. A könyvtár-pedagógiai cél megvalósítása érdekében például a könyvtáros *nem kikeresi* a kért művet az olvasónak, hanem *megmutatja*, hogyan kell keresni. Ez rövidtávon munkával jár, de hosszú távon megtérül.

A tanulók olvasóvá nevelését befolyásoló tényezők:

- a család
- a kulturális intézmények
- az ifjúsági szervezetek
- a kortárs csoportok jelentős mértékben befolyásolják a tanulók olvasmányválasztását.

Az iskolai könyvtárnak kiemelkedő szerepe van az olvasóvá nevelésben a diákokra ható kedvező spontán hatások tudatos *megerősítése* és a kedvezőtlenek *gyengítése* terén.

A társadalmi ranglétrán lefelé haladva az olvasásnak mind a mennyiségi mind a minőségi mutatói romlanak. A hátrányos szociokulturális helyzetű tanulók és felnőttek szokásai nagymértékben függenek a könyvtártól, családi könyvtár hiányában. Ez a tevékenység *kihat* más szokások kialakulására is. Azok a diákok, akik gyakrabban járnak színházba, moziba, múzeumba, azok jobb eredményeket mutatnak könyvtárhasználati szempontból is. **(1)**

Ezekkel a problémákkal számos tudományág foglalkozik: olvasásszociológia olvasáspszichológia, olvasáspedagógia, de most a tanórán kívüli olvasóvá nevelésre lehetőségeiről kell szót ejtenünk.

Az olvasóvá nevelés feladata az iskola alapidokumentumaiban számos helyen szerepel, de legtöbbit a könyvtár pedagógiai programunkban olvashatunk róla. A könyvtár-pedagógiai programunkban a nevelési résznél rögzítjük, a kapcsolódási pontokat a helyi pedagógiai programhoz, itt fogalmazzuk meg az olvasóvá nevelés, ezen keresztül a kultúra és értékköz-

vetítés, a könyvtárhasználóvá nevelés, valamint az egész életen át tartó tanulásra nevelés tevékenységrendszerét.

A nevelési program adja meg továbbá a szakköri tevékenység, a tehetséggondozás és az önkéntes munka kereteit is. Legfőbb nevelési céljaink: személyiségfejlesztés, szokásformálás, azaz a könyvtárhasználó tanuló személyiségfejlődésének a könyvtárhasználat, az informálódás során való előmozdítása; az önművelés, az önálló tanulás, önképzés, az olvasás és könyvtárhasználat igényének kialakítása.

A NAT szerinti oktatási, nevelési tartalmak fokozatosan és spirálisan épülnek be tanítási gyakorlatunkba, így másként közelítünk céljainkhoz az általános iskola alsó, ill. felső tagozatában.

Alsó tagozatban

Az 1–4. évfolyam feladatunk az alapismeretek és képességek rögzítése, az érzelmi kötődések erősítése; az olvasástanulás, olvasni tudás elmélyítése, illetve sikerélményeken keresztül az olvasási igény megalapozása, szükségletek közé beépítése.

Ugyancsak kiemelt feladat a könyvekhez való *pozitív viszony* kialakítása, ezáltal könnyebb a tanuláshoz való hozzászoktatás is. Itt zajlik az alapfokú könyvtárhasználatához és tanuláshoz szükséges ismeretek elsajátítása, úgymint a könyvtár tereinek ismerete, a gyermekeknek készült dokumentumtípusok fajtáinak ismerete, alapvető azonosító adatok felismerése, a könyvek használatának ismerete, stb. Nem utolsó sorban itt ismerhetik és szokhatják meg a tanulók, hogy az iskolai könyvtár a szabadidő értelmes eltöltésének lehetőségét nyújtja, azaz közösségi térként is funkcionál.

A felső tagozatban

Az 5. évfolyamba lépés sokszor jelent törést, a könyvtár viszont biztos pontként megmarad a gyerekek életében. Nevelési céljaink csak az életkornak megfelelő mértékben változnak, azaz például az olvasáskultúra fejlesztése, a pozitív érzelmi viszonyulás fenntartása, a szabadidő hasznos eltöltésének lehetősége továbbra is kiemelt feladatunk felső tagozatban.

Oktatási téren már az összetettebb tudás kialakítása a cél, például a kézikönyvtár biztos használata, a katalógus- és adatbázis használat, a feladatnak megfelelő források kiválasztása és használata, azáltal a lényegkiemelés, a megfelelő feldolgozási módszer kiválasztása, a nem hagyományos dokumentumtípusok jellemzői, használatuk, és így tovább. (2)

A fentiekből már kiderült, hogy az olvasóvá nevelés az iskolai könyvtárban végigkíséri az általános iskola nyolc osztályát, de nem ér véget itt, hiszen a középiskolában továbbtanulók olvasási szokásait is nézik, mérik, osztályfőnöki vagy könyvtár bemutató órákon. Kedvenc olvasmányokról is beszélhetnek ezeken az órákon, vagy akár könyvtári szakkörökön.

Látnunk kell azt is, hogy az olvasásfejlesztés tantárgyközi feladat, az egész tantestület közös felelőssége, ami hatékony együttműködést feltételez a pedagógusok között. Közös a célunk, tanítványaink értő, igényes olvasóvá nevelése. Nevelésről kell beszélnünk, mert Tóth Tibor szavaival élve olvasónak nem születik az ember; az olvasóvá válásnevelési folyamat eredménye.

Végző célunk azonban az, hogy a gyermek – sokszor a családi és társadalmi hatások ellenére – örömmel, belső igénytől hajtva olvasson, lehetőség szerint szépirodalmat, ami elengedhetetlen a szellemi, lelki, erkölcsi fejlődéséhez. Mi úgy véljük, hogy az olvasás maga a tökéletes élmény, amely alapja a „flow”, vagyis az a jelenség, amikor annyira feloldódnak egy tevékenységben, hogy minden más eltörlődik mellette, az élmény maga lesz olyan élvezetes, hogy a tevékenységet bármi áron folytatni akarjuk, pusztán magáért.” (Csíkszentmihályi Mihály) (3)

Az iskolai könyvtár mindehhez a barátságos, inspiráló, konstruktív könyvtári környezetet, valamint a könyvtárostanárok pedagógusi és könyvtárosi felkészültségét nyújtja.

Az *író-olvasótalálkozók* szervezésével megismerhetik a kortárs magyar írókat, kérdezhetnek tőlük, műveiket olvassák vagy a beszélgetés előtt, vagy annak hatására. *Felolvasó esteket* tarthatunk valamilyen apropó kapcsán (pl. születésnap). A költészet napján egész napos *versmondásra* is bőven akad példa. A népmese napján az alsósok szívesen hallgatnak, vagy olvasnak *mesét* maguknak és másoknak. A középiskolások szívesen dramatizálnak és játsszák is el különféle műveket, amelyekre a Csokonai Színház TÁMOP pályázata adott lehetőséget, a könyvtár pedig gyakorló helyet.

Biblioterápia

Ha sok a gondokkal küszködő gyermek a környezetünkben, akkor megpróbálkozhatunk a biblioterápia módszerével. Ekkor a személyes problémák megoldásának segítése irányított olvasással, az olvasmányél-

mények megbeszélésével történik. Segíti a gyógyulást, a rehabilitációt. Megelőző szerepe is van, de segíti a személyiség fejlődését is.

Abból az elvből indul ki, hogy minden irodalmi mű tükröt tarthat olvasója elé, szembesítheti a problémáival, alternatívát javasolhat ezek megoldására.

A biblioterápia hatékonyan segíti az önismeret és az önbizalom fejlődését, erősítését. Olyan műveket választanak a terapeuták, amelyek kataritikus élményt nyújtanak, és ezzel megszabadíthatnak a feszültségektől.

A biblioterápiás foglalkozások lépései:

1. Felkészülés és kapcsolatteremtés. A probléma megbeszélése.
2. Megfelelő mű kiválasztása. (Ezt akkor tehetjük meg, ha már ismerjük a csoportot és a problémát).
3. Bemutatjuk a művet: Általában a csoportvezető olvassa fel, aztán irányított beszélgetés következik a műről.
4. Kérdéseket tehetnek fel, amelyeket közösen próbálunk megválaszolni.
5. Egy-egy foglalkozás kb. 45 perc.
6. Úgy kell irányítani a beszélgetést, hogy folyamatosan fent kell tartani az érdeklődést. Az cél, hogy megtaláljuk a válaszokat a problémákra.
7. Lezáró szakasz. Konklúzió- a csoportvezető feladata.

Magyarországon bárki szervezhet csoportot, aki vállalja és megfelelő pszichológiai ismeretekkel, könyvismerettel és emberszeretettel rendelkezik. A könyvtáros naponta végez „biblioterápiát”, amikor könyvet ajánl, és megbeszéli az olvasottakat a tanulókkal. Ez az igény (ti. hogy beszéljenek olvasmányélményeikről) a gyerekeknél fokozottabban jelentkezik.

Pszichiátriai osztályokon is alkalmazzák ezt a módszert, ott az egyéni biblioterápia jellemző. Művészetterápiát óvodákban alkalmaznak leggyakrabban, de a kórházakban is találhatunk rá példát, ahol alkotóvá válik a gyermek (a beteg), kiírja, kirajzolja magából a feszültséget. (4)

Újszerű próbálkozás az **iskolai könyvtárak éjszakája**, amely német mintára „indult el” és vált egyre népszerűbbé. Színes programokkal (de főleg olvasással) olvasmányok megbeszélésével, esetleg „eljátszásával” tették élvezetessé a közös éjszakázást.

Az iskolai könyvtárak nagy számban csatlakoznak a **Népmese napja** megünnepléséhez. Felolvasások, vetélkedők szervezése, vendégek meghívása tette feledhetlenné ezeket a napokat.

Október az Iskolai könyvtárak nemzetközi hónapja (napja), ekkor a könyvtár- és olvasásnépszerűsítés kell(ene), hogy a középpontban álljon. Sajnos nem sok iskola él még ennek a napnak, hétnek, hónapnak a lehetőségével.

Az iskolai könyvtárak a pedagógus kollégákkal együttműködve akár össziskolai, egymásra épülő olvasásnépszerűsítő programsorozatok vagy éppen projektek szervezésére, másik – akár más településen, más országban lévő (**eTwinning**) – iskolai könyvtárakkal közös programok, programsorozatok lebonyolítására is vállalkozhatnak. Az együttműködés kiterjed a közművelődési/gyermekkönyvtárakra is.

Az iskolai könyvtárak az olvasóvá nevelés nem hagyományos eszközeként nagy számban működtetnek iskolai könyvtári *blogot*, szerepelnek a közösségi oldalakon, élnek a *web* lehetőségeivel, ezzel olyan tanulókat is elérve, akik nem könyvtárba járók, viszont aktív internethasználók.

Tanórán kívüli olvasásnépszerűsítő lehetőségek a *levelező játékok*, amelyeket többnyire közkönyvtárak indítanak és működtetnek közös célunk, az olvasás népszerűsítése érdekében.

A „hagyj el egy könyvet”, vagy a *könyvjelzőcsere (nemzetközi) programok* is mind ezt a célt szolgálják.

Az órát azzal zárjuk, hogy a tanfolyam résztvevői beszámolnak arról, hogy ők milyen tanórán kívüli olvasást népszerűsítő tevékenységeket végeztek, és milyen terveik vannak a jövőben ezzel kapcsolatban.

Felhasznált irodalom

1. Dr. Juhászné Belle Zsuzsa Könyvtár pedagógia egyetemi jegyzet 1., 37–39. <http://www.inf.unideb.hu/konyvtarinfo/tananyagok/konyvtar-pedagogia1.doc>
2. Cs. Bogyó Katalin előadása egy könyvtárügyi konferencián http://www.mke.info.hu/wp-content/.../Cs_Bogyo_Katalin_Olvasova_neveles.pdf
3. Csikszentmihályi Mihály: Flow – Az áramlat <http://www.moly.hu/konyvek/csikszentmihalyi-mihaly-flow-az-aramlat>
4. Dr. Juhászné Belle Zsuzsa Könyvtár pedagógia egyetemi jegyzet 1., 47. <http://www.inf.unideb.hu/konyvtarinfo/tananyagok/konyvtar-pedagogia1.doc>

Ajánlott irodalom

- Olvasás és könyvtár népszerűsítő kampány
<http://www.tvkeszthely.hu/hirek/.../olvasas-es-konyvtar-nepszerusito-kampany...>
- Olvasásnépszerűsítés Magyarországon
http://www.olvasas.opkm.hu/Plugins/Interactive/Media/.../kisskatalin_mesutja.pdf
- Folytatódik az OMV olvasást népszerűsítő programja
<http://www.ki.oszk.hu/.../2014/.../folytatodik-az-omv-olvasast-nepszerusito-program>
- Olvasókönyv a biblioterápiáról /Bartos Éva (szerk.) p. 2–5.
<http://www.moly.hu/konyvek/bartos-eva-szerk-olvasokonyv-a>
- Emőd Teréz: Biblioterápia és nevelés
http://www.olvasas.opkm.hu/portal/felso_menusor/...es.../biblioterapia_es_neveles
- Boldizsár Ildikó elérhetősége
info@meseterapia.hu
boldizsarildiko@metamorphoses.hu

folyamat az alsó tagozatban még folytatódik, de felső tagozatban már elvárható az olvasástechnikai biztonság, itt már a tartalomnak, a szövegértésnek lesz nagy szerepe. Középiskolában a minta szerepe egyre nagyobb lesz, és ekkor már talán életre szólóan kialakul a viszony a könyvekkel, olvasással.

Az olvasóvá nevelés a könyvtár-pedagógia egyik legfontosabb feladata. Az olvasóvá nevelés célja, hogy az általános iskolát elvégző tanulóknak korszerű olvasáskultúrát nyújtson. Fontos feladat, hogy a családi, gyermek, és iskolai könyvtár megalapozza a leendő felnőttek olvasáskultúráját. A tanulók olvasóvá nevelését befolyásoló tényezők: a család, a kulturális intézmények, az ifjúsági szervezetek. A kortárs csoportok is jelentős mértékben befolyásolják a tanulók érték-, olvasmányválasztását.

Az iskolai könyvtárnak kiemelkedő szerepe van az olvasóvá nevelésben, a diákokra ható kedvező spontán hatások tudatos *megerősítésében* és a kedvezőtlenek *gyengítésében*.

A társadalmi ranglétrán lefelé haladva az olvasásnak mind a mennyiségi, mind a minőségi mutatói romlanak. A hátrányos szociokulturális helyzetű tanulók és felnőttek szokásai nagymértékben függenek a könyvtártól, családi könyvtár hiányában. Ez kihat más szokások kialakulására is. Azok a diákok, akik gyakrabban jártak színházba, moziba, múzeumba, azok jobb eredményeket mutattak könyvtárhasználati szempontból is.

A „háttértudományok” közül elsőként az **olvasásszociológiáról** essék szó. Az olvasásszociológia a művelődés és művészetszociológiai szaktudományoknak olyan ágazata, amely az írásbeliséggel kapcsolatos *társadalmi viselkedésformákkal* foglalkozik. Az olvasásszociológiai *kutatások* Magyarországon az 50-es évek végén a 60-as évek elején kezdődtek. Két „műhely” foglalkozott ezzel.

Az egyik az MKKE (Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülete), a másik az OSZK–KMK (Országos Széchényi Könyvtár – Könyvtártudományi és Módszertani Központja).

Az MKKE-t inkább az érdekelte, hogy:

- mennyi könyvet vásárolnak
- kik vásárolják a könyveket
- milyen könyvgyűjtemények vannak

Az OSZK – KMK tágított a vizsgálatok körén (1962):

- miért olvasunk
- milyen hatásra olvasunk
- honnan olvasunk
- milyen olvasói ízléskategóriák alakultak ki
- befogadás vagy recenzióvizsgálat
- pedagógiai kísérletek (többkönyvű oktatás)
- összehasonlító vizsgálatok (Adott műnek az olvasását illetve befogadását vizsgálta magyar és finn olvasók körében. Lőrincz Judit)

Az utóbbi 10 évben a határon túli magyarság olvasmányait és olvasmány összetételét is vizsgálták. Ma már nincsenek ilyen műhelyek, ma már egyéni kutatások folynak, ha sikerül valamilyen pályázaton pénzt nyerni a kutatás finanszírozására.

Ilyen kutatók:

- Gereben Ferenc
- Katsányi Sándor
- Nagy Attila
- Lőrincz Judit
- Vidra Szabó Ferenc
- Kamarás István

Az olvasáspszichológiáról jó, ha tudjuk, hogy három egymástól élesen elkülönülő részből áll:

1. Általános lélektani megközelítés
2. Irodalompszichológia
3. A gyerekeket érintő befogadás lélektan

1. Általános lélektani megközelítés

A Magyar Nyelv Értelmező szótára ezt írja az olvasásról: „Írott, nyomtatott szövegek tekintetében sorról sorra illetve szócsoportról szócsoportra haladva néz és ily módon a betűk és az írásjelek ismeretében egymás után haladva megért. Balról jobbra haladva.”

Egy átlag szöveget, egy átlagolvasó, 6 órán át bír intenzíven olvasni, kifáradás nélkül. Ez azt jelenti, hogy, amit ez idő alatt olvastunk, azt tö-

kéletesen értjük, felfogjuk. Ez akkor igaz, ha olvasás közben ellenőrző kérdéseket teszünk fel magunknak.

Olvasási teljesítmény: Egy átlagolvasó 40 oldal/óra sebességgel olvas úgy, hogy az olvasottakat meg is érti. Aki ennél kevesebbet olvas el, annak gyakorolnia kell az olvasást.

Programozott gyorsolvasás: Dezső Zsigmondné: A gyorsolvasás programozott tankönyve című könyvéből 27 lecke alatt, 27 nap alatt meg lehet tanulni gyorsan olvasni. Ez nem tesz mást, mint szókincsteszteket ad, mert minél nagyobb a szókincsünk, annál gyorsabban olvasunk. A szem befogóképességére is gyakorlatot ad, ellenőrző kérdéseket is ad. A gyorsolvasás az értelmet kihozza, de szépirodalmat nem célszerű gyorsolvasással olvasni.

2. Irodalompszichológiai nézőpont

Ez olyanokat vizsgál, hogy mit gondol a lélektan tudósa a szépirodalmi műről. A pszichológus pszichológiai szempontból vizsgálja a művet, mit gondol annak funkciójáról, hatásmechanizmusáról. Azt vizsgálja, hogy mit árul el az irodalmi mű az alkotójáról. Nagyon sok mindent meg lehet tudni az alkotóról. Például Márai Sándor műveiből ki lehet olvasni az öngyilkosságot. Jelentős irodalompszichológusok: Mérey Ferenc és Halász László (Olvasás, nyomozás és felfedezés). A szépirodalom elvisz a nagybetűs ember megismeréséhez. Ha olvassuk a szépirodalmi alkotásokat, akkor különféle embertípusokat, magatartástípusokat tudunk belőlük megismerni.

3. A befogadás lélektana

A szövegek befogadásra való beállítódás már gyermekkorban elkezdődik, 1–1,5 éves korban. Az a gyerek, aki mesés környezetben nő fel, megszerettetik vele a meséket, könyveket, az iskolába kerüléskor 1–2 évvel megelőzi a társait szellemi fejlettségben. Ha minél hamarabb könyvet adunk a gyerek kezébe, könyves környezetet teremtünk, 2 éveskorára gyermek már adekváтан tud bánni a könyvekkel. Az olvasmányokban mindent megtalálnak a gyerekek, ami a lelki fejlődésükhöz szükséges. Az ismereteket is innen kapják. Nem kell mindent újra végigcsinálni. A fel-

nőttek olvasásában visszaszorult a szépirodalom és előtérbe került az ismeretközlő irodalom. A gyerekeknél is megfigyelhető ez a változás.

Az olvasáspedagógia a hozzánk, tanárokhoz legközelebb álló „háttér tudomány”. Ezért ezzel kicsit bővebben foglalkozunk a következőkben. A beszédet, mint kommunikációs folyamatot spontán sajátítjuk el életünk folyamán. A születés után többet-kevesebbet beszélnek hozzánk és ettől függően hamarabb, vagy később tanulunk meg beszélni. Amilyen a családuk szókincse olyan lesz a mi szókincsünk is. Átöröklődik. Ugyanaz a szókincs, hangsúly, kiejtés lesz jellemző a gyerekekre, mint a családra. Ez természetes folyamatként jön létre. Az írás és olvasás megtanulása tudatos folyamat. Ezt már nem családon belül, hanem szervezeten tanuljuk.

Az olvasáspedagógia célja:

Közvetlen cél: Az olvasás megtanítása és fejlesztése.

Közvetett cél: Az olvasáson keresztül fejlesszük a személyiséget. Ez minden olvasás folyamán létrejön, de konkrét formája a Biblioterápia.

A következő módszerek vannak az olvasás megtanítására:

- *Szintetizáló* módszer (összetevő módszer): Ez betűket, szótagokat és szavakat tanít meg.
- *Analitikus* (elemző vagy globális) módszer: Ez fordított utat jár be. Először megtanítja a szavakat, majd visszajut a betűkhöz. Nem felel meg a magyar nyelv rendszerének. Angolszászoknál bevált. A gyerek pszichés fejlődésében is zavarokat okozhat, mert a gyerek azt hitte, hogy meg tanult olvasni. *A szóképeket elolvasta*, de a szavakat már nem tudta betűkre bontani. Ezek a gyerekek nem tanultak meg szótagolni és a helyesírásuk is gyenge.
- *Kombinált* módszer: Az előző kettő keverékéből jön létre. Elemző összetevő módszerrel tanítanak, azaz a szintetikus eljárásokat analitikus elemekkel egészítik ki. Ez felel meg a magyar nyelvnek.

Könyvtár-pedagógia és az olvasás

Részben szűkebb, részben tágabb, mint az olvasáspedagógia. Szűkebb, mert nem tartozik a feladatai közé az olvasás megtanítása. Tágabb, mert megtanít a könyv és a könyvtár eszköz jellegű használatára. A könyvtári eszközrendszer megtanításába tartozik:

- A könyvtári viselkedés megtanítása.
- A katalógusok használatának a megtanítása.
- Az informatikai rendszerek megtanítása.

Az újabb olvasáspedagógiai vizsgálatok az írásos szöveg és a felhasználó viszonyából indulnak ki. Összefüggő folyamat részének tekintik a megfelelő szöveg megtalálását vagy megtaláltatását, megértését, és alkotó feldolgozását. Ennek a „találkoztatásnak” a szinterei: a család, az iskola és a könyvtár.

A **család**: Olvasó felnőttet lát maga körül a gyerek, felolvasnak a gyerekeknek. Meghatározó szerepe van a családnak. A családon belül az anyáknak van meghatározó szerepe. A szülők társadalmi helyzete is meghatározza a gyerek olvasási kultúráját. Mennyire tudnak könyvet venni a gyerekeknek. Pozitív értelemben befolyásolja a gyerek és a könyv találkozását a többgenerációs család. Minél több generáció van annál jobb. Az öregek szempontjából is jó volt. A gyerekeknek a nagyszülők történeteket meséltek. Vallásosság: A vallásos családokban többet olvasnak. A Bibliából felolvasnak. Negatív a TV és a videó szerepe a családban. Innen veszik a gyerekek a példaképet, nem mozognak. A családnak az olvasással kapcsolatos értékrendje áthagyományozódik a gyerekekre. Ezt viszi tovább.

A gyerekek *különböző szintű családokból* jönnek. Jönnek olyan családokból, ahol sokat olvasnak és olyanokból, ahol nem olvasnak. A családokból hozott különbséget az iskola megpróbálja megszüntetni.

Erre különböző *módszerek* vannak:

- *A házi olvasmányok* csoportja
- *Ajánlott olvasmányok*: Csak az a pedagógus tud ajánlani, aki maga is olvas, és járatos a szaktárgya szakirodalmában. Nem csak a magyartanár tud olvasóvá nevelni, hanem akár a matematika szakos is.
 - Segít a könyv, ha *szemléltető eszközként* van jelen.
 - Még többet segít, ha *fel is olvasnak* belőle.
 - Legeredményesebb, ha munkaeszközként van jelen a könyv.

Az iskolának nagyon fontos szerepe van az olvasás megtanításában és az olvasási készségek kialakításában. A család megszeretteti az olvasást, az iskola megtanítja és a könyvtár pedig mindezeket folyamatosan elmélyíti. *Hogyan?*

Az olvasóvá nevelés az iskolai könyvtárban végigkíséri az általános iskola nyolc osztályát. Látnunk kell azt is, hogy az olvasásfejlesztés tantárgyközi feladat, az egész tantestület közös felelőssége, ami hatékony együttműködést feltételez a pedagógusok között. **(1)**

Közös a célunk, ami nem más, mint tanítványaink értő, igényes olvasóvá nevelése. Végül célunk azonban az, hogy a gyermek – sokszor a családi és társadalmi hatások ellenére – örömmel, belső igénytől hajtva olvasson, lehetőség szerint szépirodalmat, ami elengedhetetlen a szellemi, lelki, erkölcsi fejlődéséhez.

A könyvtár a legdemokratikusabb intézmény. Ide mindenki bejöhét, mindenki használhatja, a *könyvtárosnak* minden olvasóval meg kell ismertetni a keresőapparátust, a könyvtárt és a használatát, szolgáltatásait. Az iskolai könyvtár mindehhez a barátságos, inspiráló, konstruktív könyvtári környezetet, valamint a könyvtáros tanárok pedagógusi és könyvtárosi felkészültségét nyújtja.

Rendszereznek az olvasásnépszerűsítő programok (interaktív író-olvasó találkozók, 24 órás felolvasások, könyvtári éjszakák), játékok, versenyek, vetélkedők, foglalkozások, olvasókörök, kiállítások, pályázatok... Erről részletesebben a 9. óra anyagában olvashatnak.

Szervezetek, intézmények

A Magyar Könyvtárosok Egyesülete Gyermekkönyvtáros Szekciója évente egyszer konferenciát tart az olvasásról, és az ott elhangzó anyagokat megjelentetik, de vannak megyei előadások. Nemzetközi szinten az IRA – Nemzetközi Olvasás Társaság, a magyar megfelelője a HUNRA – Magyar Olvasási Társaság. Ez is tart minden évben konferenciát, végez és publikál felméréseket.

Folyóiratok is segítik a gyerek-könyvtárosokat: Könyv és Nevelés és a Könyvtárhasználat. Bár már az előző foglalkozásokon is volt szó a biblioterápiáról itt most újabb adalékokat hallhatunk erről a – tapasztalatom szerint – sok könyvtáros tanárt érdeklő „tudományról” más megközelítésben.

Elnevezése a görög *biblion* (könyv) és *therapeia* (gyógyítás) szavak összekapcsolásával született

Meghatározásai: A biblioterápia vagy irodalomterápia nem más, mint válogatott olvasmányok felhasználása pszichológiai problémák kezelésére, megelőzésére és személyiségfejlesztésre, a művészetterápiák közé tartozó interdiszciplináris terápiás módszer. Hart 1987-es definíciója szerint „a biblioterápia során a tanácsadó vagy a könyvtáros kijelölt olvasmányok által nyújt segítséget a személyes problémák megoldásában”.

Biblioterápia: Válogatott olvasmányok használata terápiás célokra a gyógyításban és pszichiátriában; valamint segítség a depresszió leküzdésében és a személyes problémák megoldásában irányított olvasás által.

Napjainkban biblioterápia már a könyvtárosoknak az a határozott kísérlete, hogy a könyvek és egyéb dokumentumok segítségével befolyásolja, áthangolja az olvasói attitűdöket, viselkedésmódokat

Gyökerei, kialakulása. Mióta az emberek történeteket mesélnek egymásnak, azóta befolyásolják a személyiség fejlődését, attitűdjét az irodalmi művek. A magyar népi pszichoterápiás módszerek és ráolvasások pszichoterápiás szempontból is szuggesztív és hipnotikus erejűek voltak. A hagyományos hindu orvoslásban is alkalmazták a mesék és azok átgondolásának gyógyító erejét. Az első jegyzett „biblioterapeuta” a római pszichológus, *Soranus* volt, aki mániás és depressziós betegeit drámákkal kezelte, bár a módszert egészen a XIX. századig nem alkalmazták biblioterápia néven. A szakmai elismerést és egyben a talán legnagyobb előrelépést a biblioterápia történetében az jelentette, hogy 1939-ben az Amerikai Könyvtárosok Szövetségének kórházi részlegén belül létrehozott biblioterápiás bizottság alakult.

Első magyar kezdeményezések. Már az 1950-es években létesítettek Magyarországon a kórházakban és zárt intézményekben megfelelő könyvtárakat, és elkezdtek alkalmazni az egyéni terápiát. Egészséges személyeket a kezelésbe 1960-tól vontak csak be, az első csoportos terápiára pedig Bartos Éva 1980-as szervezéséig kellett várni, mikor is a szekszárdi Megyei Könyvtárban alkoholbetegek kezelését kezdte meg 1983-ban a Szombathelyi kórház neurózisosztályán folytatták a csoportos terápia alkalmazását.

Célja és hatásmechanizmusa. A biblioterápia célja annyiféle, ahányan alkalmazják azt. Általánosságban ezek a célok a mentális problé-

mák gyógyítása, a személyiségfejlesztés, az önismeret, szociális képességek fejlesztése, a közösségépítés, esetleg rekreáció témakörein belül mozognak. Az alapelgondolás a biblioterápia működési elvéről az, hogy egy olvasmány segítséget nyújthat abban, hogy külső szemszögből láthassa a kezelt problémáit, példát vagy épp ellenpéldát ismerjen meg rá, következmények nélkül gondolhasson át megoldásokat. Fekvőbetegek, külső okokból helyhez kötöttek kezelésében terápiás hatású már az is, hogy változatosságot nyújt, reménytelenségéből kimozdítja a páciens, így hosszas kórházi kezelések kiegészítőjeként, az okozott depresszió ellen alkalmazható.

A szépirodalmi szövegek sokszor hétköznapi, emberi problémákat fogalmazznak meg művészi kifejezésformában. A verbalitás ilyen típusú alkalmazása arra ösztönzi a résztvevőket, hogy igyekezzenek szókinccsüket problémáik pontos kifejezésére használni. A szövegről folytatott beszélgetés tükrözi a szöveg verbális színvonalát, s a megszokott panaszkodás vagy tehetetlenség továbblendül a megoldás keresése irányába. A feldolgozott szöveg szereplőivel való azonosulás által lehetőség nyílik először a szereplők *konfliktusainak* feloldására, később a tanulságokat a saját élethelyzetre vetítve a saját problémák megoldására is.

A már meglévő szövegekről a terápia részvevőinek általában könnyebb beszélgetni, hiszen így saját véleményüket fejthetik ki. A résztvevőknek mindvégig kontrolljuk van a folyamat felett, mivel lehetőségük van megválasztani a lelki feltárulkozásnak azt a szintjét, ami még biztonságos számukra. Ugyanazon szöveggel kapcsolatban számtalan – akár egymásnak ellentmondó – vélemény is kialakulhat a résztvevők között, így a módszer kiválóan fejleszti az egymás iránti toleranciát, mások véleményének tiszteletét, illetve az ambivalencia elviselését.

A biblioterápia fajtái. A biblioterápia több szempontból osztható különböző fajtákra.

- A kezelt terület állapotától függően beszélhetünk *klinikai és fejlesztő, megelőző* biblioterápiáról. A kettőben alkalmazott módszerek hasonlóak, a különbségekre a kezelt mentális állapota szolgáltat okot.
- A kezelésben résztvevők száma szerint beszélhetünk *egyéni* és *csoportos* foglalkozásról.
- A foglalkozás irányultsága alapján beszélhetünk befogadásra ösztönző *receptív* vagy alkotásra ösztönző *produktív* terápiáról.

- **Receptív biblioterápia** – amikor egy meghatározott szépirodalmi szöveg kerül feldolgozásra. A szöveg elolvasása után a terápiás foglalkozáson részt vevő egyének megosztják egymással és a biblioterapeutával a szöveg olvasása közben felmerülő érzéseiket, gondolataikat, a szöveg üzenetéhez fűződő véleményüket, valamint személyes élményeiket, emlékeiket a téma kapcsán.
- **Produktív biblioterápia** – esetén a terápiában részt vevők hoznak létre szöveget egy téma kapcsán. Az alkotás történhet *versírás* vagy *önéletírás* formájában, történetek befejezéseként vagy hiányos szöveg kiegészítése által.

Ezen kívül a biblioterápia több fajtába sorolható a tevékenységet irányító személy, a felhasznált – szépirodalmi vagy nem-szépirodalmi – szövegek, de a terápia helyszíne alapján is. **(3)**

Boldizsár Ildikó honlapjáról ötleteket kaphatunk a foglalkozások megtartására. A gyermek vagy felnőtt meseterápia során megkeressük azt a mesét, amely a legnagyobb hasonlóságot mutatja a segítségért fordulók élethelyzetével, és ezt a mesét dolgozzuk fel közösen. Ez a mese lehet egy, az aktuális élethelyzettel rokonítható mese vagy a helytelen létszemléletről, tévedésekről tükröt tartó mese, de lehet szellemi utakat, lehetőségeket is megnyitó mese. A metamorphoses-meseterápián nem mese- és szimbólumértelmezés történik, hanem ama kapcsolatnak a felfejtése és megértése, amely a mese hősei, helyszínei, tárgyai, eseményei és a mesétől megoldást várók között fennáll.

A terápia lépései a következők:

1. Az élethelyzet meséjének megtalálása
2. A mese helyszíneinek bejárása és a terápia induló helyszínének megtalálása
3. Útnak indulás
4. A mesei konfliktus megnevezése és az életbeli konfliktussal való összekötése
5. A segítők megtalálása (a mesében és az életben)
6. Az ellenfelek megnevezése (a mesében és az életben)
7. Megküzdés az ellenféllel
8. A változásokhoz szükséges lépések felismerése

Felhasznált irodalom

1. Dr. Juhászné Belle Zsuzsanna Egyetemi jegyzete, Könyvtárpedagógia 1., 37–47. <http://www.inf.unideb.hu/konyvtarinfo/tananyag/konyvtar-ped.1.doc>
2. Wikipédia: Biblioterápia <http://www.hu.wikipedia.org/wiki/>

Ajánlott irodalom

- A Biblioterápia alkalmazása a könyvtárban
https://dea.lib.unideb.hu/dea/bitstream/.../Szakdolgozat_Gulyas_Eniko.p...
- A Biblioterápia alkalmazása – Nyugat-magyarországi Egyetem
pszk.nyume.hu/index.php?option=com_content&view...id...
- Bartos Éva (1987): Biblioterápia a könyvtárosi munkában. In.: Könyvtári Figyelő. 1987/5.
- Bartos Éva (1987): A könyvtár szerepe a társadalmi beilleszkedési zavarok leküzdésében. In.: Könyvtáros, 1987/8.
- Bartos Éva (szerk.) (1999): Segített a könyv a mese: Vallomások életről, irodalomról, olvasásról. Budapest, Magyar Olvasástársaság,
- Bartos Éva (2001): A könyv, az olvasás, az irodalom terápiás alkalmazása. In: Könyvtári kis híradó, 2001/3.
- Bartos Éva (2002): Biblioterápia irodalmi művek feldolgozása sajátos foglalkozásokon. In.: Tanítani, 2002/22–23: 82–87.
- Bartos Éva (2003): A Biblioterápia a pedagógus tevékenységében: lehetőségek és próbálkozások. In.: Taní-tani, 2003/24–25: 90–95.
- Boldizsár Ildikó elérhetősége
info@meseterapia.hu
boldizsarildiko@metamorphoses.hu
- Bruno Bettelheim (2008): A mese bűvölete és a bontakozó gyermeki lélek. Budapest, Corvina.
- Könyvek, cikkek az irodalomterápiáról
<http://www.irodalomterapia.hu/konyvek-irasok.php>
- Polcz Alaine: Gyógyító mese. In.: Fordulópont. 1999/4.

A tehetségfejlesztés lehetőségei az iskolai könyvtárban

Mottó:

„Ha az akadályozott gyermeknek nem segítünk abban, hogy a képességeit kibontakoztassa, az egyéni tragédia. Tragédia neki és a családjának. De ha a tehetséges gyermeknek nem segítünk abban, hogy a képességeit kibontakoztassa, az már társadalmi tragédia.” (Gallagher)

Talán nem túlzás azt állítani, hogy a legértékesebb nemzeti kincsünk az emberi tehetség. A tehetségfejlesztés ma már nem mostohagyereke a magyar oktatásnak. Mint feladat bekerült a Köznevelési Törvénybe, a Nemzeti Alaptantervbe, az iskolák pedagógiai programjába is, és persze a könyvtár-pedagógiai programunkba is.

Napjainkban megelégnék a figyelem a tehetség, valamint a tehetségfejlesztése iránt. Bár nemes a cél, a hozzá vezető út bizony hazánkban ki-munkálatlan. Hiányoznak azok a felkészült pedagógusok, akik ezt a munkát kellő hozzáértéssel tudják végezni, és az idevonatkozó, magyar nyelvű szakirodalomban sem bővelkedünk. A gyakorlat azt mutatja, hogy az oktatási rendszerben két olyan csoportot is találunk, amelyek a többivel összehasonlítva messze a legrosszabb helyzetben vannak: a *tehetségesek és az akadályozottak (fogyatékosok)*.

A társadalmak mindenkori érdeke volt, hogy odafigyeljenek a felnövekvő nemzedékek legígéretesebb képviselőire, megfelelő módon iskoláztassák, fejlesszék őket. Azért lényeges felhívni erre a figyelmet, mert komoly vizsgálati eredmények jelzik, hogy a tehetségesnek tekinthető gyermekek sok esetben érzékenyebbek, érzelmileg sérülékenyebbek és kiegyensúlyozatlanabbak társaiknál.

A szükséges iskolai támogatás nem egy esetben azért is elmaradhat, mert esetleg fél sem ismerjük a tehetségeket. Hiszen lehetnek olyan gyermekek, akiknek az átlagosat meghaladó képességei esetleg rejtve maradnak, introvertáltabb, gátlásosabb személyiségjellemzőik miatt.

A kivételes tehetségekben kell tudatosítani személyiségük sajátosságait, hogy ők is megértőbbek legyenek önmagukkal és a társadalommal szemben. Ezért – az Erika Landau által megfogalmazottak szellemében – célunk, hogy

- *felismerjük* a tehetséget az összes társadalmi rétegben,
- *megértjük* a tehetséget és megjelenési formáit,
- *segítsünk* a tehetségeseknek abban, hogy felismerjék és fejleszthesék képességeiket,
- *kielégítsük* a tehetséges gyermek *szükségeit* (megismerési, alkotási, biztonsági, elfogadottsági)
- *ösztönözzük* intellektusát és kreativitását,
- *bevonjuk* a tehetségeseket társadalmunk jelenlegi problémáiba,
- *erősítsük* a tehetséges személyiséget, hogy képes legyen vezető szerepet vállalni,
- felkészítsük a gyermeket arra, hogy kreatív és tehetséges felnőtté válhasson a jövőben.

Ezen az órán számba vesszük, hogy:

- mi a tehetség
- a tehetség eredete és összetevői
- tehetségazonosításról ejtünk néhány szót
- a fejlesztés lehetséges módszereiről
- a tehetségfejlesztés útjairól hallhatnak, és arról, hogy
- hogyan alakul a tehetségfejlesztés a családban.

A címben megfogalmazott „ígéret” sem marad teljesítés nélkül, vizsgáljuk a pedagógusok, az iskolák és a könyvtárak szerepét is a tehetség témakörében. Az óra végén „ötletbörzét” tartunk arról, hogy ki hogyan fejleszti a tehetségeket a könyvtárban.

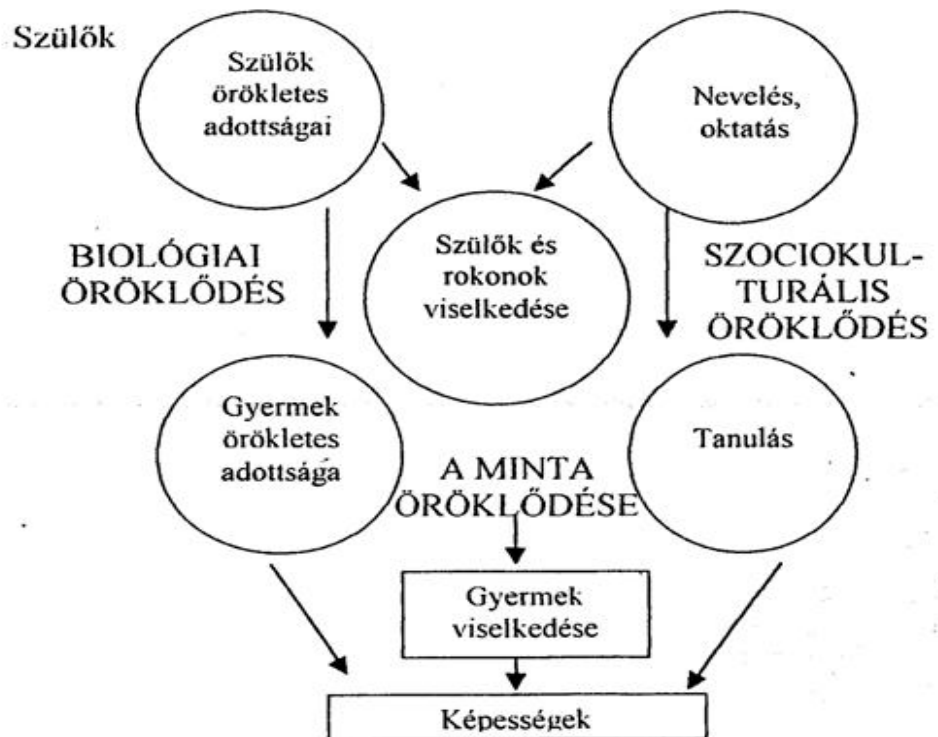
1. Mi tehát a tehetség? A tehetség eredete és összetevői

A genetika mai álláspontja szerint az öröklődés három fő formájáról beszélünk.

Az egyik a **biológiai** öröklődés, amikor a szülők átadják utódaiknak géneik és kromoszómáik felét. Ez teremti meg az alapját a rokonok genetikai hasonlóságának és az individualitásnak.

A másik a „minta” öröklődése, amely az **etológia** tárgykörébe tartozik, és amely különösen a korai fejlődés során, a szülőktől, elsősorban az

anyától látott és tanult minták átvételét, utánzását jelenti. Ez a két öröklődési forma az élővilágban mindenütt megtalálható.

3. ábra

Az emberi faj viszont létrehozta az öröklődés új, harmadik, emberspecifikus formáját, a **szociokulturális** öröklődést.

A modern genetika azt az álláspontot képviseli, hogy az ember képessége, teljesítménye a gének által meghatározott adottság, amelyet döntően befolyásolnak a környezeti hatások. A gének megadják a „től-ig” határt, de hogy ezen belül ki mivé alakul, azt az edukáció, azaz a nevelés dönti el.

Mi a tehetség? Ki a tehetséges vagy talentumos ember?

Kezdetben a sikeres embereket, így a legmagasabb rangúakat, a legjobb tanulókat, a leggazdagabbakat sorolták ide. Később a különböző intelligenciatesztekben legmagasabb pontszámot elérőket vélték a legtehetségesebbnek. Jelenleg sokkal bonyolultabbnak tartjuk a tehetség-talentum eredetét, semhogy egyetlen megközelítés alapján meghatározható lenne. Egyszerűen, a józanész alapján végiggondolva a tehetség fogalmát, öt kritériumot érdemes kiemelni:

- (1) a tehetség potenciát, lehetőséget, ígéretet, reményt, esélyt jelent
- (2) valamelyik emberi tevékenységi körben
- (3) olyan kiemelkedő teljesítményre, amely
- (4) társadalmilag hasznos és amely
- (5) meglepődöttséggel, örömmel, tehát sikerélménnyel jár elérése számára.

Mi a tehetség?

Harsányi István klasszikus meghatározása szerint: „Tehetségen azt a velünk született adottságokra épülő, majd gyakorlás, céltudatos fejlesztés által kibontakozott képességet értjük, amely az emberi tevékenység egy bizonyos vagy több területén az átlagosat messze túlhaladó teljesítményeket tud létrehozni.”

A tehetség három alapvető tulajdonságcsoport – átlagon felüli képességek, kreativitás és feladat iránti elkötelezettség – integrációját mutatja Renzulli (1986) felfogásában.

A Renzulli-féle tehetségmodell

4. ábra (T = tehetség)

A tehetség-összetevők legfontosabb jellemzői:

Átlag feletti képességek:

- magas szintű elvont gondolkodás, fogalomalkotás, kombinációkészség,
- jó memória és beszédképesség,
- kiváló matematikai logika, téri viszonyok átlátása,
- speciális képességek (pl.: zenei, pszichomotoros stb.),
- alkalmazkodóképesség, új helyzetben hamar feltalálja magát,
- kritikus, független gondolkodás,
- gyors, pontos, szelektív információfeldolgozás,
- a lényeges és a lényegtelen dolgok megkülönböztetésének képessége.

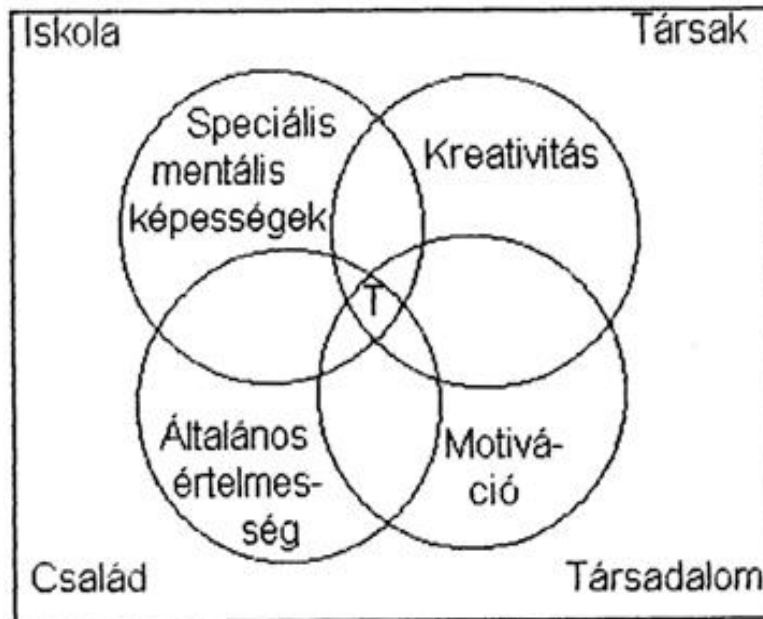
Kreativitás:

- gördülékeny, rugalmas és eredeti gondolkodás,
- ötletgazdagság, szokatlan feladat- és helyzetmegoldások,
- az új, különös, akár irracionális gondolatok, alkotások, tevékenységek iránti fogékonyság,
- kíváncsiság, merészség, szellemi játékosság, esetleg a gátlástalanságig fokozódó,
- kockázatvállalás,
- nonkonformizmus,
- a bizonytalan helyzetek toleranciája, humorérzék.

Motiváció (feladat iránti elkötelezettség):

- elmélyült érdeklődés, lelkesedés képessége,
- bizonyos témákban meglepő mennyiségű ismeret,
- kitartás, állhatatosság, önállóság, gyakran makacsság,
- belső motiváció, érdeklődés-vezéreltség,
- önbizalom, én-erő, hit saját képességükben,
- magas célok kitűzése az adott témában, területen,
- önkritika, változó reakció mások kritikájára.

A **Czeizel-féle tehetségmodell** az eddigieknél is komplexebben ábrázolja a tehetség összetevőit.

5. ábra

Czeizel Endre tehetségmodelljében már a társadalom is szociális területként jelenik meg.

Tehetségazonosítás

A közhiedelemmel ellentétben a tehetséges gyermekek nem minden területen képesek kiváló, kimagasló teljesítményre. Nekik is vannak erős, illetve gyenge oldalaik. A tehetségesek igényeinek megfelelő *fejlesztő munka során* a tehetséges gyermekek gyenge oldalát átlagos szintre kell fejleszteni ahhoz, hogy a domináns oldal is optimális mértékben fejlődjön.

Tehetségük igen sokféle területen mutatkozhat meg, és személyiségük is épp olyan sokféle, sokszínű lehet. Bár a kutatók álláspontja a fejlesztés kérdéseit illetően még meglehetősen különböző, biztos: minél korábban kezdődik a személyre szabott fejlesztés, annál jobb a gyermek számára. A kimagasló képességre utaló jegyek igen korán, már sokszor az első életév vége felé felismerhetők. Megbízható, a tehetség valamennyi fajtájának ki-

szűrésére alkalmas módszer még nem áll rendelkezésünkre. Ugyanis a tehetségesek *nem alkotnak* egységes és *könnyen felismerhető csoportot*.

További gondot jelent az, hogy a képességet önmagában nem lehet mérni, az mindig valamilyen teljesítményhez kötötten mutatkozik meg. A gyermek viselkedésének megfigyelése adhat némi támpontokat. Ismerünk olyan tulajdonságokat, viselkedésjegyeket, amelyek közül néhány, általánosan jellemző a tehetséges gyermekekre. Ezek a tulajdonságok egymásnak sokszor ellentmondóak, mivel különböző típusú tehetséges gyermekekre más és más jellemző (pl. sokirányú érdeklődés, vagy egy dolog iránti, elmélyült érdeklődés). A tehetségmerítéshez megfelelő *módszerekre* van szükség. A gyakorlatban, a képességeket mérő *teszteken* kívül, a leginkább elterjedt módszer a gyermekek, viselkedésük alapján történő *megfigyelése*.

A tehetségazonosítás leggyakoribb **objektív módszerei**:

- követéses vizsgálat: az általános iskola 3. osztályától kezdődően a „tehetségigéreték” korai azonosítása
- utóvizsgálat: teszteredményeik alapján nyilvántartásba veszik a „tehetséggyanús” csoportot és időnként kontrollmérést végeznek.

Státuszoló mérések:

- tantárgyi (standardizált) teljesítménymérések,
- intelligenciaeredmények mérése,
- képességvizsgáló tesztek,
- kreativitás tesztek,
- csoportos intelligencia- és tantárgytesztek kombinációi,
- egyéni intelligencia-, kreativitás- és tantárgytesztek.

Folyamatkövető vizsgálatok a komplex személyiség gondozás érdekében:

- a tanulás motivációjának vizsgálata,
- tanulási stratégiák vizsgálata,
- szorongásvizsgálat,
- személyiségvizsgálat,
- attitűdvizsgálat (társas kapcsolatok, tanár-diák kapcsolat).

A teljesítményhez való viszony

- a siker- és a kudarcélmény hatása a személyiségre,
- tanulmányi versenyek,
- vetélkedők.

Számos konkrét, tudományosan megalapozott, a tehetségazonosítást, a tehetségdiagnosztizálást eredményesen szolgáló segédanyag áll már a szakemberek, pedagógusok rendelkezésére – éljünk vele!

A tehetséges gyermek tulajdonságai

Napjainkban a tehetség jelenségvilágának egyik legnevesebb kutatója és gyakorlati szakembere az amerikai John F. Feldhusen, aki az alábbiakban foglalta össze a tehetségekre jellemző tulajdonságokat:

- Gyorsan, könnyedén sajátítják el az új anyagot.
- Korán érnek, teljesítményük és képességeik az életkorukhoz képest sokkal magasabb szintűek.
- Nagy a szókincsük, korán kezdenek olvasni, folyékonyan fejezik ki magukat, jó helyesírók.
- Gyors felfogásúak, helyesen következtetnek, intellektuálisan elmélyültek, logikusak.
- Kiterjedt ismereteik vannak a világról, egy szituációnak több összetevőjére is reagálnak,
- Szociális téren tájékozottak.

A tehetséges gyermek nem feltétlenül „álmaink gyermeke”. Sőt, néha igen nehéz elviselni.

Mi jellemezheti?

- Állhatatosság – makacs, amit a fejébe vesz...
- Önbizalom – önállóság, megy a saját feje után
- Kritikus – nem csak önmagával szemben, hanem a környezetével szemben is, igazságérzete rendkívül nagy
- Fogékony az újra – nem tiszteli a hagyományokat
- Egyenlőtlen fejlődésű – sokszor küzd részképesség – kieséssel

Ezt az oldalát is ismerni kell a tehetségnek. Ha nem csak a kiváló középzsért akarjuk erősíteni, akkor a nehezen kezelhető gyermekek között is fel kell tudnunk ismerni, el kell tudnunk viselni és fejleszteniük kell a tehetségeseket. A tehetséggondozás meghatározó tényezői a család, az iskola, a társak és a társadalom. A család értéket ad, a tanár kapukat nyit, a társak katalizátorok.

Lehetséges módszerek – a tehetségfejlesztés útjai

A tehetségfejlesztésben jelenleg *három fő módszer*, illetve ezek kombinációi léteznek. Alapelv, hogy – különösen a serdülőkor előtt – nem az ismeretek gyarapítása, hanem a képességek, *a kreativitás és a személyiség összehangolt fejlesztése* az elsődleges cél.

A tehetségfejlesztés módszerei

Gyorsítás (léptetés), melynek során a tehetséges gyermek osztályt ugrik, egyszerre több év anyagát sajátítja el. Ezzel az eljárással igen óvatosan kell bánni, általában maximum egy évet tanácsos ugrani, és ezt is csak akkor, ha a gyermek fizikailag, emocionálisan és szociálisan is érett arra, hogy nála idősebbek között legyen.

Elkülönítés, melynek szellemében a tehetséges gyermekek számára külön iskolákat, illetve külön osztályokat szerveznek. Az eljárás előnye, hogy a gyermek képességfejlesztése igen hatékony, a gyermek nem unatkozik. Ugyanakkor a kiélezett versenyhelyzet, az egyoldalú intellektuális fejlesztés, a „normál” gyermekektől való elszigetelődés kedvezőtlen hatású lehet. Ennek szélsőséges esete, amikor a gyermek nem jár iskolába, hanem szülei gondoskodnak taníttatásáról.

Gazdagítás, (dúsítás) az az eljárás, amikor a normál iskolai munka mellett kap *személyre szóló* képzést a gyermek.

Ennek sokféle módja van a tanórán belüli *differenciált foglalkozástól* kezdve a különböző, tanórán kívüli, délutáni vagy hétvégi programokon keresztül a *nyári tehetséggondozó táborokig*. Tapasztalatok szerint ez a *módszer a legmegfelelőbb* a gyermek alkotóképességének, kreativitásának kialakulásában fontos szerepet játszó személyiségfejlődés szempontjából. E programokban valósítható meg legjobban, hogy a tehetséges gyermeknek leginkább kihívást jelentő, komplex, jövőorientált témákkal, kommunikációs vezetői készségek fejlesztésével is foglalkozzanak (pl.: humán etológia, újságírás, környezetvédelem, geometria és művészet, humor, rákkutatás stb.).

Azt, hogy milyen módszerekkel és programokkal lehet egy-egy tehetséges gyermekkel vagy csoporttal foglalkozni, csak az alábbi információk birtokában tudjuk megtervezni:

- az érintett gyerekek kora,
- érdeklődési körük,

- milyen szinten állnak, mit tudnak, milyen képességűek,
- milyen a motivációjuk, milyen a feladat iránti elkötelezettségük,
- mit tudok én (a pedagógus) nyújtani, illetve ki az adott területen kompetens személy,
- mennyiben számíthatok a tehetségesek családjainak támogatására,
- a tanulók énképe, perspektívái,
- milyen segítőkre (team) támaszkodhatok,
- kedvez-e az ilyen munkának az iskolai pedagógiai klíma,
- milyen feltételrendszer mellett dolgozom (könyvtár, audiovizuális eszközök, laboratórium, családi támogatás, egyéb intézményi és technikai háttér),
- mennyi időt és energiát tudok, akarok befektetni ebbe a munkába,
- igénylik-e, elismerik-e valakik ezt a teljesítményt.

E kérdések és feltételek tisztázása után, az érintett tanulók és azok szüleinek bevonásával kerülhet sor a lehetséges utak és módok megválasztására, majd a tehetséggondozó program kidolgozására és végrehajtására.

Tehetségfejlesztés a családban

A kivételes tehetségek felismerésének és gondozásának egyik kulcsfontosságú területe a család. Az idevonatkozó modern szakirodalom a családi tehetséggondozó szerepe kapcsán az alábbi *két fő területtel* foglalkozik:

- ideális, optimális otthoni környezet a tehetséges gyermekek számára,
- nevelési és fejlesztési gondok.

A *harmonikus családi légkör* és az optimális otthoni környezet maximálisan hozzájárulhat a gyermeki tehetség széleskörű kibontakozásához. A szakirodalom szerint a családi tehetséggondozás négy meghatározó tényezője:

- anyagok (könyvek, játékok, ceruzák, rajzlapok stb.),
- modellnyújtás (olvasás, tanulás, a szülők hobbyja, közös élmények a gyermekkel),
- tér (fizikai és pszichológiai értelemben),
- idő (meg kell tanítani a gyermeket az idő gazdaságos beosztására).

Az ún. **felismerő szülői magatartás** nemcsak a tehetségfejlesztés eredményességének alapja, hanem a gyermek önbecsülése és személyiségfejlődése szempontjából is rendkívül fontos. A családon kívüli interakciók-

ban is (kortársak, nem rokon felnőttek, iskola) is adódhatnak nehezen feloldható konfliktusok. Mindez nevelési és fejlesztési gondokat jelenthet a családban, de ezek megoldására, enyhítésére tudományosan megalapozott, hatékony módszerek alkalmazhatók.

A kutatási és a megfigyeléseken alapuló tapasztalatok szerint *összefüggés van a szülői személyiség és a tehetségfejlesztés között*. Az intézményesített (iskolai) tehetséggondozás sem lehet eredményes a családdal való *együtműködés* nélkül.

Megállapíthatjuk, hogy a tehetséges gyermek jelenléte:

- megváltoztatja a szokásos családi szerepeket,
- befolyásolja a szülők énképét,
- speciális alkalmazkodást követel a családtól,
- befolyásolja a család és az iskola kapcsolatát.

Nincs biztos mód arra, hogyan neveljük a tehetséges gyermeket, de ha a tehetséges gyermekek a családban jól teljesítenek, élvezik a tehetségük kibontakozását, és jól fejlődnek más területeken is, akkor minden bizonytalansággal nagyon jól nevelnek a szülők.

Pedagógusok, iskolák

Mottó: *„Bánjunk az emberekkel úgy, mintha azok lennének, akiknek lenniük kellene, és segítsük őket abban, hogy azzá váljanak, amivé képesek.”* (Goethe)

A tehetséggondozás kulcsfontosságú tényezői a pedagógusok, akiknek a tehetségfejlesztő munka során számtalan nehéz feladatot kell megoldaniuk és erre nem minden pedagógus alkalmas. Sokan megpróbálják elnyomni, háttérbe szorítani a tehetséges tanulókat, aminek sértődés, dac és nyílt szembeszegülés a következménye. Milyen tulajdonságokkal kell rendelkeznie annak a pedagógusnak, aki tehetséges gyermekekkel foglalkozik? Feldhusen a témával kapcsolatban így vélekedik: Az ilyen tanároknak...

- intelligenseknek és jól informáltaknak,
- széles érdeklődési körrel rendelkezőknek,
- szorgalmasnak és teljesítményorientáltaknak,
- jó szervezőknek,
- munkájukban lelkeseknek,

- humorérzékkel rendelkezőknek,
- rugalmasoknak,
- megértőknek és elfogadóknak kell lenniük.

Milyen szinonimákat mondanátok a tehetséggondozó tanárookra?

Válaszok a „nagyoktól”, de remélem a kollégáimtól is hasonlókat hallok: facilitátor (Rogers), mentor, forrástanár, sámán, lelkész, misztikus gyógyító, (Adelson), a kockázató (Viscott), a kongruens, az akceptátor, az empátiabüvész, az értéktudatosító (Wagner), az önkifejezés-gazdagító (Zsolnai J.), a motivációfelelős, a deviancia-toló, a diagnosztikus, a prognosztizáló stb. Most csak a facilitátort és a mentort nézzük meg részletesebben!

A **facilitátor** (könnyítő, kifejlődést segítő) hiteles személyiségének hatásával, szuggesztivitásával és motiváló tehetségével is segít, empátiája és intuíciója magas szintű, akceptáló képessége erős.

A **mentor** (idősebb tanácsadó, nevelő, pártfogó) idősebb jó barátként támogatja a tanuló személyiségének fejlődését, segíti egyéni életútját, karrierjét. A mentor-programok időterv és fejlődési terv szerint folynak, a mentorált aktív közreműködésével. A mentorok erős proszociális (segítő) személyiségjegyekkel rendelkeznek.

A tehetséges gyermekek tanárainak *speciális ismeretekkel, meghatározott domináns személyiségjegyekkel, készségekkel kell rendelkezniük.*

A tehetségfeltárás, kiválasztás, speciális gondozás és továbbhaladásuk menedzselése, rendszerszerűen egymásra épülő – az egyes iskolák lehetőségeit meghaladó – feladatokat jelent.

A tehetség csupán egy lehetőség, amelyet megfelelő pedagógiai, pszichológiai módszerekkel felszínre lehet hozni, ha az egyén és környezete között megfelelő kapcsolat jön létre.

Egyre inkább rá vagyunk utalva azokra az értelmes és kreatív emberekre, vezetőkre, akik képesek a technikát továbbfejleszteni, képesek újat kitalálni, és akik átfogó szemlélettel, nemzetek feletti szempontokat is érvényesítő felfogással is rendelkeznek. **(1)**

A könyvtárostanároknak számos területen van lehetőségük a tehetséget gondozni.

Ha valaki *szaktárgyi* versenyre készül, ebben a könyves környezetben nemcsak jobban ráhangolódik a tanulásra, hanem minden dokumentum „kéznél van”. Ha valaki „csak” *javítani* szeretne a jegyein, itt megtalálja a segítséget „emberit és tárgyat” egyaránt.

A **BOD PÉTER könyvtárhasználati verseny** a mi tudományunk országos versenye, amelynek kitalálója Zsoldosné Cselényi Gyöngyi, a nyíregyházi Kölcsey Gimnázium könyvtárostánára, aki kezdetben helyi versenyeket szervezett, majd megyeit is, aminek híre ment, és Ugrin Gáborné budapesti könyvtárostánár, a könyvtárostánárok egyesületének tisztségviselője felkarolta ezt a versenyt, és munkájuk eredményeként 1992 óta országos versennyé vált. Az elmúlt években nemzetközivé vált tehetséggondozó verseny, Nyíregyházán látták vendégül és versenyeztették a határon túli magyar iskolásokat, Kárpátaljáról, Felvidékről és a Partiumból. Az utóbbi időben további változtatások történtek, amelyek eleinte szokatlanok voltak, de most már kezdünk beletanulni.

A Bod Péter könyvtárhasználati versenyre való felkészülés során, ahol a könyvtárra vonatkozó ismereteik is fontosak (amelyet mi közvetítünk), de lényegesebbek az általános műveltség elemei (amelyeket mi gazdagítunk) és a digitális kompetenciájuk megléte.

A megyei, országos versenyeken való sikeres szereplés kemény munka eredménye. Fontos a házi verseny megrendezése is, hiszen ott derülhet ki (jó feladatok összeállítása is segít ebben), hogy kikre számíthatunk a megyei versenyen. **(2)**

Szükségünk van a tehetségesekre. A tehetséggondozás terén még igen sok tennivalónk van. A Köznevelési törvény előírja a tanulók képességeinek maximális kibontakoztatását, az egyéni különbségek figyelembevételét, a tehetséggondozást. A kerettantervre épülő helyi tantervekben az iskolák, megismerve tanulóikat, kidolgozhatják saját tehetségfejlesztési koncepciójukat. A tehetséget el lehet fojtani, el lehet tékozolni, nincs rá megmaradási tétel. Viszont amelyik ország élni tud vele, amelyik valóra tudja váltani a kreatív gondolatokat, azé lesz a jövő század.

Neumann Jánost idézve: „*Haladás ellen nincs orvosság.*” **(1)**

Felhasznált irodalom

1. Dr. Duró Zsuzsa: Tehetségfejlesztésről „dióhéjban”
<http://www.krasznaresfiai.hu/publikaciok/tehetsegfejlesztes>
2. Dr. Juhászné Belle Zsuzsa Egyetemi jegyzet könyvtár pedagógia (2) 38.
<http://www.inf.unideb.hu/konyvtarinfo/tananyagok/konyvtar-ped2.doc>

Ajánlott irodalom

- (A Nemzeti Tehetségsegítő Tanács 2007. január 5–6-i tanácskozásához)
<http://www.tehetseg.hu/mi-tehetseg>
- A tehetségfejlesztés útjai és tapasztalatai külföldön
http://www.mek.oszk.hu/04600/04669/html/balogh.../balogh_pedpszich0028.html
- Balogh László: Elméleti kiindulási pontok tehetséggondozó programokhoz
Tehetségfejlesztés, tehetséggondozás
http://www.tehetseghalo.hu/data/cms149064/Bondzser_Zita.pdf
- Új irányok az iskolai tehetséggondozásban
<http://www.mipszi.hu/cikk/100817-uj-iranyok-iskolai-tehetseggondozasban>

***Az iskolai könyvtárak alapdokumentumai
és karbantartásuk. Nyilvántartások***

Az a tapasztalatom, hogy ezek azok a dokumentumok, amelyekkel általában kampányszerűen foglalkozunk. Például, mikor valamilyen ellenőrzést várunk, igyekszünk aktualizálni, kiegészíteni azokat. Melyek is ezek az alapdokumentumok?

1. Alapító okirat

Alapvető jogi dokumentum. Az intézmény szakági besorolását tartalmazza. Önálló szakfeladatként megjeleníti a könyvtárat is, és ezzel pénzügyi és jogi garanciát kap ez a terület is. Az alapító okiratban a könyvtári létesítménnyel összefüggő elemek a 92/51 TEAOR számmal szerepelnek.

2. Szervezeti és Működési Szabályzat

Benne és/vagy mellette könyvtári SZMSZ Gyűjtőköri szabályzattal és további mellékletekkel

3. Pedagógiai Program

Mellékletként könyvtár-pedagógiai program (nem kötelezően!)

4. IMIP

Melynek része lehet a KIMIP, amely tartalmazza a minőségirányítási program könyvtári létesítménnyel összefüggő elemeit, az iskolai könyvtár küldetésnyilatkozatát, illetőleg a könyvtár értékelésének és fejlesztési stratégiájának leírását.

5. Házi rend

A házi rendben meg kell jelennie a könyvtárra vonatkozó legfontosabb használati szabályoknak is a jogok és köteleességek részben, és a tan-könyvkezeléssel kapcsolatos információknak is.

Karbantartásuk (felülvizsgálata, kiegészítése) folyamatos feladata a könyvtáros tanárnak (is). Nem lenne baj, ha mellékletként a könyvtár használati szabályzata szerepelne!

*

2. A Szervezeti és Működési Szabályzat elkészítését legutóbb a 20/2012 (VIII. 31.) EMMI rendelet írja elő.

Ennek 167.§-ának 3. pontja előírja, hogy mit kell meghatározni a könyvtár SZMSZ-ében

Az iskolai vagy kollégiumi könyvtár:

- használóinak körét,
- a beiratkozás módját,
- a szolgáltatások igénybevételének feltételeit,
- a könyvtárhasználat szabályait (melléklet),
- a nyitva tartás és a kölcsönzés idejét,
- tankönyvtári szabályzatot, a tartós tankönyvekre vonatkozó szabályokat (melléklet),
- katalógusszerkesztési szabályokat (melléklet),
- könyvtárostanár munkaköri leírását (később ez kikerült).

A **könyvtári SZMSZ** tartalmi elemei:

- A felhasznált jogszabályok
- Alapelvek
- A könyvtárra vonatkozó adatok
- Személyi feltételek
- Használók köre
- A könyvtári pecsét leírása
- A könyvtár fenntartása, felügyelete
- A könyvtár gazdálkodása (?)
- A könyvtár munkarendje
- A könyvtár feladatai

A **könyvtári SZMSZ mellékletei:**

A gyűjtőköri szabályzat, amely a következő részekre tagolódik:

- A könyvtár típusa, ebből következő feladata,
- A könyvtár hálózaton belül elfoglalt helye
- A könyvtár társadalmi környezete,
- Részletes gyűjtési utasítás
- Az apasztás szempontjai
- A könyvtárhasználati szabályzat
- A katalógus (adatbázis) építésének szabályzata,(az utódok számára hasznos lehet)
- A tartós tankönyvek kezelésének szabályzata

A könyvtári SZMSZ önálló melléklete az iskolai SZMSZ-nek, kisebb intézményekben az iskolai SZMSZ-be beépülhet. Elkészítésüket mintaszabályzatok segítették, amelyet adaptálni kellett a helyi sajátosságoknak megfelelően a saját intézményükre.

<http://www.konyvporta.hu/dokuments/10157/160/Minta+SZMSZ>

Az időközben bekövetkezett változásoknak (jogi, gazdálkodási, oktatáspolitikai, szakmai, technológiai, infokommunikációs) megfelelően felül kellett vizsgálni és aktualizálni kellett 2012-ben.

Miért fontos a felülvizsgálat?

- jó alkalom lehet arra, hogy láthatóvá váljék a könyvtár belső szakmai élete, szolgáltató készségének erősségei és gyengeségei,
- a tényleges és potenciális használói kör érdekeltté válik a könyvtár működési körülményeinek javításában,
- az anyagi eszközöket biztosító fenntartó számára hitelessé válik, hogy a könyvtár eszközszerkezete semmi mással nem pótolható hozzáadott értéket képvisel az iskola pedagógiai tevékenységében.

3. Helyi pedagógiai program (HPP)

Elkészítése kötelező. Kidolgozásának időszaka a 90-es évek vége volt, de napjainkban is gyakran kell a felülvizsgálatával foglalkozni.

Összetevői:

- a Nemzeti alaptanterv előírásai,
- jogszabályi normák,
- helyi iskolahasználók elvárásai, szükségletei,
- az iskolafenntartó igényei,
- működési feltételek,
- emberi erőforrások.

Ebben nyernek megfogalmazást

- a tantestület által képviselt nevelésfilozófiának megfelelő, az adott iskolára jellemző, konkrét **nevelési célok** és
- az ezekből fakadó **nevelési-oktatási feladatok**: többek között a könyvtár-pedagógiai feladatok is.

Itt kerül bemutatásra:

- a célok megvalósulását szolgáló tevékenységrendszer (tanórai és azon kívüli) és
- az ehhez kapcsolódó szervezeti formák és keretek rendszere.

Segítségével az intézmény:

- meghatározza önmagát,
- átláthatóvá és ellenőrizhetővé teszi feladatait és a végrehajtás eszközeit, azaz az egész tevékenység önmaga, a partnerei és a külvilág számára.

A dokumentum nemcsak a jelen állapotának leírására szorítkozik, hanem a fejlesztés távlatait is felmutatja. Egyszerre: önmeghatározás, hitvallás és stratégia. Három fő részből áll:

- **nevelési programból**, amely az iskola egész tevékenységének elveit, célját, stratégiáját határozza meg, és
- **a helyi tantervből**, amely mindezeknek a céloknak az oktatásra történő alkalmazását fogalmazza meg.
- **A szakmai programból** a szakközépiskolában.

Könyvtár-pedagógiai program (a továbbiakban kpp)

Sajnos nem kötelezően elkészítendő dokumentum, pedig hasznos lenne, mert a könyvtár-pedagógiai tervezés legmeghatározóbb dokumentuma lehetne. A köznevelési törvény számos helyen hivatkozik arra, hogy a „könyvtár-pedagógiai program alapján...”. Mire lenne jó? Köteleznék az iskolát a benne foglaltak betartására. A könyvtárostanár számára fontos feladatokat ró(na):

- meg kellene terveznie az iskolai PP által meghatározott könyvtár-pedagógiai érték-, cél-, követelmény- és reáltevékenység-rendszerét,
- könyvtárpedagógiai tevékenységét,
- valamint ismernie kell az iskolai könyvtár meglévő helyzetét és fejlesztési koncepcióját.

Az iskolai könyvtár szolgáltatási kínálatának, működési feltételeinek és rendjének kifejezésre kell juttatnia a :

- személyiségfejlesztéssel,
- a tanulókkal való differenciált bánásmóddal,
- az esélyteremtéssel kapcsolatos pedagógiai feladatokat.

A gyűjteményi-információs bázisának tartalmaznia kell a PP végrehajtásához szükséges

- könyvtári forrásokat,
- informatikai eszközöket.

A hagyományörzésben is nélkülözhetetlen az iskolai könyvtár az iskolatörténeti dokumentumok különgyűjteményének építésével. Meg kell vizsgálni az iskola szociokulturális hátterét abból a szempontból, hogy hogyan enyhíthetjük tanulóink művelődési hátrányait. **2012** jelentős változást hozott az iskolák életében. Újra át kellett írni a helyi tanterveket a kiadott kerettanterv alapján. A mi „tantárgyunk” sajnos „rosszul járt”, mivel csökkentek az informatika óraszámai, ezzel együtt a könyvtárhasználati órák száma is (nálunk pl. felére) – a tanítandó anyag viszont megmaradt.

Ez a változás a kpp helyi tantervének az átdolgozását is megkívánta, főleg annak az oktatási részét, a helyi tantervet.

Hogyan épül fel a könyvtárpedagógiai program?

A kpp két részből áll: **nevelési programból**, amely az iskola egész tevékenységének elveit, célját, stratégiáját határozza meg, (esetünkben pl. az olvasóvá nevelést, az információhoz jutás technikájának elsajátítását stb.) és **a helyi tantervből**, amely mindezeknek a céloknak az oktatásra történő alkalmazását fogalmazza meg, tehát a könyvtárhasználati és könyvtári szakórák rendjét.

A könyvtárhasználat helyi tantervében megfogalmazott ismeretek, jártasságok, készségek gyakoroltatása, azaz az alkalmazás, az eszközként való használat beépülhet (ideális esetben be is épül) minden más tanóra, szaktárgy tevékenységi körébe. A könyvtár-használati helyi tanterv tevékenységközpontú dokumentum. Olyan tudást kell kialakítani ezeken az órákon, amelyet új helyzetekben is alkalmazni tud. A kpp megírása előtt érdemes **helyzetelemzést** végezni, melynek elemei a következők lehetnek:

- az iskolai könyvtár helye és helyzete a tágabb környezetben,
- az iskolai könyvtár aktuális állapota,
- az iskolai könyvtár kapcsolatai.

A **feltételrendszer** (jelenlegi és távlati) meghatározása az iskolai könyvtár helyi fejlesztési terve is egyben, amely a tárgyi és humánerőforrás diagnózisára épített 5 éves fejlesztési terv, mely az adott iskola könyvtár-pedagógia igényeinek a kielégítését és újabb igények gerjeszté-

sét hivatott szolgálni. Ennek az IMIP-mal összhangban kell lenni. A tanulási-önművelési kultúra szervezett, intézményi formáinak feltérképezése és helyi megvalósítási terve (többkönyvű oktatás, könyvtárhasználat, olvasóvá nevelés az iskolai reáltevékenység rendszerben) szintén a kpp része.

A könyvtárostánár az iskolai helyi pp-jában a különböző helyeken meglévő könyvtárpedagógiai utalásokat szerkessze egybe egy teljes rendszert adó egészé. A könyvtár-pedagógiai programot egészítse ki középtávú könyvtári fejlesztési stratégiával! Teremtse meg a koherenciát az iskolai könyvtár többi működést, feltételeket szabályozó dokumentumaival:

- SZMSZ, gyűjtőköri szabályzat,
- könyvtári minőségirányítási program, küldetésnyilatkozat, munkaköri leírás,
- könyvtárhasználati tanterv, tantárgyi makro tanterv, tanmenet és
- időterv könyvtári célismeretet kialakító órák és könyvtári szakórák rendszerének megtervezése.

A könyvtárpedagógiai program megvalósítása és a tanulási, önművelési kultúra fejlesztése tantárgyközi feladat, amely az egész tantestület közös ügye. Ebben a programalkotási folyamatban koordinátorként és menedzserként vegyen részt az iskola könyvtárosa!

4. IMIP: Iskolai Minőségirányítási Program

Elkészítése az iskola vezetőségének a feladata. Az iskola SZMSZ-ben tükröződő működési sajátosságok és feltételbeli adottságok a minőségi folyamatok során értékelhetők kritikusan, az iskola pedagógiai céljaihoz, elvárásaihoz viszonyítva Ebben több ponton is szerepelnie kellene az iskolai könyvtárnak. Például itt érdemes a könyvtár működését *értékelni, elemezni*, meghatározni azokat a *célokat*, amelyek a könyvtári tevékenységben, a különböző szolgáltatások során folyamatos ellenőrzéssel, a változások figyelembe vételével teljesíthetők.

A megvalósított (könyvtárral is kapcsolatos) fejlesztési lépéseknek a könyvtári SZMSZ-ben is meg kell jelenniük.(pl. személyi feltételek, elektronizáció változása)

KIMIP – a könyvtár minőségbiztosítási rendszere, amelyet az iskola IMIP-jában kell megfogalmazni, de önálló dokumentum is lehet. Az iskolai könyvtár küldetésnyilatkozata egyben a könyvtár minőségirányítási

dokumentuma is lehetne. Az iskola pedagógiai minőségének javulása (romlása is!) kihat az iskolai könyvtárra.

- Az iskolában folyó könyvtár-pedagógiai tevékenység
- ellenőrzési,
 - mérési,
 - értékelési rendszerét fogalmazzhatjuk meg itt.

A könyvtár, mint az új pedagógiai módszerek kipróbálásnak színhelye maga is *minőségteremtő* tényezővé válik.

5. A házirend

A 2003. évi LXV. törvénnyel módosított közoktatási törvényben az SZMSZ és a HÁZIREND átértékelődött, tartalmuk némileg módosult, kiegészült.

A törvényi módosítás értelmében önálló jogi státussal kivált a korábbi iskolai szabályzatból a házirend. Elkészítése további kötelezettségekkel egészült ki. A módosított KT arról intézkedik, hogy a „*házirend állapítja meg (...) az iskola, kollégium helyiségei, berendezési tárgyai, eszközei és az iskolához, kollégiumhoz tartozó területek használatának rendjét*”.

A könyvtár használatára vonatkozó legfontosabb szabályoknak az iskola házirendjébe is be kell épülnie, a dokumentum szerves részeként. Az iskolai házirendben a jogok és köteleességek között is szerepeltethető a könyvtár és a tankönyvkezeléssel kapcsolatos „rendszerabályoknál”. Jó lenne, ha mellékleteként a könyvtár használati szabályzata szerepelne az iskola házirendjében!

Nyilvántartások

Minden könyvtárnak nyilvántartásokat kell vezetnie, így az iskolai könyvtáraknak is. Ezek a következők:

1. A könyvtári tagok nyilvántartása
2. Állomány nyilvántartás (leltárkönyvek, katalógusok)
3. Leltározási jegyzőkönyvek (az apasztás dokumentumai)
4. Ajándékozási jegyzőkönyvek
5. Munkaügyi dokumentumok (pl. munkaköri leírás)
6. Napi forgalom alakulása: kölcsönzés és helyben használat.
7. Folyóirat kölcsönzések
8. Dezideráta készítés a tanári és tanulói igényekről
9. Rendelések, számlák nyilvántartása

10. Munkanapló vezetése
11. Éves beszámolók elkészítése
12. Statisztikák (OSA)
13. Könyvtárfejlesztési stratégiánk elemeinek megvalósulása
14. Szakköri napló vezetése a szakköri órák nyilvántartására
15. Ütemtervek készítése a könyvtári és a könyvtár alapú szakórákhoz
16. Könyvtári órák tervezése, megtartásuk dokumentálása
17. Helyettesítések nyilvántartása (év végi beszámolómban szerepelhet)

Felhasznált irodalom

Itt kevés felhasznált irodalmat tudnék felsorolni, mivel többnyire saját tapasztalataimat szedtem számba, a különféle továbbképzéseken hallott ötleteket használtam fel a téma kifejtésénél. A szakfelügyeleti munkám során látottak is segítségemre voltak az egyes részek megírásánál. Az egyetemi könyvtár pedagógiai jegyzetem ide vonatkozó részeit is felhasználtam.

<http://www.inf.unideb.hu/konyvtarinfo/tananyagok/konyvtar-ped2.doc>

Ajánlott irodalom

Emmer Gáborné: Iskolai könyvtár az intézményi dokumentumokban
<http://archiv.fppti.hu/szakteruletek/konyvtar/archivum/emmer.pps>

Iskolai könyvtári stratégia munkaanyag (MKE):

http://www.mke.info.hu/wp.../Iskolai_kvrtari_strategia_2012_terv.pdf

Köznevelési intézmények alapidokumentumai

http://www.molgesa.hu/Koznevelesi_intezmenyek_alapidokumentumai.ppt

Melykóné Tózsér Judit: Iskolai könyvtárak a szakfelügyelet tükrében

http://www.tanszertar.hu/eken/2006_04/mtj_0604.htm

Szakértői jelentés az iskolai könyvtárról

http://www.ady-gyal.hu/sites/ady-gyal.../konyvtarszakertjel_0.pdf

Műhelymunka

Átnézzük a magukkal hozott könyvtári alapidokumentumokat, ha kell javítjuk, kiegészítjük, aktualizáljuk.

***Az iskolai könyvtárak honlapjai és használatuk.
Adatbázisok***

Ezt az órát terveim szerint gépteremben tartanám, ahol mindenki hozzáfér azokhoz az iskolai honlapokhoz, adatbázisokhoz, amelyeket a legjobbaknak tartunk, (tartanak), hogy tanulhassunk belőlük. Először mindenki a saját honlapját nézi meg (ha van neki), megpróbálja rögzíteni a füzetébe a szerkezetét, tartalmi elemeit, és aztán térünk át egy kis *elméletre*.

Bondor Erika könyvtárostánár tanulmánya az „Iskolai könyvtárak fejlesztése, menedzselése informatikai eszközökkel” jó alapot ad e téma körülményére.

Egy kis történelmi visszatekintés után az 1999-ben végzett kutatásáról számol be munkája első lapjain, mikor is 45 iskola honlapját vizsgálta meg (ehhez a KFKI nyilvántartását jól tudta használni URL:<http://www.kfki.hu/edu/iskola.koz.html>) azt figyelve, hogy az iskolai könyvtárak milyen számmal jelennek meg az iskolák honlapján. Erről és a honlapok marketing lehetőségeiről olvashatunk még az említett tanulmányban, amelynek megállapításaiból sok mindet átveszek sajátjaimmal kiegészítve.

„Napjainkban az iskolák szemléletváltásra, önvizsgálatra kényszerülnek a megváltozott információs szükségletek, igények miatt. Mindezeket szolgáltatásaik átszervezésével, az új igényeknek elébe menő új szolgáltatások bevezetésével képesek megvalósítani. A szükséges fejlesztések elmulasztása esetén a könyvtárak információs rendszerei elavulnak, korszerűtlenné válnak, s a feladatukat nem fogják tudni ellátni.” (1)

Hogy miért kell könyvtári honlapot készítenünk választ kaptunk az előzőekben. Hogy még miért, arról is volt már szó eddigiekben is, de lesz is még az utolsó témakörünknel, ahol az iskolai könyvtárak menedzseléséről fogunk eszmét cserélni, mivel a megfelelő külső belső kommunikáció hatékony PR és marketing eszközök bevetése nélkül nem lesz hatékony. Napjainkban az iskolai könyvtáraknak forrásközponttá kell válniuk. A cél az, hogy ne maradjanak csupán könyvek és a hagyományos infor-

mációhordozók egyre inkább forráshiányos gyűjteményei, ne váljanak kötelező tankönyvraktárrá, hanem ezen túllépve, a szűkülő beszerzési lehetőségek ellenére is végrehajtsák a szükséges beruházásokat, informatikai fejlesztéseket. (2)

A 90-es évek elején megindultak az informatikai fejlesztések a középiskolákban. Az iskolai könyvtárak elsősorban a Soros alapítványvak köszönhetik az első számítógépjeiket és programjaikat (pl. Szirén). Több száz iskola jutott ennek köszönhetően korszerű multimédiás számítógéphez, lézernyomtatóhoz és szoftverekhez.

Az internet általánossá válásával lett lehetőségünk arra, hogy a külvilágnak is megmutathassuk iskolán könyvtárát és az ott folyó munkát. Az internet persze nemcsak erre jó. Célratorően alkalmazva érdekes, értékes virtuális helyek meglátogatására kap ajánlatot és ösztönzést a tanuló és kisebb eséllyel kóborol veszélyes, káros, személyiségromboló weboldalak irányába, s nemcsak csevegőprogramok töltik ki az életét. Az utóbbi évek fejlesztései nyomán egyre több iskola jelenik meg saját honlappal az interneten. Az iskolák mindig törekedtek saját arculatot teremteni, és Azt a közelebbi- távolabbi környezetüknek megmutatni. Erre készültek a nyomtatott iskolai évkönyvek, értesítők.

Manapság különösen fontos, hogy az iskolák jól menedzseljék magukat, a külvilággal, (leendő és hajdani diákjaikkal, a szülőkkel, az iskola fenntartójával) is megismertessék az értékeiket, hiszen a csökkenő gyermeklétszám miatt már a jó iskolák között is nagy a verseny az utánpótlásért.

Fontos lenne, hogy az iskolai könyvtárak is ott szerepeljenek ezeken az iskolai honlapokon. Erika 1999-es felmérése eléggé elkeserítő képet mutat. Az általa vizsgált 45 intézményből 27-ben egyáltalán nem szerepel a könyvtár a honlapon, 8 esetben megemlítik, örvendetes, hogy 4-ben be is mutatják. Hat esetben önálló link is van az iskolai könyvtárról. Az utóbbi években nem olvastam ilyen felmérésről, de bízom benne, hogy javult a helyzet. (Ebbe a vizsgálatba Debrecenből a Fazekas Gimnázium került bele, ott az a megjegyzés található, hogy „megemlítik néhány adattal”, 2006-ban az új honlapon semmi adat, csak 7 fotó látható. (És ma?) Nézzük meg!

2006-ban Erika megismételte ezt a vizsgáldást annak reményében, hogy jelentős változást fog tapasztalni, ehelyett a korábbi 60% helyett

most már 62%-a az iskoláknak nem szerepeltette a honlapján az iskolai könyvtárat!

Azok a könyvtárak, akik a korábbiakban is fontosnak érezték megemlíteni az iskolai könyvtárat, általában továbbfejlesztették oldalukat szöveges bemutatkozással. Az iskolai könyvtárat jelentős információs tényezőnek tekintő középiskolák honlapjain hangsúlyosabb helyet kaptak a korábbihoz képest.

A nem túl fényes eredmények elgondolkoztatóak. Az iskolai könyvtárak informatikai fejlesztésének fontosságát sajnos nagyon sok fenntartó és az iskolavezetés még mindig nem ismeri fel, pedig ezáltal nemcsak az iskolai könyvtárak használhatósága szenved csorbát, hanem az érintett iskoláról, magáról az intézményről alkotott kép is szegényesebb. Emellett a könyvtárostanárok érdekérvényesítése is szerepet játszhat a helyzet kialakulásában az eszközhiány és az informatikai tudás hiányosságai mellett.

Az iskolai könyvtárak weblapjai nemcsak az oktatásban, a tanulók iskolai felkészülésében (pl. a könyvtár informatikai tananyag elérésében az iskola honlapjáról l. Debreceni Vegyipari SZKI), informálódási szokásaik fejlesztésében játszhatnak szerepet, bár elsődleges értékük ebben, a felhasználói igények kiszolgálásában, új szolgáltatások biztosításában rejlik.

Azonban a könyvtári tájékoztatásnak ez az új eszköze a külvilág is nyit, és ezáltal a kapcsolat kétirányú. Az iskolai könyvtárak felhasználóinak a szemét ráirányítja a nagyvilágra, de ugyanakkor a külvilág is bepillanthat a könyvtár és a z egész iskola életébe, mindennapjaiba.

Felbecsülhetetlen értékű eszköz ez az érintett intézmények menedzselésében. Emellett az iskolák, iskolai könyvtárak összefogásával, hálózatba rendeződésével térségi együttműködésre és különféle tartalomszolgáltató tevékenységre is lehetőség nyílik. Szakmai tevékenységünk is bővíthet például gyűjtőköri együttműködéssel, melyek a gyarapítási nehézségeinket csökkenthetik.

Milyenek legyenek a (könyvtári) weblapok?

- áttekinthetőek
- értelmezhetőek
- a tartalom és forma legyen harmonikus
- díszítő és funkcionális elemek legyenek egyensúlyban
- jól olvashatóak legyenek (ne legyen sűrű, apró betűs)
- a háttérszín és a betűszín ne oltsa ki egymást
- a díszítőelemek túlsúlya miatt a tartalom elsikkad

- a díszítő elem „csak jól néz ki” nincs információ tartalma
- 14-nél nagyobb betűméret legyen
- 18-as betűméretet az eligazító információknál alkalmazzunk
- legjobban olvasható, letisztult, mindenki által jól olvasható a Times New Roman
- a weblapok változatosságát a képek, fotók, grafikus fájlok és ikonok alkalmazásával lehet biztosítani
- fontos, hogy az előbb felsoroltak alkalmazása ne legyen öncélú
- animációkat csak figyelemfelkeltő céllal alkalmazzunk, egyébként zavaróak lehetnek
- fontos, hogy a linkek mögöttes tartalmáról nyerjünk információt valamilyen módon,
a linkek típusai:
 - adott dokumentumon belül működik
 - másik fájlra mutat az adott könyvtáron belül
 - külső kapcsolatot eredményez (URL cím).

A **bemutató oldalak** képet adnak a könyvtárban folyó tevékenységekről, az állomány nyújtotta lehetőségekről. A néhány pergő ritmusban egymást követő adat vagy illusztráció talán elegendő ahhoz, hogy az első benyomások után esetleg kedvet kapjanak további weboldalak elolvasásához, sőt a virtuális élmények után a könyvtár valóságos felkereséséhez is.

Weblap típusok:

- tartalomközlő
- információszolgáltató
- „elágazási” lap segít abban, hogy az összefüggő tartalmú oldalakhoz nagyobb biztonságban jussunk el

Fontos, hogy a könyvtári honlap az iskola nyitó oldaláról közvetlen linkkel elérhető legyen. Hasznos, hogyha a könyvtár OPAC-ja külső felhasználó számára is használható bibliográfiai adatok nyérésére, kölcsönzéseik „ellenőrzésére” az eKatalógus segítségével.

A már említett 3. funkciója a könyvtári honlapnak az elektronikus tananyagok, vázlatok elérhetőségének biztosítása. Ez a szolgáltatás akár interaktív is lehet teret adva a tanítványok kreativitásának, ötleteinek. Az iskolai könyvtári munkában is felértékelődött az utóbbi időben a felhasználói igények figyelembe vétele. A gyűjteményszervezésben, a szolgálta-

tások alakításában, programjaink szervezésében is felhasználjuk az olvasói visszajelzéseket, igényeket mind a kollégák, mind a tanulók részéről.

Vannak, akik hagyományos módon is megtették ezt (kívánságdoboz, dezideráta), vannak, akik új utakon járva e-mailben válaszolva teszik meg ugyanezt. Az olvasóvá nevelésnek, a tanulók könyvtárhasználati szokásai alakításának sokszínű útjai vannak. Ha a sokat ostromozott internetezés elveszi tőlünk a gyermekek szabadidejének egy részét, nem jönnek be a könyvtárba, menjünk mi utánuk a virtuális térbe, és új eszközökkel nyújtsuk ugyanazt, mint eddig: közvetítsünk valódi kulturális értékeket a technológiák megváltozott körülmények között. **(3)**

Miért ne olvashatnának e-könyveket a mi honlapunkról? (ha azokat mi már a MEK-ből letöltöttük, elébe menve igényeiknek.) A közösségi oldalak jótékony hatással lehetnek az olvasásfejlesztésre, mivel „jobb a könyv”, ha egymásnak ajánlják, mintha azt az olvasmányt a tanárok írják elő. Az iskolai könyvtárak honlapjainak tanulmányozása sok jó, a saját honlapunk színesebbé, gazdagabbá tételéhez hasznos lehet.

Az „alapelvek” megismerése után lássunk hozzá ehhez a munkához (szórakozáshoz?). A tanulmány szerzőjének, Bondor Erikának a honlapját nézzük meg elsőként. A Bethlen Gábor Református Gimnázium (Hódmezővásárhely) – tananyag

Berze Nagy János Gimnázium és Szakiskola (Gyöngyös) – szöveg, kép
JATE

Ezek, (ti. a látott honlapok) „hatására” mindenki kiegészítheti néhány pontban – ha szükséges – a sajátját, ha tudja, ha nem, a rendszergazda a felelős az iskolai honlap karbantartásáért.

A jó ötletek azért kerüljenek fel a saját pendrive-ra. Ha valaki vállalkozik könyvtári honlapja megszerkesztésére, azoknak a következő címeket ajánlom:

<http://www.wbcom.com/html/icons.html>

<http://www.icobazaar.com>

<http://www.weblink.hu/hatterkep.php>

<http://www.vizsla24.hu/linktar/009/014/index.html>

http://harleqin.elte.hu/~webdiak/0free-software/just_run/

<http://www.kepguru.hu>

<http://www.mddesign.minidiscweb.hu/?ico>

Órai munkánkhoz **adatbázisok használatára** is szükségünk van. A könyvtárhasználati órákra való felkészüléshez a következőket tartom jónak:

1. MEK <http://www.oszk.hu>
2. MOKKA <http://www.oszk.hu>
3. NEKTÁR <http://www.oszk.hu>
4. Olvasás <http://www.olvasaslap.hu>
5. KTE honlapja: <http://www.ktep.hu>

Felhasznált irodalom

1. Bondor Erika (2007): Iskolai könyvtárak fejlesztése, menedzselése in-formatikai eszközökkel. Budapest, Kis KTE könyvek 2., 7. uo. 9.
2. uo. 9.
3. uo. 40.

Ajánlott irodalom:

- Bakonyi Géza – Drótos László – Kokas Károly: Navigáció a hálózaton információforrások a számítógépes hálózatokon.
<http://www.mek.oszk.hu/01200601290/HTML/>
- Bondor Erika: Az iskolai könyvtárak lehetőségei az Interneten
<http://www.berzsenyi.hu/aloldal/konyvtar/elte1999.html>
- Csík Tibor (2005): Esélyek és egyenlőség. In: könyv és Nevelés. 2005. 2. sz. 29–38. p.
- Perlaki Attila: Hogyan készítsünk saját honlapot a Weben? NIIF információs füzetek II/10.
<http://www.iif.hu/dokumentumok>

Műhelymunka

Mintaként szolgálható honlapok „vizsgálata”, hasznosítható elemeinek „átvétele”.

Formai és tartalmi feltárás korszerű számítógépes eszközök segítségével. A hagyományos és online információkereső rendszerek megismerése, használata

Könyvtárhasználati óráinkon, a KATALÓGUS tanításakor kikerülhetetlen hogy ne ejtsünk szót a dokumentumok formai és tartalmi feltárásáról. Ezért került ez a témakör az oktatási anyagunkba.

I. A formai feltárás

A katalogizálás hármass feladata:

- feltárni egy szerző valamennyi művét,
- feltárni egy mű összes kiadását és fordítását,
- feltárni egy téma minden dokumentumát.

Formai feltárás (bibliográfiai számbavétel)

- magát a dokumentumot írja le a rajta megjelenő adatokkal és fizikai jellemzőkkel
- eredménye a leíró katalógus = bibliográfiai rekord, amely bibliográfiai adatokból épül föl.

A bibliográfiai számbavétel azoknak a gyakorlati eljárásoknak, műveleteknek az összessége, amelyekkel a könyvtáros úgy szervezi meg a dokumentumokat és leírásaikat, hogy az adott használói igényeknek legjobban megfelelő dokumentumokat a leggyorsabban és leghatékonyabban lehessen megtalálni. Talán nem haszontalan néhány alapfogalma tisztázni:

Bibliográfiai leírás: a dokumentum leíró adatainak meghatározott szabályok szerinti egységes szerkezetben és sorrendben leírt összessége, mely a dokumentum azonosítására, nyilvántartásba vételére és tájékoztatásra szolgál.

Bibliográfiai egység: a bibliográfiai leírás tárgya, maga a dokumentum.

Lehet:

- könyv,
- időszaki kiadvány,
- térkép vagy egyéb dokumentum.

Bibliográfiai szint: a bibliográfiai egységnek a megválasztásától függ.

- *Monografikus szintű leírás:* a leírás tárgya egyetlen részből álló dokumentum, vagy valamely dokumentum egyetlen része
- *Összefoglaló szintű leírás:* a bibliográfiai egység több fizikai egységből álló dokumentum egésze, vagy a kötetek egy csoportja
- *Analitikus szintű leírás:* tárgya valamely dokumentum fizikailag el nem különíthető része (pl. könyv egy fejezete)
- *Leíró adatok:* azok a bibliográfiai információk, amelyeket a kiadvány közöl magáról az adatforrásokban. Ezek az adatok alkotják a bibliográfiai leírás adatelemeit.
- *Adatelem:* a dokumentumról meghatározott információt közlő szó. Hasonlóságuk alapján adatsoportot alkotnak.

A bibliográfiai leírás általános szerkezete:

- Rögzíti a bibliográfiai leírás általános szabályait.
- Minden lehetséges adatelemet tartalmaz.
- Valamennyi dokumentumtípusra vonatkozik.
- Dokumentumok bibliográfiai leírását adatsoportokra osztja.

Adatsoportok:

1. adatsoport: Cím és szerzőségi közlés
2. adatsoport: Kiadásra vonatkozó közlés
3. adatsoport: A dokumentumtípus sajátos adatai
4. adatsoport: Megjelenés
5. adatsoport: Fizikai jellemzők (terjedelem, méret, melléklet)
6. adatsoport: Sorozat
7. adatsoport: Megjegyzések
8. adatsoport: Terjesztési adatok

A bibliográfiai leírás általános formai szabályai:

Főforrás: az a hely, amelyet az adott adatcsoport leírásakor előnyben részesítünk az össze többi adatközlő helyel szemben. Például könyveknél.:

<i>A leírás adatcsoportjai</i>	<i>Főforrás</i>
1. A cím és szerzőségi közlés	címoldal
2. Kiadás	címoldal, egyéb előzékek, kolofon
3. A dokumentumtípus speciális adatai	—
4. Megjelenés	címoldal, egyéb előzékek, kolofon
5. Terjedelem	a könyv egésze
6. Sorozat	címoldal, egyéb előzékek, kolofon
7. Megjegyzés	bármely forrás
8. Terjesztés	bármely forrás

Szabály, hogy mindent úgy kell leírni, ahogyan a kiadvány adatforrásai közlik (**tükrözés**).

Egyezményes jelek rendeltetése és írásmódja

Minden adatcsoport és adatelem előtt egyezményes jeleket kell írni.

Adatcsoportokat elkülönítő jel

Minden adatcsoport előtt, kivéve, ha az új adatcsoportot új bekezdésben kezdjük. Ha valamelyik adatelemet pont zárja le, ez megfelel az egyezményes jel első elemének.

Adatelemeket elkülönítő jel

Az egyezményes jelek minden adatelem előtt ki kell tenni, kivéve az adatcsoport első elemét. Fontos szabály, hogy szóköz előzi meg és követi őket, kivéve pont, vessző, felkiáltójel és kérdőjel esetén. A zárójel és idézőjel jelpárnak minősül, jelpáron belül nem használunk szóközt.

Adatok írásmódja:

Az adatokat szó szerint, betűhíven kell leírni. Ez legszigorúbban az 1. adatszoportban érvényesül. Minden adatszoport első szava nagy kezdőbetűvel írandó.

Rövidítések használata: vannak olyan adatok, amelyeket kötelezően rövidíteni kell.

Szöveghagyás (...) ha a leírandó szöveg túl hosszú

Adatelhagyás: ha a forrás olyan információt is tartalmaz, melynek leírása nem kötelező. Például több szerzőségénél, ha három szerzőnél több van felsorolva, akkor az elsőt kötelezően leírom és utána [et. al.] (és még mások) kifejezést teszek; több megjelenési hely esetén: etc.

Szórövidítés: bizonyos adatokat (ha nem gátolja az azonosítást) szabványosan rövidíthetünk.

Leírás előtt:

- Meg kell határozni a dokumentum típusát.
- Ki kell választani a megfelelő szabványt.
- Meg kell határozni a leírás bibliográfiai szintjét.
- Összefoglaló leírásnál nyitott vagy zárt leírást kell-e készíteni.

A bibliográfiai tételrendező eleme a besorolási adat, mely meghatározott rangsorban tartalmaz besorolási elemeket, ennek részei

Rendszer: a besorolási adatnak az a része, amelyik a rendezés szempontjából elsődleges.

Egyéb elem: a név vagy cím szerves része.

Kiegészítő adat: tájékoztató közlés, mely azonos alakú rendszavakat különböztet meg, vagy egyéb információt közöl a besorolási adatról.

Egységesített besorolási adat: mindig egy kiválasztott formában tartalmazza a személyek, testületek és földrajzi területek nevét, művek címét, segítségével a katalógus biztonsággal tájékoztat.

II. A tartalmi feltárás**Tartalom**

- Az információközvetítő tevékenység a tudástársadalomban értelmezett ismeretek közvetítését jelenti.
- A könyvtár számára a tudás szövegekben jelenik meg.
- A tartalom a szöveg jelentése.

- Azt az üzenetet kell megkeresni és kifejezni, amelynek információs értéke van annak a közönségnek a számára, amelyet az információs rendszer célközönségének, használóinak tekintünk.

A tartalmi feltárás feladata

- A szöveg egyedi információinak elemzése
- A tartalom meghatározása
- Tartalmi csoportok kialakítása
- Hasonló tartalmú információk együtt tartása
- Valamennyi tartalmi információ visszakereshetővé tétele

Tartalomelemzés, tartalmi feltárás

A könyvtári feldolgozó munkának két területét különböztethetjük meg:

- A dokumentumok formai leírását és azonosítását, ez a formai feltárás, katalogizálás, illetve a bibliográfiai leírás feladata.
- A dokumentumok tartalmi vagy tárgyi feltárását, mellyel a tartalmi feltárás foglalkozik.

A feldolgozás célja

- Az állomány reprezentálása, áttekinthetővé tétele (formai és tárgyi szempontok).
- Az információk visszakereshetővé tétele.
- Kompatibilitás, szabványosság.

A tartalmi feldolgozás eredménye a szurrogátum

Az eredeti dokumentum mása, az arra vonatkozó adatelemek rendezett halmaza, a dokumentumokat, mint tárolási-keresési egységeket képviseli az információtárolás és -keresés során.

A tartalmi feltárás folyamata

- Fogalmazzuk meg a dokumentum tartalmát egy mondatban (esetleg 2-ben).
- Ha nem foglalható egy mondatba, több témáról van szó.
- Keressük meg az újdonságot.
- Keressük meg a cselekvést. Határozzuk meg fogalmakkal.

- Keressük meg a cselekvés tárgyát és végrehajtóját. Határozzuk meg fogalmakkal.
- Szükség van-e a téma idő- és hely-viszonyainak kifejezésére? Határozzuk meg.
- Szükség van-e a dokumentumtípus kifejezésére? Adjuk meg.

A feldolgozás szempontjai

- Azonosítás: egyértelmű kapcsolat a dokumentum és a szurrogátum között.
- Formai feltárás: bibliográfiai leírás.
- Tartalmi feltárás: különböző szinteken valósul meg.
- Visszakereshetőséget biztosító adatszerkezet.

A tartalmi feltárás szintjei, műfajai

- Regisztrációs szint: Alapvető adatok: szerző, cím, kiadó, év.
- Generalizáló osztályozás: Az információk átfogó, generikus tartalmi-tematikus csoportosítása.
- Egyedi információk tartalmi leírása: Kulcsszó, tárgyszó stb. – a konkrét kérdésre való válaszadást teszi lehetővé.

Műfajai

- Annotáció: 1–2 mondatnyi információ a tartalomról
- Referátum: Rövid, lényegre törő tartalmi kivonat, amely összefüggő szövegbe ágyazva tartalmazza az eredeti szöveg lényeges megállapításait
 - Indikatív referátum – csak jelzi, hogy milyen témákról szól az eredeti szöveg
 - Informatív referátum – összefoglalja az eredeti mondanivalóját
- Tömörítvény: Az eredetit pótló összefoglalás.
- Analitikus-szintetikus feltárás: Több dokumentum tartalmi szintézise – szemle, trendtanulmány.

Referátum: Minőségi szempontok:

- Teljesség: Tartalmazza az eredeti dokumentum minden lényeges tartalmi elemét
- Pontosság: Pontosán tükrözze az eredeti szöveg teljes tartalmát és az abban foglalt véleményt
- Objektivitás: Ne értékeljen
- Rövidség
- Érthetőség

Referátumkészítés

- Kihagyás
- Tömörítés
- Tisztázás
- Szövegszervezés
- Stílus (1)

III. A hagyományos és online információkereső rendszerek megismerése, használata

„Az információrendszert úgy kell tekintenünk, mint minden más rendszert, hiszen ugyanolyan alapvető jellemzőkkel rendelkezik, bemenete van, feldolgozást végez, eredményeket produkál, amelyek inputként visszahatnak a rendszerre. A különbséget valójában a bemenet jellege határozza meg. Az információrendszer adatokat és információkat kap bemenetként majd feldolgozás után, mint output szintén információkat produkál.” (R. Brightman)

Információrendszerek: az információk egységes, az alapmodellt tükröző rendezett, szervezett együttese, rendszere. Az információrendszerek fejlesztése, valamilyen valóságban felmerülő feladat megoldását támogatja, olyan módon, hogy a fejlesztők információ technológiai módszereket használnak az IR elkészítéséhez, a felhasználók pedig informatikai eszközök segítségével oldják meg a feladatot. Könnyebben és gyorsabban, mint hagyományos eszközök segítségével.

Az információrendszer lehet:

- manuális (pl. albérlet közvetítő iroda kartonokon levő kiadó albérletekkel, és ügyfél fogadó személlyel)
- számítógép alapú (pl. albérlet közvetítő számítógépes információrendszer)
- vegyes (pl. albérlet közvetítő iroda számítógépen tárolt adatbázisban levő kiadó albérletekkel, és ügyfeles személlyel) (2)

A mai értelemben vett információs rendszerekről kb. 50 éve beszélhetünk. Létrejöttüknek feltételei a második világháború után teremtődtek meg, amikor is a tudományos tájékoztatás helyzete másképp kezdett alakulni, mint azelőtt. Az ismeretek, illetve a tudás mennyiségi növekedése maga után vonta a publikációk, az irodalom mennyiségi növekedését. A tudományos diszciplínák is változtak ezzel a növekedéssel, mégpedig egyre inkább specializálódtak, majd újabb összekapcsolódáshoz, ill. a tudás újraintegrálódásához vezetett, növelve ezzel az irodalom mennyiségét. Így természetesen elkerülhetetlenné vált a releváns információ szóródása, ami felhívta a figyelmet a primer publikációk megszerezésének, megőrzésének, visszakeresésének, szétsugárzásának fontosságára. Ennek érdekében olyan nemzetközi szervezetek aktiválódtak, mint az IFLA, a FID vagy az UNESCO, illetve olyan átfogó tájékoztatási rendszerek alakultak ki, mint a UNISIST vagy az UAP.

Az információs rendszerek különböző **szempontok szerint** jönnek létre, nem mindegy ugyanis, hogy pl. milyenek az információs szükségletek illetve a tájékozódási szokások az egyes tudományterületeket illetően. Eszerint a tudományterületeket két csoportra oszthatjuk:

- Természettudományok és alkalmazott tudományok
- Társadalomtudományok és humán tudományok

Míg a társadalomtudományi csoport esetében a primer irodalom a megismerés elsődleges forrása és elsődleges munkaeszköz, a természettudományoknál az irodalom kisebb jelentőségű, úgynevezett járulékos elem. Az alkalmazott- és természettudományoknál az irodalom fő funkciója, hogy a végzett munka ne redundáns módon kerüljön kivitelezésre, míg a társadalom- és humántudományok sokkal szabadabbak, kötetlenebbek ilyen szempontból. Az adott tudományterület jellege tehát nagyban meghatározza az adott információs rendszer jellegét. (3)

A „**hagyományos**” **információkeresés** legegyszerűbb változata esetében a kereső személyesen, közvetlenül nézte át az elérhető információ-hordozókat (könyveket, iratokat, rajzokat, képeket, hangfelvételeket, filmeket, stb.) és választotta ki azokat, amelyeket információigényének megfelelőnek talált, illetve szerezte meg azokból a keresett információkat.

Ez a XX. század második felében bekövetkezett információrobbanás, majd az informatika folyamatos fejlődése következtében gyakorlatilag kivitelezhetetlenné vált. A közvetett információkeresés első — hagyományos — megoldása a könyvtári dokumentumok esetében jelent meg, amely a keresett dokumentumok előzetes feldolgozására, különböző leíró adatok összegyűjtésére és meghatározására, majd ezek különbözőkatalógusokba rendezésére épült. A keresés ezen — az eredeti dokumentumot reprezentáló — leíró adatok felhasználásával indult, lényegében kétlépcsőssé vált.

A kereső személy ebben az esetben először nem az eredeti dokumentumok, hanem azok (bibliográfiai) leírásai között keresett, majd az ezek segítségével kiválasztott dokumentumokat vizsgálta át részletesen.

A keresés eredményessége, minősége így már jelentős mértékben a dokumentumok leírásának a kereső fél által nem befolyásolható minőségétől függött.

Információkereső rendszerek alapjai:

Az informatikai rendszerekben tárolt információk közötti keresés technikai feltételét megfelelő funkciókat megvalósító informatikai rendszerek, alkalmazások képezik. Ezek két nagy *típusát* az adatbázis-kezelő rendszerek és az információ visszakereső rendszerek képezik. A keresés *funkciói* alapjukat tekintve mindkét rendszerben szinte *azonosak*:

- meghatározott formátumú felhasználói lekérdezések,
- az annak megfelelő információk kiválasztása és rendelkezésre bocsátása.

Az azonosság mellett számos jelentős különbség is kimutatható, amelyek közül meghatározó a keresési tartomány jellege, amely az adatbázis-kezelő rendszerek esetében alapvetően elemi (egyedek jellemzőire, kapcsolataira vonatkozó) *információk együttese*, míg az információkereső rendszerek esetében ilyen elemi információk sokaságát közvetve, strukturálatlanul tartalmazó *információforrások együttese*. A szemantikus keresés megoldásai mindkét esetben értelmezhetőek, alkalmazhatóak, azonban szerepük, jelentőségük eltér.

Az informatikai eszközökkel támogatott keresés a XX. század utolsó évtizedeiben vált egyre jelentősebbé, amikortól a tárolt, különböző célokra felhasználható információk köre folyamatosan bővülő mértékben állt rendelkezésre, sőt keletkezett informatikai eszközökkel feldolgozható formában (mára, már ami nem érhető el ebben a formában, az szinte nem is létezik).

Ebben az esetben újabb feladat jelent meg: a keresési igényt meg kellett fogalmazni az alkalmazott informatikai megoldásnak megfelelő formában. Innentől a dokumentumtartalmak között a keresési igény alapján történő keresés helyébe a dokumentumtartalmak leírása, reprezentációi között a keresési igény reprezentációja alapján történő keresés lépett.

Az informatikai megoldás alapvető sajátossága volt, hogy az információkat hordozó dokumentumok, reprezentációk korábban emberi kezelése (értelmezése, leírása, illetve szelektálása) helyébe részben, vagy teljesen informatikai eszközök által végzett műveletek léptek.

A feladat szépsége és nehézsége mindmáig abban áll (és ez vezetett el aztán szükségszerűen a szemantikus keresés témaköréhez), hogy a reprezentációk (adatok) szintjén működő 'technikai' megoldások hogyan tudják 'kezelni' a reprezentációk által hordozott információkat, a jelentést. A korszerű *információkeresés általános folyamatmodelljét* a következő felsorolás tartalmazza:

A lekérdezés (keresőkérdés) az információkeresési igény meghatározott formátumban (kereső nyelven) történő megfogalmazása.

A lekérdezés típusa az információkereső rendszertől, az alkalmazott modelltől és a kereshető dokumentumok típusától függően többféle lehet. Ezek közé tartoznak többek között a kereső kifejezésekre épülő, a természetes nyelvi, és a példa alapján történő lekérdezések. A kereső kifejezésekre épülő lekérdezés lehet egyszerűen kereső szavak listája és lehet ezek speciális keresési operátorokkal kiegészített logikai kifejezése.

A kereső szavak lehetnek *szabadon választhatóak* és köthetőek a dokumentumok feldolgozása során alkalmazott, vagy összegyűlt *indexkifejezések* köréhez. A természetes nyelvi (szabad szöveges) lekérdezés esetében a megadott szöveg — a dokumentumokhoz hasonlóan — leíró kifejezések meghatározásához szolgál alapul, vagy valamennyi szava kereső kifejezésként kerül felhasználásra.

Végül a példa alapján történő lekérdezés esetében teljes dokumentumot, vagy dokumentum-részletet lehet megadni és a kereső alrendszer

majd ehhez 'hasonló' dokumentumokat fog keresni. Ez utóbbi típus jellemzően média dokumentumok keresése során használatos.

A lekérdezések összeállítása az adott rendszer által biztosított felhasználói felület segítségével történik, amely egyben az eredmények megjelenítésének is eszköze. A lekérdezések összeállításának öt *hagyományos módja* közé a következők sorolhatóak:

- parancsnyelvi,
- űrlap-alapú,
- menü rendszerű,
- közvetlen manipulációs,
- és természetes nyelvi.

Ezek mellett az ember-gép interakció fejlődésével fokozatosan jelennek meg a más modalitásokra (hang-, gesztus-, stb.), illetve multimodalitásra épülő megoldások is. (4)

A tudomány után következzen egy kis gyakorlat.

Felhasznált irodalom

1. Karoliny Eszter: Formai és tartalmi feltárás folyamata, alapelvei, szabályai, a kompatibilitást biztosító szabványok. Az információkereső nyelvek rendszere. Az integrált könyvtári rendszerek elméleti és gyakorlati kérdései. <http://www.lib.pet.hu/csomag/FEEK/BA>
2. Dr. Szepesné Stiftinger Mária (2010) Az információrendszer fogalma, feladata, fejlesztése.
www.geo.info.hu/english/index.php?option=com_content...id...
3. Benediktsson Dániel és Balogh Erik: Információs rendszerek.
www.inf.unideb.hu/konyvtarinfo/tananyagok/inforendszerek.doc
4. Munk Sándor: Információkereső rendszerek alapjai, összetevői.
hadmernok.hu/kulonszamok/robothadviseles7/munk_rw7.html

Ajánlott irodalom

- Varga Katalin: Tudatos média- és információ használat- információs műveltség <http://www.ofi.hu/kiadvanyaink/mediatudatossag>
- Váczy Zsuzsa: Fejlesztési lehetőségek nem formális tanulási környezetben <http://olvasa.opkm.hu/Plugins/Interaktive/Media/5146media/>

Műhelymunka

Könyvtárhasználati óráinkon az elektronikus dokumentumok témakörénél tanítjuk az online információkeresést. Olyan adatbázisokhoz kell eljutniuk, és onnan információt szerezniük, amelyeket – tapasztalataim szerint – nem szoktak használni. Ezek az adatbázisok a következők: MEK, MOKKA, NEKTÁR, DIA, ezeken kívül a város könyvtárainak online katalógusa.

Ezekben keresünk mi is, megadjuk a kérdést és a válaszhoz vezető elérési útvonalat, majd a választ is.

A könyvtárostánár önismereti, önértékelési, önfejlesztési módszerei

*„Ügyes vagyok, okos vagyok,
mindig magabiztos vagyok!”*

Tóthné Irénke kolléganőnk
„jelmondata”, Kecskemétről.

Igen. E szerint a mottó szerint kellene élni mindennapjainkat. Legalább mi mondogassuk, ha másoktól nem ezt kapjuk. Ez is egy fajta „önfejlesztési” módszer. Remélem, az óra folyamán további önismereti, önfejlesztési módszereket is sikerül majd megismernünk, számba vennünk.

Először tisztázzuk azt, hogy: Kik is vagyunk mi? Iskolai könyvtáros? Könyvtárostánár?

Az iskolai könyvtáros szűkebb fogalom, mint a könyvtárostánár. Hiszen könyvtári, technikai feladatok ellátására alkalmazhatók könyvtári asszisztensek is, akik nem végeznek pedagógiai tevékenységet. Az iskolai könyvtárban pedagógusként dolgozó könyvtáros a könyvtári munkák mellett tanít is könyvtárhasználatot és talán még a szaktárgyát is.

Tágabb értelemben könyvtár-pedagógus az, akik más könyvtártípusban végeznek pedagógiai tevékenységet. Ez utóbbi kategóriába tartoznak a gyermek könyvtárosok, melyek egyénileg és csoportosan is foglalkoznak nevelő szándékkal, a gyerekekkel. (Ezekkel most nem foglalkozunk.)

A megfelelő szakmaiság végett a könyvtár-pedagógusnak pedagógiai és könyvtári kompetenciával is kell rendelkeznie, két szakma határán tevékenykednek. A mindkét területen megszerzett tudás csak pár évtizede kezdett követelménnyé válni.

Az általánosan megfogalmazott pedagógustulajdonságok közül kiemelendők nálu(n)k:

- demokratikusság
- együttműködés

- együttműködés
- türelmesség
- segítőkészség
- példamutatás
- kommunikációs képesség
- kreativitás

Ezekon kívül:

- szakismeret
- felkészültség
- felelősségérzet
- szociális érzékenység
- lényeglátás
- stratégiai gondolkodás képessége
- a változások kezelésének képessége
- eltökéltség
- önállóság.

Nemrég végeztem egy „felmérést”, megkérdeztem könyvtáros kollégáimtól, hogy mit tartanak legértékesebb tulajdonságuknak. Érdekes eredményre jutottam. Vannak olyan tulajdonságok, amelyek összecsengenek az előzőekkel, de olyanok is, amelyek kiegészítik, gazdagítják azokat.

Ezek a következők:

- a meghallgatás képessége (sokszor van rá szükségük a gyerekeknek)
- szorgalom (összefügg az önfelkészítéssel, önképzéssel, amely az előbbre jutás záloga)
- segítségnyújtás (ez szerepel az általános jellemzőinknél, de valóban fontos szerep)
- empátia (talán a legfontosabb)
- szervezőképesség (nagy szükségünk van rá, nemcsak a könyvtárosi munkánkban)
- problémamegoldó képesség (nemcsak fejlesztjük ezt a gyerekekben az órákon, hanem mi is rendelkezünk ezzel a tulajdonsággal)
- rugalmasság (nagy szükségünk van rá, nemcsak egy órák megszervezésénél)
- céltudatosság (alapvető tulajdonságunk kellene, legyen. Tudnunk kellene, hogy honnan hová akarunk eljutni, hogyan és miért?)

- őszinteség (ezzel vigyáznunk kell az idő és a forma tekintetében)
- nyíltság (nyitottnak kellene lennünk az újdonságok és egymás felé)

A könyvtáros tanároktól elvárt tulajdonságok közül **Balogh Mihály** szerint kiemelkedik a közvetlen, demokratikus stílus. Ennek során együtt járja a felfedezés útját a tanár és tanítvány. Nem lehet fölényes és toladó, viszont el tudja hitetni a tanulóval, hogy az önállóan is képes megoldani feladatát. **(1)**

„A siker záloga véleményem szerint a könyvtáros tanár személyisége. A könyvtáros tanár szerep sokszínűen egyesíti magában a nevelői és a könyvtárosi magatartás sajátosságait.

Ez feltételezi az empátikus magatartást éppúgy, mint a kapcsolatteremtő és kommunikációs képességek meglétét és a toleranciát.

A tehetséggondozásban igazán csak az a tanár – könyvtáros – lehet sikeres, aki nem kényszeríti rá a tanulókra saját gondolatmenetét, hanem örülni tud minden újszerű megoldásnak, nem tartja akadékoskodásnak a közbekérdezést, sőt inkább ösztönzi a tanulókat a problémafelvetésre, a problémák más szempontból való megközelítésére, hagyja a gyereket önállóan gondolkodni és nem elégszik meg a sablongondolkodással.

Nemcsak mintát ad – bár azt is! – hanem kibontakoztatja a tanulók alkotó gondolkodását, kreativitását.”(2)

Mi a munkánk? Szolgáltatás vagy szolgálat?

Ez a két fogalom nem egyenlő (szolgáltatás ≠ szolgálat). A könyvtáros foglalkozás alapvetően *szolgáltató* jellegű. A könyvtárosokra vonatkozó elvárások listája hosszú. Ezek az elvárások állandónak mondhatóak:

- az információforrások ismerete,
- kezelése,
- felhasználók ismerete,
- értéke,
- hozzáférés biztosítása,
- szolgáltatás,
- segítség.

Ezekon kívül a könyvtárostanári munkájának része a könyvtár népszerűsítése, a tantestülettel való kapcsolattartás, ajánlójegyzék készítése (évfolyamonként egyes tantárgyakhoz), könyvtárhasználati tematika megírása

sa. A tanulók könyvtárhasználati tudásának figyelemmel követése is könyvtárostánári feladat, ahogy a szaktanárok könyvtár-pedagógiai munkájának összehangolásához is. A könyvtár-pedagógia nem a könyvtárostánár magánügye!

Ennek a találkozásnak most nem feladata a könyvtárostánári munka területeinek, teendőinek számbavétele. Az önismereti és önfejlesztési módszerekről kell, hogy szó essen. Ennek a területnek gazdag szakirodalma van. Azok segítségével épülhetünk.

Most a „speciális” lehetőségekről szólnék. Mikor van alkalmunk „magunkba mélyednünk” mindennapi munkánk során? Például:

- az önreflexiók írásakor (portfóliónkba)
- óralátogatásokkor, mikor nekünk kell nyilatkoznunk óránk sikeréről vagy sikertelenségéről
- ha helyzetelemzést készítünk valamilyen könyvtári alapidokumentum megírásakor (pl. KPP)
- a KIMIP kapcsán el kell gondolkozzunk az erősségeinken és gyengeségeinken.

De *önismeretünkre* alapozunk egy-egy (konfliktusos?) szituáció megoldásakor is. Egy-egy jól sikerült munkánk után (főleg, ha dicséretet is kapunk érte) megnő az *önértékelésünk*.

Nem kellene fukarkodniuk vezetőinknek a dicséretekkel. Ha már anyagi elismerésre évek óta nincs lehetőség (?), akkor legalább vegyék észre és ismerjék el (plusz) munkánkat. Az elismerő szavak szárnyakat adhatnak, megsokszorozhatják energiánkat, újabb „jótéteményre” sarkalhatnak.

A *negatív önértékelés* is létező fogalom. Egy-egy szakfelügyeleti látogatásom alkalmával tapasztalhattam, hogy a kolleganő nagyon elégedett volt magával, és közben nem voltak meg, vagy nem voltak aktualizálva az alapidokumentumai, könyvtárában rendetlen, szakszerűtlen volt az állomány elhelyezése. Időhiányra panaszkodott, de ha „megfelelő” lett volna az önértékelése, nem kapott volna rossz, elmarasztaló értékelést a munkájára.

Mit mond az önértékelésről a szakirodalom?

Alapja az önismeret. Mert nem alkalmas minden módszer mindenkinek, és van olyan is, mikor egy-egy módszert eleinte még nem tudunk használni, mert erősíteniünk kell az alkalmazásához szükséges képességeinket. (pl. Hiába szeretnénk gyorsabban olvasni, ha szemünk „edzettségi állapota” még nem elegendő hozzá.)

KEZDET BEN, szinte minden lépés közel azonos nehézséget jelent, ám később egyes lépéseit, illetve az azok segítségével kialakított képességeinket már csak „karban kell tartani”.

Nagyon fontos tudni még azt, hogy különböző tevékenységeknél, más-más képességek fejlesztésénél teljesen különböző lehet a nehézségi fok, az idő, amennyire szükségünk van az elsajátításhoz (más, ha idegen nyelvet tanulunk, és más, ha mondjuk autóvezetést. Ez mindig, az egyéni jellemzőinktől függ). Legjobban az *iránytűhöz* hasonlíthatom, ami megmutatja, hogy merre menjünk, de változó terepviszonyokkal kell külön-külön megküzdenünk, vagy éppen könnyedén túl lenni rajta.(3)

Miért jó az önfejlesztés?

A felmérések arról tanúskodott, hogy a szakmai önfejlesztési folyamatban való részvétel változásokat idézett elő a tanárok attitűdjében, és néhány esetben a diákok hozzáállásának változásáról is tudósítottak.(4)

Az együttműködésen alapuló szakmai fejlődés sikerét az alábbi tényezőkkel hozták összefüggésbe:

- Nagyobb önbizalom, különösen, amikor a pedagógusok készség szintű fejlesztést (coaching) kaptak az új tanítási stratégiák alkalmazásához vagy új technológiák működtetéséhez;
- Megnövekedett hit a saját tanári hatékonyságban;
- Fokozottabb lelkesedés az együttműködés iránt, például a megfigyelők jelenlétében történő tanítás és a problémák felvállalása miatt érzett aggodalom leküzdése;
- Erősebb indíttatása régi módszerek változtatására/nagyobb hajlandóság új gyakorlatok kipróbálására (uo. 45. o.).

Emellett számos tanulmányból az volt leszűrhető, hogy az együttműködés után a tanároknál sokkal inkább megerősödött a meggyőződés, hogy képesek a tanulási folyamatot kedvezően befolyásolni. Továbbá a

felmérések több mint fele arról számolt be, hogy kimondottan megnőtt a tanárok hajlandósága a kockázatvállalásra, új módszerek kipróbálására, és olyan ötletek alkalmazására is, amiket korábban teljességgel kivitelezhetetlennek ítélték. Eleinte sokan lámpalázások voltak, zavarta őket, hogy figyelik a munkájukat, nehezen merészkedtek a nehézségek és problémák felvállalásának mezejére, de ezek az érzések általában feloldódtak. A pozitív hatás néhány esetben valóban csak viszonylagos gyötrődés és szorongás után mutatkozott meg.

A jelentés megállapítja, hogy a tanároknak az együttműködéses szakmai fejlődés révén szerzett élményei kihatottak az osztálytermi magatartásformákra is, mivel a diákokat a társaikkal és a tanáraikkal való fokozottabb együttműködésre ösztönözték. Megnövekedett azon tevékenységek és feladatok száma is, amelyek arra ösztönözték a diákokat, hogy kritikus kérdéseket tegyenek fel egymásnak, értékeljék egymás munkáját, és nagyobb felelősséget vállaljanak saját tanulásukért.

Az együttműködésen alapuló szakmai önfejlesztést sikerre vivő kulcsfontosságú tényezők így határozhatók meg:

- megfigyelés;
- visszacsatolás (jórészt a megfigyelésen alapuló);
- külső szakértői forrásbevonása;
- a szakmai párbeszéd ösztönzését, elmélyítését, és strukturálását célzó folyamatok;
- lehetőség a pedagógus-résztevők számára saját, kiemelt szakterületük megtalálására;
- a kollegiális támogatás hangsúlyozása a felettesek irányítása helyett. (uo. 44. o.).

Megalapozottan bizonyították, hogy a pedagógusok folyamatos és együttműködésen alapuló szakmai önfejlesztése szélesíti a tanárok pedagógiai és tanulás-módszertani repertoárját, erősíti képességüket, hogy módszereiket a diákjaik igényeihez tudják igazítani, növeli önbecsülésüket, önbizalmukat, és mélyíti az elhatározást az önképzés és fejlődés folytatására.

Arra is bizonyítékot szolgáltatottak, hogy a pedagógusok illetően önfejlesztése kedvezően hat a tanulók tanulási folyamataira, motivációjára, és tanulmányi eredményeire. (uo. 8. o.).

Hogyan tanulhat a pedagógus?

Hét különböző módon járhatják be a „tanulási görbét”.

- reflexió – a tapasztalat feldolgozása; vizsgálódásra alapuló gondolkodásmód; meta-tanulás (vagyis a saját tanulási folyamat tanulmányozása); a saját maguk és a diákok által tanultak összekapcsolása;
- gyakorlás és továbbfejlesztés – a pedagógiai készségek gyakorlása és továbbfejlesztése;
- olvasmányok – egyénileg vagy olvasóköri körben;
- írás – naplóírás/ feljegyzések az osztálytermi tapasztalatokról;
- kutatás – az osztálytermi és iskolai gyakorlat egyes aspektusainak kutatása;
- kapcsolatok – tapasztalatcsere és kölcsönös támogatás hangsúlyozása, például párban tanítás, mentorálás, együttes akciókutatás, egymás készségeinek fejlesztése (peer coaching), közös tervezés, egymás munkájának kölcsönös megfigyelése és visszacsatolás;
- kockáztatás – új ötletek kipróbálása és kockázatvállalás.

Hol tanulhat a pedagógus?

A tanulás végbemehet a valós munkavégzés során (on the job), *egyénileg*, vagy *csoporthoz*. Megvalósulhat az *iskolán kívül*, például más intézményekben szervezett *szakmai látogatások* révén, *szakmai továbbképző központokban*, vagy *felsőoktatási intézményekben*.

A munkavégzés során:

Egyes pedagógusok számára pályájuk bizonyos szakaszaiban (pl. gyermek születése, otthonhoz kötött egyéb kötelezettségek) a szakmai fejlődés egyetlen lehetséges terepe a munkavégzés, a gyakorlat. Ezért még fontosabb, hogy minőségi és könnyen elérhető tanulási lehetőségeket biztosítsunk a munkavégzés során is. Nem is gondolnánk, hogy a gyakorlatban való tanulásnak milyen sok formája van. Ezeket az iskolák saját fontossági sorrendjük alapján súlypontosíthatják:

- akciókutatás, vagy tanári vizsgálódás bizonyos problémás témakörök esetében;
- esettanulmányok közös feldolgozása – egyes témák megvizsgálása;

- készségfejlesztés & tanácsadás (coaching) – kollégák kölcsönös készségfejlesztése adott témakörben;
- együttes tervezés ugyanabban vagy közeli intézményekben dolgozó kollégákkal (vagy a világhálón, iskolákkal a világ minden tájáról);
- közös projektkészítés ugyanabban vagy közeli intézményekben dolgozó kollégákkal;
- kritikus barát (critical friend) – meghívni valakit, aki az iskolát, a szaktárgyi tagozatot vagy az adott tanári csapatot „kritikus barátként” tudja segíteni a fejlődési lehetőségek kidolgozásában;
- bemutató órák – megkérni kollégákat, hogy egy témakör vagy osztály tanításakor megfigyeljék a tanórát;
- megvitatás, fórum – meghatározott téma célzott megvitatása kollégákkal vagy más szakemberekkel, pl. pszichológussal és nevelési területen dolgozó szociális munkásokkal, szülőkkel és diákokkal;
- e-tanulás – egyénileg, vagy a világ bármely táján élő, azonos érdeklődési körrel bíró más pedagógusok, esetleg olyan tapasztalt kolléga bevonása a közös önképzésbe, aki rendelkezik a „kiemelkedő készségek tanára” minősítéssel;
- a munkakör ideiglenes cseréje a saját intézményben (más iskolában) a helyi oktatási hatóságnál;
- szakmai látogatása saját intézményben dolgozó kollégánál;
- mentorálás;
- belső tanácsadás rendszere általános szakmai kérdésekben;
- a diákok munkájának moderálása, irányítása;
- megfigyelés – kollégát megkérni saját tanóránk megfigyelésére/egy kolléga tanórájának megfigyelése;
- diákok az óráról alkotott véleményének megkérdezése, következtetéseket levonása a saját tanulásukról folytatott beszélgetéseikből;
- az értekezleteken megoszthatók egymással a tapasztalatok, és a bevált gyakorlatok, ami hasznosabb, mint adminisztratív feladatok intézésével tölteni az időt (ezeket el lehet intézni elektronikusan vagy papíron).

Az intelligens iskolában a pedagógusok önfejlesztése végül a diákok számára is hasznos kell, legyen. Ez távolról sem azt jelenti, hogy minden ilyen képzésnek arról kell szólnia, hogyan rendezzük el az osztálytermet, vagy hogyan tanítsuk például a hangos olvasást, bár mindkettő fontos.

Azt azonban mindenképp jelenti, hogy a szakmai téren felvállalt önfejlesztésnek valahogy, valamilyen módon az eddigieknél átütőbben és módszeresebben kell javítania a pedagógusok tanítási gyakorlatán.

Az intelligens iskola tisztában van vele, miért olyan fontos a szakmai fejlődés. Megteremti a lehetőséget a tanulásra és arra, hogy a megszerzett tudás hasznos ismeretté válhasson – vagyis értelmesen felhasználva a diákok előmenetelének és teljesítményének javára váljon. (5)

Felhasznált irodalom

1. Dr. Juhászné Belle Zsuzsa Egyetemi jegyzete Könyvtár pedagógia 2. 78. [http://www.inf.unideb.hu/konyvtarinfo/2 doc](http://www.inf.unideb.hu/konyvtarinfo/2_doc)
2. Kocsis Éva (2000): A könyvtár szerepe a tehetséggondozás folyamatában: Könyv és Nevelés II. évfolyam 2000/3: 67–73.
3. Tamásné Fekete Adrienn Mi végre van a könyvtárostánár az iskolában? <http://www.olvasas.opkm.hu/index.php?menuId=125&action=article&id=552>
4. Horváth Tibor – Papp István (szerk.) (2003): Könyvtárosok kézikönyve. Budapest, Osiris, 345.
5. MacGilchrist, Barbara – Myers, Kate – Reed, Jane (1997): Az intelligens iskola 2. kiadás. http://www.fszk.hu/images/stories/Az_intelligens_iskola

Ajánlott irodalom

Módszerek az önfejlesztés érdekében

<http://www.femcafe.hu/cikkek/.../modszerek-onfejleszt-es-integral-szemlelet>

Önfejlesztő gyakorlatok, tanmesék, vetítések, könyvek, filmek

http://www.shp.hu/hpc/web.php?a=csodakutja&o=onfejleszto_gyakorlatok...

Önismereti módszerek és témák

<http://www.fittclub.hu/?bionatur.../onismeretimodszerekestemak>

A könyvtárostánár teljesítményének mérése, értékelése

Napjainkban igen aktuális téma a tanárok munkájának az értékelése. Ez alól a könyvtárostánár könyvtár-pedagógiai tevékenységének vizsgálata sem kivétel. Fel kell rá készülnünk. Az eddigi **szakfelügyeleti vizsgálatok** során könyvtárosi munkájukat ellenőriztük. Azt, hogy

- megfelel-e működésük a jogszabályoknak,
- rendben vannak-e az alapidokumentumaik,
- a könyvtár nagysága, elhelyezése, állománya, raktári rendje, milyen az iskola életében betöltött szerepe.
- A pedagógiai tevékenységüket csak érintettük.

A jövőben ez utóbbi kap nagyobb hangsúlyt, az eddigi könyvtári szakfelügyelet jövőbeni sorsáról nem sokat tudunk, de a pedagógus életpályamodell kapcsán számíthatunk látogatásokra, amikor elsősorban a könyvtárostánár könyvtár pedagógiai munkájára lesz kíváncsi a minősítő bizottság.

Főszereplő: a könyvtárostánár

Milyenek is vagyunk mi?

A könyvtárostánár

- a látogatók irányában *nyitott*, érdeklődő hozzáállásával,
- *segítő*kész attitűdjével segítheti az olvasókat,
- emellett jó pedagógiai *érzékel*, valamint alapos ismeretekkel, *szaktudással* is rendelkezik.

A könyvtárost – jó kapcsolatteremtő képessége, empátiás készsége segítheti abban, hogy minél alaposabban megismerje a hozzá forduló olvasót, könyvtárba látogatót, hogy képet kaphasson a tanuló érdeklődéséről, motivációjáról, ismeretszintjéről (pl. mit tanul, milyen évfolyamon, vagy milyen feladaton dolgozik), valamint hogy milyen módon szeretné felhasználni ismereteit (tehát mihez szükséges az anyaggyűjtés) stb.

Személyiségét, beállítódását tekintve természetesen a könyvtáros is *többféle típus*hoz tartozhat, és munkáját is végezheti más-más *stílusban*,

feladatának más-más részére helyezve a hangsúlyt, de olvasói felé mindenképpen értékeket kell közvetítenie.

A könyvtáros szerepe – a kor igényeinek és a technikai fejlődésnek megfelelően is – szükségszerűen időről időre változik, átértékelődik, a hangsúlyok máshová tevődnek át. A ma könyvtáros tanárának a munkájában a segítő, támogató attitűdnek kell leginkább érvényre jutnia. Nemcsak mintát kell adnia, hanem ki is kell bontakoztatnia a tanulók alkotó gondolkodását, kreativitását. A továbbiakban azok az ismeretek következnek, amelyeket elvárhatunk a cím hallatán.

A könyvtáros tanár teljesítményének értékeléséhez tartozik a könyvtár alapidokumentumainak létrehozása, karbantartása is. Még nem tudni, hogy a minősítéshez kapcsolódó látogatások alkalmával ellenőrzik-e ezeket, de több éves szakfelügyelői tapasztalatom alapján úgy gondolom, szükséges, hogy tudjuk, hogy ezekre az alkalmakra milyen könyvtári dokumentumokat kell előkészíteni. Jó, ha tisztában vagyunk azzal, hogy a munkaterületünkön mit várnak el tőlünk, milyen szempontok szerint értékelhetik munkánkat ezen a téren. Ebben a Fővárosi Pedagógiai Intézet által összeállított táblázat lesz segítségünkre.

Miért fontos a felülvizsgálat?

- Jó alkalom lehet arra, hogy láthatóvá váljék a könyvtár belső szakmai élete, szolgáltató készségének erősségei és gyengeségei;
- a tényleges és potenciális használói kör érdekeltté válik a könyvtár működési körülményeinek javításában;
- az anyagi eszközöket biztosító fenntartó számára hitelessé válik, hogy a könyvtár eszközzrendszere semmi mással nem pótolható hozzáadott értéket képvisel az iskola pedagógiai tevékenységében.

Az iskolai könyvtár alapidokumentumai

(Nem csak az ellenőrzés hírére kellene foglalkozni velük, hanem folyamatosan!). Elő van készítve az ellenőrzésre:

1. Alapító okirat

2. Szervezeti és Működési Szabályzat és a Könyvtári SZMSZ Gyűjtőköri szabályzat

3. **Pedagógiai Program** a Könyvtár-pedagógiai programmal, amelynek elkészítése nem kötelező, de minőségi munkánk szempontjából ajánlatos.

4. **IMIP**, amelyet ma már sok helyen nem tekintenek alapidokumentumnak, de ha elkészítettük a könyvtári (KIMIP) minőségirányítási programunkat az csak hasznunkra válhat a jövőben, ha valaki kíváncsi lesz a könyvtárunk küldetésnyilatkozatunkra, vagy a könyvtár értékelésének és fejlesztési **stratégiájának** dokumentumaira.

Területei:

- Jövőkép (vízió)
- Küldetés (misszió)
- Marketing-felmérés (környezeti felmérés)
- Könyvtárstratégia és taktika

Jövőkép:

- A környezet elemzése (változások az oktatásban, az információs szolgáltatásban)
- Fejlesztések
- Rövid és hosszú távú célok (oktatás szolgálata)
- Programok és tevékenységek (azok értékelése)

Könyvtárhasználati tanterv:

- Szolgáltatást támogató *stratégiai lépések* (állományelhelyezés, személyi fejlesztés, digitalizálás)
- Szolgáltatások minősége
- Sikeres működés feltételei (költségigény, munkaerőigény)
- Fejlesztések, célok

5. **A házirendben** meg kell jelennie a könyvtárra vonatkozó legfontosabb használati szabályoknak a jogok és köteleességek részben. A tartós tankönyvekkel kapcsolatos szabályozásokról a házirendben is olvasniuk kell. Felülvizsgálata, kiegészítése (pl. a tankönyvekre vonatkozó szabályozás) folyamatos feladata a könyvtáros tanárnak.

A könyvtári szakfelügyelet során *önértékelést* kértünk a kiválasztott kollégától. Ekkor a könyvtárosi tevékenységének értékelésére voltunk kíváncsiak.

Az értékelés területei:

1. Alapdokumentumok karbantartása
2. Adminisztráció
 - leltárkönyv
 - könyvtári órák dokumentálása,
 - napi statisztika
 - munkanapló vezetése
 - selejtezési jegyzőkönyvek, leírási listák elkészítése
3. Beszerzés
4. Dokumentumok gondozása (rendezése, esztétikai és „tartalmi” megjelenése)
5. Feldolgozás. Az állomány teljes mértékben fel van dolgozva? Kiepítették az iskola könyvtári adatbázisát?
6. Könyvtári órák tartása, dokumentálása
7. Tájékoztatás, olvasószolgálat
8. Kapcsolattartás
 - a nevelőtestület teljes jogú tagja?
 - az osztályfőnökökkel együttműködés
 - rendezvények
 - munkaközösségi tag
 - szakmai rendezvényeken, továbbképzéseken való részvétel
 - környékbeli (köz) könyvtárakkal való kapcsolat
 - szakmai szolgáltatóval való kapcsolat
9. Könyvtári propaganda
 - iskolaújságban
 - egy-egy rendezvény produktumairól pl. tablók
 - honlap
10. Kölcsönzés
11. Raktári rend
12. Tehetséggondozás
13. Tartós tankönyvek kölcsönzése
14. Pályázat
15. Egyéb munkák

Ha szaktanácsadó érkezik, **önértékelést** kér, amelyhez előzetesen elküldi az önértékelési kérdőívet. A műhelyfoglalkozásunkon majd kézbe vesszük azt!

A könyvtárostánár munkájának *értékelési szempontjai* a FÖVPI összeállítására alapján: A következő táblázatban rögzített elvárások – a jogszabályoknak megfelelően – általános iskola esetében egy *főfoglalkozású* könyvtáros tanára, középiskola esetében egy *főfoglalkozású könyvtáros* tanárra és egy *asszisztensre* van méretezve.

Értékelési szempontok a könyvtáros tanár legfontosabb munkaterületéhez

Az értékelés területei	Sikerkritériumok (mutatók, amelyek alapján értékeljük a könyvtáros tanár munkáját)	Az elvárásoknak megfelelés értékének alapja, módszere
Alapdokumentumok karbantartása (pedagógia program könyvtárra vonatkozó része, SZMSZ, gyűjtőköri szabályzat, munkaterv)	Ezek megléte, naprakész állapota alapfeladata, alapelvárás. A HPP-be illesztett könyvtár használatán tanterv. Könyvtári SZMSZ és mellékletei, mint az iskolai SZMSZ melléklete Szakértővel véleményezett gyűjtőköri szabályzat Éves munkaterv	A könyvtári alapdokumentumok átvizsgálásával.
Adminisztráció (leltárkönyv, kölcsönzés könyvtári órák, statisztika)	A nyitva tartásoknak megbízhatóan kell tükrözniük a könyvtári munkafolyamatot: gyarapítás, apasztás, kölcsönzések, a könyvtári órák dokumentációja, statisztika éves, havi, heti.	A könyvtári dokumentumok átvizsgálásával.
Beszerzés	A beszerzés tervszerű legyen (desideratum), a használók igényeit vegye figyelembe, a könyvtáros tanár	A beszerzési szokások és a dezideráta jegyzék összevetése, a könyvtár tájékoztatása az újdonságokról
Dokumentumok gondozása	Használható állomány, amely nem tartalmaz sérült dokumentumokat. Ha javítást a könyvtáros tanár végzi ez (tkp. Az oktatás technikus, könyvkötő feladata), akkor mindenképpen többletmunkaként kell értékelni	Az állomány rendszeres áttekintésével. A felhasználók (pedagógusok és diákok) kérdőíves elégedettség mérésével

Feldolgozás	Ráfordítható óránként 6–10 feleség (nem többes példány!) elektronikus adatbevitel várható el tárgyszavazással együtt; cél az állomány adatainak a teljes digitalizálása, tehát az erre készített ütemterv alapján kell a sikerkritériumot meghatározni	A feldolgozott dokumentumok mennyisége melynek alapján, amelynek alapját a feldolgozási ütemterv jelenti.
Könyvtári óra	A pedagógiai programban rögzített könyvtárismereti órák megtartása, az órák színvonala	Az órák megtartását az intézményi dokumentáció alapján, a színvonalukat óralátogatottsággal
Tájékoztatás, olvasószolgálat	A könyvtáros tanár folyamatosan tájékoztatást nyújt: a tantestület tagjainak, az intézményvezetésnek, a DÖK képviselőinek, és szükség esetén a szülői munkaközösségnek. A könyvtáros tanár legyen képes gyorsan és pontosan információkat adni: a könyvtár állományáról, teljes szövegű szolgáltatások, adatbázisok felhasználásának lehetőségéről. <i>Felhasználó nem mehet el a könyvtárból kellő információ nélkül.</i>	Nevelőtestületi és egyéb értekezleteken való aktív részvétel, tájékoztatás. Tanulói, tanári kérdőív segítségével.
Kapcsolattartás	Iskolán belül: a könyvtáros tanár folyamatosan részt vesz az iskola életében, a nevelőtestület munkájában.	Tanulói, tanári kérdőív. Az osztályfőnöki munkaközösség tagja.
	A könyvtáros tanár az osztályfőnököket tájékoztatja, a tanulók olvasási szokásairól. Munkája által a könyvtár az iskola pedagógiai munkájának fontos eleme. Iskolán kívül: a könyvtáros tanár rendszeresen részt vesz a kerületi/fővárosi/megyei/helyi szakmai rendezvényeken, továbbképzéseken. A kapcsolattartás formája a szakmai egyesületi tagság is	Munkaközösség-vezetői értekezleteken való jelenlét. Rendszeres részvétel a DÖK megbeszéléseken. Beszámoló a továbbképzésről. Szakmai egyesületi tagság

Könyvtári propaganda	Különböző tájékoztatói eszközök működtetése az iskolában (falújság, cikk az iskolai újságban, plakát stb.) és a könyvtártermen belül (pl. tájékoztató feliratok)	A felhasznált reklám eszközök számbavétele
Kölcsönzés	Az iskola tanulói minél nagyobb arányban használják a könyvtárat. Legyen rendszeres felszólítás, történjen intézkedés a dokumentumokat késve visszahozókkal szemben	A statisztikai adatok összevetésével. A késedelmek esetek jelzésének módja, rendszeressége.
Könyvtárközi kölcsönzés	A könyvtár tagja az ORD rendszerének, részt vesz a könyvtárközi kölcsönzésben (kezdemenyvezőként és/vagy szolgáltatóként)	ODR tagság. Statisztikai adatok áttekintése
Raktári rend	Legyen kialakult raktári rend, legyen folyamatos annak megőrzése. Ha még nem alakították ki, akkor a kialakítás ütemének megfelelő állapot elérése.	A raktári rend folyamatos áttekintése, szemrevételezése. A raktári rend hiánya esetén, az ütemterv alapján a munka elvégzésének ellenőrzésével
Tehetséggondozás	Minél nagyobb részvétel könyvtár használatára épülő versenyeken, pályázatokon	Versenyek szervezése, nevezések száma, versenyeredmények. Könyvtáron, alapuló versenyeken, pályázatokon való részvétel.
Felzárkóztatás	Rendszeres részvétel a lemaradó tanulókkal történő speciális foglalkozásokon (tanítókkal, tanárokkal együtt működve)	Tanári kérdőívvel. Tanári dokumentációalapján
Tartós könyvek kölcsönzése	A könyvtár minél nagyobb számban legyen képes újra kiadni a már használt könyveket. Legyen áttekinthető, történjen intézkedés a tartós tankönyvek visszaszerzése érdekében.	Kölcsönzési nyilvántartás, tartós tankönyvek brosúra nyilvántartása. Tanulói kérdőív alapján történik a megrendelésük

Pályázat	Aktív részvétel a könyvtári és pedagógiai pályázatok kidolgozásában.	Bár a sikeres pályázatok száma döntő, de emellett érdemes figyelembe venni az elutasított pályázatokat is, hiszen azzal is dolgozott a könyvtáros tanár
Leltározás	A 3/1975-ös KM-PM rendeletben meghatározott időnként történjen meg, az adminisztrációja feleljen meg az előírásoknak.	A leltározással kapcsolatos dokumentumokba való betekintéssel.
Egyéb munkák, amelyek az értékelésnél figyelembe vehetők	Jutalomkönyv vásárlása, tájékoztatás a tankönyvpiacról, tankönyvvarusítás, évkönyv írása, iskolaújság szerkesztése, iskolatörténeti kutatás, anyaggyűjtés	A jutalomkönyvek gondúlekeny biztosítása. Folyamatos tájékoztatás, esetleg kiadói bemutatók szervezése. A tankönyvkérdéssel kapcsolatos összekötői szerep betöltése, a tankönyvkezelési szabályzat elkészítése. Iskolaújság, évkönyv. Az iskolatörténeti anyag, mint külön gyűjtemény

A közölt adatokat módosító tényezők

Iskolán kívüli tényezők	A családi háttérben mutatkozó problémák kihatnak a tanulók nevelési szintjére, <i>olvasási kultúrája</i> . A könyvtáros tanár számára kiemelt feladattá teszik a pedagógiai tevékenységet. Emellett viszont kevesebb idő jut más munkák elvégzésére. A szaktanácsadói látogatások, a műhely foglalkozások egy-egy probléma megoldását segítik.
Iskolán belüli tényezők	Az iskola típusdöntő tényező. Az általános iskolában az olvasószolgálati munka, a raktári rend megőrzése válik fontossá, míg a középiskolában a tájékoztatás, a könyvtári kölcsönzés szerepe nő. Az iskola tanuló létszáma a kölcsönzésre, tájékoztatásra, olvasó szolgálatára van hatással. Ha a tanulók életkora jelentősen különbözik (pl. 12 évfolyamos intézmény estén), az még nagyobb feladatot ró a könyvtárosra.

<p>Könyvtáron belüli tényezők</p>	<p>Ha a könyvtár több helyiségben működik, nehezebb a feltárás, az adminisztráció vezetése, az olvasók kiszolgálása. Ugyanez vonatkozik arra az esetre is, ha a könyvtárhelyiség csak részben (vagy egyáltalán nem) Önálló, ott, pl. tanítási órák is vannak. A könyvtári állomány nagysága leginkább a rend megőrzésében, a feldolgozásban és a leltározásban játszik szerepet. A könyvtár felszereltsége a szolgáltatás minőségét befolyásolja. Az elektronikus dokumentumok felhasználása, a dokumentumok másolása, az internetes tájékoztatás, a könyvtári kölcsönzés elképzelhetetlen megfelelő technikai háttér nélkül. A számítógépes adatfeldolgozás megléte vagy hiánya döntő jelentőségű. Ez minden munkafolyamat elvégzésének idejét csökkenti. „Örökölt” adminisztráció esetén a könyvtáros tanár elsődleges feladat az adatok elektronikus feldolgozása. Kaotikus állapotban lévő könyvtárban nem lehet pedagógiai tevékenységet se végezni! Jó, ha ebben a nehéz munkában az iskolavezetés támogatja a könyvtáros tanárt.</p>
<p>Humán-erőforrás tényezők</p>	<p>Az iskolavezetés és a fenntartó hozzáállása döntő fontosságú a könyvtár életében. Ez jelenti a könyvtár nevelésben betöltött jelentőségének felismerését, a könyvtáros tanár munkájának megbecsülését, a könyvtár anyagai eszközökkel való ellátását is. Az iskolai pedagógusai, ha felismerik a könyvtárottatást segítő szerepét, akkor ez elősegíti az olvasáspedagógiai tevékenységet. Ha nem, a könyvtárosnak sok energiát és időt kell fordítania az iskolán belüli kapcsolatok kiépítésére. Az iskolában dolgozó munkatársak sokat segíthetnek a könyvtáros tanárnak. Közülük kiemelt fontosságú a rendszergazda személye. Emellett sok feladatot átvállalhat az oktatás technikus, a tankönyvterjesztéssel megbízott kolléga is. Természetesen nem közömbös az sem, hogy a könyvtáros tanár mellett dolgozik-e könyvtári asszisztens. A könyvtáros tanár jó felkészültsége, szakmai gyakorlata egyaránt előnyt jelent a pedagógiai és a könyvtárosi tevékenység elvégzésében.</p>

A pedagógus életpályamodell kapcsán sorra kerülő minősítésünk eddig megismert elemeiről is hasznos információkat is szerezhetnek a résztvevők az óra utolsó harmadában.

Az előadó a portfóliója megírása kapcsán szerzett tapasztalatairól számol be, majd az áprilisig lezajlott látogatások „hozadékait” ismerteti a tanfolyam résztvevőivel.

Felhasznált irodalom

Fővárosi Pedagógiai Intézet kiadványa a könyvtárostanárok teljesítményének értékeléséről.

Műhelymunka

Saját munkánk mérőlapját állítjuk össze. Önértékelési kérdőívet töltünk ki. A szaktanácsadói látogatás dokumentumait tekintjük át. Ha van már tapasztalat, akkor a „minősítő bizottság” munkájáról is beszélgetünk.

Konfliktusok az iskolai könyvtárban, és azok feloldása

A cím hallatán számos eset felidéződhet bennünk, amelyeket hosszabb-rövidebb pályánk során átéltünk. Ezeket a konfliktusokat vagy sikerült megoldanunk, vagy nem, és az a „tüske”, amelyet ez utóbbi „eset” okozott, évekig bennünk marad.

Ezen az órán megpróbáljuk számba venni – a szakirodalom segítségével – a konfliktus fogalmát, fajtáit, megoldási, feloldási lehetőségeit. Beszélgetéseink során hasznos tanácsokat is adhatunk egymásnak.

A konfliktus fogalma, konfliktusok tipológiája

A Pallasz és a Révai lexikonok az alábbi meghatározást adják a konfliktusra: „*konfliktus: (lat.) a.m. összeütközés, összetűzés, viszálykodás*”. Meglepő, hogy milyen későn került e komplex fogalom a tudományos vizsgálódás látóterébe.

A fogalomnak sokáig csak a negatív oldalait ismerték. Az utóbbi időszak felismerése, hogy a konfliktus sokoldalú, előrevivő is lehet, sőt a haladás feltétele az újabb konfliktusok létrejötte és a megoldásukra irányuló törekvés, hiszen ez maga az élet. Ez biztosítja a szakadatlan fejlődést.

Az Új magyar lexikon a szó jelentésmagyarozatán kívül (összeütközés, nézeteltérés, lelki harc, belső meghasonlás) röviden az irodalomban (dráma, tragédia, vígjáték) fellelhető konfliktusokkal foglalkozik. Bírálja a konfliktusmentességről szóló hibás elméletet, mert az étellel, a fejlődéssel együtt jár a régi és az új harca. **(I)**

A fogalom a huszadik században tudományok (pl. hadművészet, filozófia, nevelés-, vezetéselmélet, közgazdaságtan, szervezéselmélet, politológia stb.) alapkategóriájává vált. A konfliktusok, konfliktushelyzetek, a megoldásukra irányuló kísérletek fontosságát *Csépe József* tanulmánya bizonyította, mely általános érvényű megállapításaival jó támpontot ad. A szerző szerint konfliktusról akkor beszélhetünk, ha:

- az egymással összeegyeztethetetlen, vagy annak látszó cselekvések, célok, tevékenységek között szembenállás, versengés van;

- és/vagy divergens elképzelések, érdekek, vagy személyiségek antagonisztikus állapota, cselekedete áll fenn;
- és/vagy összeegyeztethetetlen, vagy szembenálló szükségletekből, motivációkból, célokból, óhajokból vagy külső, illetve belső emberi igényekből származó *mentális igyekezet*, küzdelem jön létre. (2)

Lengyel Zsuzsanna többek között bemutatja *Morton Deutsch* eredményeit. Deutsch szerint a fogalom folyamatok keveréke, s a konfliktus eredetét is a keveredés jellege határozza meg. A konfliktusoknak negatívumai és pozitívumai egyaránt lehetnek, mivel lehetőséget adnak a fejlődésre, a változtatásra, ugyanakkor a potenciális rombolásra vagy stagnálásra is. A konfliktus természetes folyamat, amely minden fontos kapcsolatban benne rejlik, és a kommunikáción keresztül a konstruktív szabályozás alá tartozik. Minden konfliktus kulcseleme a kölcsönös függőség és az, hogy a résztvevőknek bizonyos mértékig vannak közös érdekei is. Azok a résztvevők, akik felfogják, hogy a másik keresztezi, akadályozza céljaik elérését, azt is észlelik, hogy kevés az elosztható erőforrás (pénz, státus, hatalom).

A konfliktusokat Deutsch destruktív és konstruktív (produktív) konfliktusokra osztotta. Destruktív konfliktus esetében a résztvevők elégedetlenek az eredményekkel. A konstruktív konfliktusokat a konfliktus elemeinek transzformációja jellemzi. Ha egy rendszer, szervezet a konfliktus irányítására csatornákat dolgoz ki, akkor a jövőben lehetséges, hogy a rendszer folytatja működését és a résztvevők elégedettek lesznek az eredménnyel. Deutsch egy korábbi munkájában (1973-ban) **a konfliktusok hat típusát különböztette meg**. Eszerint vannak:

- valódi,
- ál,
- áttételes,
- tér,
- lappangó vagy elfojtott és
- hamis konfliktusok.

Ezek kimenetelét, destruktív vagy konstruktív megoldásait befolyásolják:

- a konfliktusban levő felek jellemzői és viszonya;
- az alkalmazott stratégiák és taktikák;
- a konfliktust övező társas, társadalmi környezet;
- a konfliktus várható következményei stb.

A konfliktusnak lehet kívánatos és hasznos funkciója is egy kapcsolatban, fejlesztheti a kapcsolatot. A konfliktus pozitív funkcióit először *Coser*

írta le. Szerinte a konfliktus: jobban összekapcsolja a csoportokat; egységesebbé teszi a csoportokat a külső „ellenséggel” szemben; növeli a csoportkohéziót a csoportszerkezet meghatározása segítségével; előmozdítja a hasznos szövetségeket és kapcsolatokat. Egyetérték a szerzővel, amikor ezt állítja: „*Egy rendszerben konfliktus azért jöhet létre, mert a rendszer működésével (és nem okvetlenül magával a rendszerrel!) nem értenek egyet*”. A konfliktus jellegének, természetének megállapítása akkor lesz a legtökéletesebb, ha:

- kiterjed az egész rendszer működésének felmérésére,
- meghatározza a rendszeren belül ismétlődő mintákat, amelyek a konfliktussal kapcsolatosak,
- felismeri az egyéni hozzájárulást az egész rendszer működéséhez.

A konfliktus és a konfliktushelyzet egymással szorosan összefüggő fogalom, amelyek tartalmukban nem azonosak. A konfliktushelyzet a konfliktus csírája, bölcsője. A konfliktushelyzet a konfliktusban ölt testet. Ez az oka annak, hogy a két fogalmat egymástól elkülönítve kezeltem.

Kezelésük szempontjából is lényeges a két fogalom elválasztása, mert a konfliktushelyzet esetében a *megelőzés* a megoldás, míg a konfliktusban a *megszüntetés*, a feloldás a cél (ld. betegségmegelőzés – gyógyítás). Első megközelítésben a valódi és az álkonfliktusok a legkézenfekvőbbek.

Bármely vezetői tevékenységnek nagyon fontos része a konfliktushelyzetek keletkezésének, fejlődésének, irányának figyelése, amelybe megfelelő időpontban, megfelelő módon kell beavatkozni. Ez folyamatos tevékenységet követel meg a vezetőtől, s ehhez megfelelő mennyiségű információval kell rendelkeznie. Miért szükségesek ezek az információk? Ha a vezető számára csak akkor történik jelzés, amikor „elszabadul a pokol”, akkor az könnyen anarchiába, kapkodásba megy át.

Minden konfliktusmegoldást új konfliktus (ok) kiindulópontjának kell tekinteni. A konfliktusok megoldására tett intézkedést azért is kell figyelemmel követni, mert több a konfliktusgerjesztő, mint a konfliktusmegoldó helyzet. Egy-egy intézkedéssel kis konfliktusok is keletkezhetnek, de gerjesztődhet olyan nagyszámú, előre nem látható új konfliktus is, hogy a megoldást vissza kell vonni.

A nem megfelelő mennyiségű vagy a nem kellően súlyozott, rosszul értékelt információ *álkonfliktusokat* hoz létre. Ezeknek óriási veszélyei vannak, mert egyértelműen a konfliktusok számának ugrásszerű növekedéséhez járulhatnak hozzá. Egyéni érdekek, egyéni problémák vetülnek rá

a szervezetre. Személyes tapasztalatokkal is megerősíthetem, hogy ugyan-csak hibás taktika az életben gyakran tapasztalt, a szakirodalomban gyakran ismertetett konfliktuskerülés, mert az előrevivő elem: a magasabb rendű új helyzet elmarad.

Eredetüket tekintve a konfliktusok külső és belső forrásúak. A megoldásukra vonatkozó törekvés is lehet belső vagy külső, de akkor az utóbbi esetben beavatkozásról beszélhetünk. Ez a szervezeti egység jogkörét sértő tevékenység. A konfliktusok halmozódnak, összeadódnak. Jelentős részüknél ezt az addíciós folyamatot időben lehet érzékelni, így tehát kezelhető. Az igazán veszélyes az a konfliktus, amelyik hirtelen, robbanásszerűen tör ki. Ez abban a helyzetben jelenik meg, ha a folyamatba rossz beavatkozás történik. Különösen akkor állhat elő, ha az adott, megalapozott belső vezetési koncepció irányvonalát ettől teljesen idegen, magasabb rendű, (tehát külső) intézkedés/kényszerintézkedés keresztezi.

A konfliktus megjelenési helye nem mindig azonos a keletkezési helyével (pl. az Olvasószolgálaton lép fel konfliktushelyzet, ha a Gyarapítási osztályra nem érkezett be a kért folyóiratszám).

Egy orosz tanulmány is foglalkozik ezzel a témával: LOVKOVA: Könyvtári konfliktológia című tanulmányában érdekes megállapításokat tesz. Szerinte a könyvtári konfliktológiában az ellentmondások három válfaja ismeretes, úgymint:

1. a könyvtárosok (ezen belül a főnökök és beosztottak),
2. a könyvtárosok és az olvasók,
3. valamint az olvasók közötti.

A konfliktusok kezelésének, illetve *feloldásának ötféle módja* van, úgymint

- a versenyeztetés,
- az alkalmazkodás elvárása,
- kompromisszum kötése,
- kitérés lehetővé tétele,
- együttműködésre bírás.

Szentpéterváron, mutatják a szakdolgozati felmérések, az ötfokozatú „terápia” alkalmazásában:

- 29%-kal a versenyeztetés vezet,
- 27%-kal követi a kompromisszum,
- 17%-nyi majd a kitérés,
- 15%-nyi együttműködés, és
- 12%-nyi alkalmazkodás.

Mi, magunknál milyen sorrendet állítanánk fel? Erre referátumunk második szerzője, *Sukiasân* az elsővel egyetért abban, hogy bizony: minden könyvtárban vannak konfliktusok, s ezeket fel kell oldani, de legalábbis kézben tartani. Ám aztán felteszi a kérdést:

„Ennek ellenére gondolják csak meg, hogy minden létező diszciplinát könyvtári diszciplinává kell-e tenni? Mondjuk például, miért is tagadnánk, nálunk lopni szoktak. Ez azonban nem ok arra, hogy könyvtári kriminalisztikát iktassunk a tantervbe. Ha így folytatjuk, nem nehéz elképzelni, hogy hamarosan könyvtári kriminalisztikai kórbonctanról is értekezni fogunk. Ehelyett egy átfogó lélektani kollégiumra van szükség, ahol a jövő pályatárs felkészítést kap többek között a könyvtárban előforduló konfliktusok feloldására-kezelésére is.”

Könyvtári konfliktológia: a 90-es években a könyvvel és a könyvtárral kapcsolatban olyan ismeretágak szereztek maguknak létjogosultságot, mondhatni életteret, mint az olvasáslélektan és szociológia, a könyvszociológia, a könyvtári menedzsment és információs marketing, könyvtári ellátás- és szabadidőtan stb. A könyvtártudomány és a konfliktológia érintkezési határán éppen mostanában vagyunk tanúi a könyvtári konfliktológia kialakulásának. E diszciplína konfliktusoktól terhes jelenünkre vezetheti vissza e témakör fogantatását és megszületését.

Érdekes, hogy egy Urál-vidéki könyvtárakban végzett felmérés arról tanúskodik, hogy a könyvtárosok 80, az olvasók 40%-a tartja a könyvtárakat konfliktusokkal fertőzött színhelyeknek. A könyvtárosok szerint a konfliktusok 60%-a az olvasók tapintatlan viselkedése, 20–20%-a pedig az olvasók jelleme, illetve nem megfelelő hangvétele következtében generálódik.

A pedagógiai kutatások újszerű ága a konfliktuskutatás lesz Pataki Ferenc szerint. A konfliktusok **típusai**:

- a megszakított
- az egyik fél győzelmével végződő,
- a kompromisszumos,
- és az állapotváltoztató konfliktus.

Az iskolai, pedagógiai kudarcok okai:

- a tanárok *túlterheltségéből* adódó rendszeres és szorongás nélküli kommunikáció hiánya,
- feleletértékű elégtelennel szankcionálhatják a konfliktust.

Megoldás:

- a konfliktus helyzetek kommunikációval történő megoldás,
- egyedi szintű kezelés,
- értékeket, szabályokat,
- viselkedési mintákat sajátíttassanak el,
- empátiát és kommunikációs *hatékonyságot* fejlesztő *tréningeken* is el-sajátíthatják ezeket (a Könyvtári Intézet szervez ilyeneket).

Az óra végén a velünk megérett konfliktusokat vesszük számba (nemcsak tanár-diák, hanem könyvtárostánár-tanár, könyvtáros-főnök viszonylatában is). Megbeszéljük, hogy hogyan sikerült ezeket a konfliktusokat feloldani.

Felhasznált irodalom

1. Dr. Juhászné Belle Zsuzsa: Egyetemi jegyzet. Könyvtár pedagógia 2: 20–21.
<http://www.inf.unideb.hu/konyvtarinfo/tananyagok/konyvtar-ped2.doc>
2. Csépe József (1989): A vezetői munka *konfliktusairól* és kudarcairól.
<https://olibx.zmne.hu/cgi-olib91/w207.bat?session>
3. Dr. Juhászné Belle Zsuzsa: Egyetemi jegyzet Könyvtár pedagógia. 2: 22–26.
<http://www.inf.unideb.hu/konyvtarinfo/tananyagok/konyvtar-ped2.doc>

Ajánlott irodalom

- Gordon, Thomas (2003): Vezetői Eredményességi Tréning: V.E.T. Budapest, Assertiv. 298.
- Lengyel Zsuzsa: Konfliktusok, konfliktushelyzetek. (Morton Deutsch eredményei) ki.oszk.hu/kf/kfarchiv/1992/3/csepregi_h.html
- Lovkova, T. V. (2001): Könyvtári konfliktológia (ism.), Futula Tibor. In.: TNT, 48., 2001/9–10.
- Szekszárdi Júlia (2001): A konfliktus kezelés gyakorlata. Új Pedagógiai Szemle, május.
- Szőke-Milinte Enikő (2004): Pedagógusok konfliktuskezelési kultúrája. Új Pedagógiai Szemle, január.

A tanulók személyiségének fejlesztése könyvtári eszközökkel

Személyiséget sokan és sokféleképpen fejlesztünk az iskolában. Most a könyvtár lehetőségeit, lehetséges eszközeit vesszük számba, melyek segítségével megvalósítható a NAT által is kitűzött cél *”...fejlessze a harmonikus személyiség kibontakozásához szükséges szellemi, érzelmi és testi képességeket”*. (1)

Az iskolai könyvtárak stratégiai célkitűzéseinek megfogalmazásához az IFLA és az UNESCO iskolai könyvtárakról szóló manifesztuma ad segítséget. A személyiségfejlesztés itt is kiemelt feladatként szerepel.

„Az iskolai könyvtár a feladatok sikeres megvalósításához, a napjaink információra és tudásra alapozott társadalmában való eligazodáshoz szükséges alapvető információt és elképzeléseket, gondolatokat biztosítja.

Az iskolai könyvtár a tanulókat permanens tanulás képességével fegyverzi fel, fejleszti képzelőerejüket, személyiségüket, lehetővé téve azt, hogy felelős állampolgárokként éljenek.” (2)

Nem csak az idézett dokumentumokban, de az iskola könyvtárostánárainak mindennapjaiban is fontos tevékenység a tanulók személyiségének fejlesztése. Az iskolai könyvtár lehetőségeit vizsgálva a gyermeki személyiség fejlesztésének területén, a következőkben néhány olyan alapelvet ismertetek, amelyek tudatos alkalmazása jó teret ad a személyiség fejlesztésére a könyvtáros tanárnak napi munkája során, majd olyan tevékenységi formákat ismertetek, amelyekkel segíthetjük a személyiségfejlesztést a könyvtárban.

A személyes példaadás is nagy személyiségformáló erő, ezért nem hagyható ki a könyvtárostánár viselkedésének, példaadásának taglalása sem. Sorra veszem a könyvtárban megvalósuló személyiségfejlesztés tárgyi feltevéleit is. Szó ejtek arról is, hogy a könyvtár állományával, rendezettségével, nyugodt körülményeivel hogyan tudja szolgálni a személyiségfejlesztést. Könyvtárhasználat során több személyiségformáló folyamat zaj-

lik le a gyermekben, mint azt gondolnánk. Feltérképezem, hogy melyek is ezek a folyamatok.

A személyiség összetevői:

- a személyiség egy integrált és dinamikus rendszer,
- fontos összetevője az „én”,
- sajátos kölcsönkapcsolatban van a környezetével,
- egy fejlődési folyamat terméke és alanya.

A személyiségközpontú nevelés esetében kétféle „álláspont” létezik: a tananyagközpontú és a pedagógiaközpontú. A **tananyagközpontú** nevelés-oktatásban egy valamely meghatározott *műveltséganyag* a nevelési folyamat tervezésének sarokköve, azaz a gyermeknek egy bizonyos műveltséganyagot, normarendszert kell elsajátítania.

Az eszközök, módszerek válogatása és hasznosságának megítélése tehát azon múlik, hogy az adott homogén ismeret- értékalmazt hogyan lehet a legnagyobb mértékben és leggyorsabban egy heterogén (sokféle neveltségi szintű és képességű) gyermekcsoportnak átadni.

A **pedagógiaközpontú** nevelésben a tanító felnőtt által kínált gondolkodási, *viselkedési modell* áll a folyamat középpontjában (példaként itt a nagy tanáregyéniségek iskolateremtő munkássága, vagy esetünkben a könyvtárostanárra személyisége).

Ezzel szemben a gyermekközpontú pedagógia a gyermekcsoport sokszínűségét, főleg érdeklődését, életkori sajátosságait, egyéni fejlődési ütemét és képességeit veszi alapul, és ezekhez, ezek fejlesztéséhez választja az akár egyénenként eltérő tananyagot és a módszereket.

Hagyományosan Rousseau-t szokás a gyermekközpontúság első tudatos képviselőjének tekinteni, aki abszolút egyénre szabott és individuális nevelési képét vázolja fel az Emil, vagy a nevelésről c. programregényében. A reformpedagógia „szabad iskolái” a gyermekek igényei köré építik a tevékenységüket.

Magyarországon az **óvodai nevelés** alapprogramja leszögezi, hogy „*az óvoda nevelési feladata, az óvodás korú gyermekek testi-lelki szükségleteinek kielégítése*”. (3)

A Nemzeti Alaptanterv azonban már standardizált kimeneti tényezőkkel kell, hogy számoljon. Így fogalmaz: „*A NAT a gyermekek, a serdülők és ifjak képességeinek fejlődéséhez szükséges követelmények, meghatározásával ösztönzi a személyiségfejlesztő oktatást*”. (4)

Hogyan jelentkezik ez az iskola könyvtár pedagógiai tevékenységében?

A könyvtár-pedagógiai tevékenység céljai, feladatai, sajátosságai

A könyvtárban vagy könyvtári dokumentumok használatával, ismeretszerzéssel, ismeretközvetítéssel, információkereséssel foglalkozó pedagógiai elmélet és gyakorlat. A könyvtár gyűjteménye, szolgáltatásai és a könyvtár használói közötti közvetítő tevékenység. Az a tudományterület, ami a könyvtárhasználó, a *tanuló személyiségének az olvasás, könyvtárhasználat, informálódás* során való fejlesztésével foglalkozik.

A könyvtárhasználat tantárgy tanításának-tanulásának és a vele kapcsolatos nevelési feladatok ellátásának módszereivel foglalkozó pedagógiai tudományág. Egyfajta tantárgy-pedagógia, melynek feladata az is, hogy a könyv-, és könyvtárhasználati ismereteket a tanítási tanulási folyamatban elhelyezze.

A könyvtári munkafolyamatok nevelési céloknak és/vagy nevelési-oktatási intézmények tevékenységének alárendelt tervezése, szervezése, végzése. **(5)**

A nevelés az élet minden területével összefüggő jelenég, nem csupán pedagógiai gyakorlat. A könyvtár egyike azon tényezőknek, melynek determináló hatása formálja az embert. A nevelés lényege az értékek és erények mentén való tökéletesedés.

A könyvtár legalapvetőbb nevelési funkciója abban áll, hogy szabaddá tegye a könyvtárhasználatban hozzá fordulót. Váljon a használók javára a felelősséggel szolgáltatott gyűjtemény. **(6)**

IFLA és UNESCO iskolai könyvtári nyilatkozat is *kiemelt szerepűnek* tartja az iskolai könyvtár pedagógiai szerepét a *felelős állampolgárok nevelésében*, hiszen napjaink társadalma a tudásra és az információra alapozott. (The School Library Manifesto, The school library in teaching and learning for all). Nem lezárt ismeretanyagra van szüksége az iskolából kikerülő fiataloknak, fontosabb az *információszerzés és feldolgozás megtanulása. Tananyagcentrikusság helyett a személyiség kibontakozása a fontos.* AZ IFLA és az UNESCO közös nyilatkozata szerint az iskolai könyvtár *missziója* a következő:

*„Az iskolai könyvtár a tanulást segítő szolgáltatásokat, könyveket és egyéb forrásokat **biztosítja**, amelyek az iskolai közösség minden tagja számára **lehetővé teszik**, hogy kritikus gondolkodóvá, valamint minden tí-*

pusú és formájú információhordozó hatékony alkalmazóvá váljon, akinek hozzáférése van szélesebb könyvtári és információs hálózathoz.” (7)

Az iskolai könyvtár pedagógiai céljait nagymértékben befolyásolja az adott helyi pedagógiai program. Megfogalmaz általános vagy lehetséges iskolai célokat.

1. Az iskola célja, hogy a *más színtereken* kiegészítse, pontosítsa, tudatosítsa, segítse, hogy a tanulóknak elmélyült szokásrendszerük alakuljon ki a könyv-, és könyvtárhasználatot tekintve.

2. Cél a megszerzett tudás eszközjellegének és használati igényének kialakítása.

- A kerettanterv elvárásai szerint a könyvtárhasználati tudást *eszközjellegűen kell beépíteni* a tanulók tantárgyi képzésébe, az iskolai fejlődésükhöz és a mindennapi problémák megoldásához, szükséges információszerzéshez-, és feldolgozósz.
- A könyvtár-pedagógiai *módszerek* és az iskolai könyvtár gazdagítja, színesíti, élményszerűbbé, sokoldalúbbá teszi az *iskolai tanulási folyamatot*.
- A szociálisan *hátrányos tanulókat* is megismerteti az információszerzés hagyományos és modern eszközeivel, hogy az információs kommunikációs *technikák (IKT) használatával* tanulók valóban hozzáférhessenek a számukra fontos információkhoz.

3. Az iskola céljai közé tartozik tehát a könyvtár-pedagógia meghatározott **tartalmainak** az elsajátíttatása.

- Kiemelt területek a *tanulási technikák*, az információkeresés-, feldolgozás, problémamegoldás és kutatómunka.
- Célja kell, legyen egyes tudományterületek *összefüggéseinek bemutatása*, megtapasztaltatása, a tantárgyak összekapcsolása.
- A megfelelően *irányított* könyvtári *kutatómunka* hozzájárul az összefüggések, kapcsolatok feltárásához, mely a gondolkodni tanítás lényeges alapja. Fejleszti a tanulók tudásrendszerét.

4. **Cél**, hogy a tanulók rendszerezett, a gyakorlatban is aktivizálható tudással kerüljenek ki az iskolából.

- A szükséges integráció a tanulók gondolkodásának fejlődését azáltal segíti, hogy kapcsolódási pontokat kínál fel az egyén már meglévő ismeretrendszerében, ezáltal elősegíti a megértést és a rögzítést.

- Az iskolai könyvtár céljai közé tartozik még a már említett *hosszú távú cél*: a személyiség fejlesztése, készségek kialakítása és az általános cél:
 - az önművelésre,
 - az önálló ismeretszerzésre,
 - a könyvtárhasználóvá és
 - olvasóvá nevelés.

A személyiségfejlesztésről általában

A személyiségfejlesztés önismereten alapuló, az egyéni lehetőségek és gátak feltárására épülő folyamat, amelynek során az egyéniség sajátos erényei és képességei megerősítést nyernek. Ez a folyamat módot ad a hibák korrigálására, a hiányzó képességek megszerzésére is. Mindennek eredményeképp alakul ki a belső személyi autonómia, az érett személyiség.

A személyiségfejlesztés minden pedagógus feladata és célja, fokozottabb szerep jut azonban a folyamatban az osztályfőnöknek. Az ő tevékenységében kap nagyobb hangsúlyt az egyes tanulóra vonatkozó személyes odafigyelés és törődés.

A személyiségfejlesztés *végső célja* az érettségét bizonyító, dönteni tudó és döntéseiért felelősséget vállaló személyiség, melynek *főbb jegyei* az alábbiakban foglalhatók össze:

- gazdag, sokoldalú ismeretanyaggal rendelkezik, azt tudatosan, produktívan alkalmazza;
- önismeretének és önépítő képességének birtokában saját magát és környezetét harmóniába rendezi, érdekeit együttműködésre képesen, felelősen érvényesíti;
- életstratégiájában a közösségi szabályok működtetéséhez szükséges – azaz a jogok érvényesítésének és a kötelességek tudomásulvételén alapuló – szemlélet érvényesül. **(8)**

A személyiségfejlesztés első lépése a tanuló minél teljesebb *megismerése*, az adott életkorhoz illeszkedő, s ezen túlmenően az egyénre méretezett módszerek megtalálása. Ennek alapján szükséges a *mentálhigiénés feltételek kialakítása*, úgymint:

- önismeret,
- önnevelésre való igény és képesség,
- az önbizalom és az önkritika helyes arányának, illetve

- a tanuláshoz szükséges akarati tulajdonságok – rendszeresség, igényesség, koncentrációkészség – kialakítása, majd erre építve
- a személyiség elképzelésének felvázolása, az ehhez szükséges tulajdonságjegyek tudatosítása, irányított erősítése.

Fontos a kulturált közéleti magatartásra nevelés is. A személyiséget többféle módon formáljuk. Alapja a szaktanár által közvetített tudás, tudás centrikus világkép, ismeretanyag, az oktatási-tanulási folyamatban érvényesülő következetesség, a követelmények teljesítményre és alkotó befogadásra ösztönző ereje, a tanár személyisége, magatartása által közvetített általános emberi értékek.

A fentieket egészítik ki a *speciális területet fejlesztő foglalkozások*:

- az osztályfőnöki órák,
- az osztályfőnöki órák menetébe épített pszichológiai kurzusok, szituációsjátékok,
- az egészség- és környezetnevelési program,
- ide tartoznak a szabadabb munkaformákat kínáló tanórákon kívüli tevékenységek (pl. szakkörök, önképzőkörök, klubfoglalkozások, könyvtárhasználat; kirándulások, táborozások),
- valamint az egyéni beszélgetések, az állandó, igényhez alkalmazkodó interaktív tanár-diák kapcsolat.

A személyiségfejlesztés nem elkülönülő tanóra feladata, szükséges integrálni az oktatás-képzés rendszerébe. Fontos, hogy minden pedagógus jól informált és felkészített, felkészült legyen ezekre a feladatokra.

A személyiségfejlődés egy szocializációs folyamat eredménye. Ennek több *összetevője* van. Az egyik az *önkontroll kialakulása*, ez az a képesség, mellyel a személy vágyai kielégítését késleltetni tudja, s a másik fontos szocializációs tényező a közösség szokásaihoz, *normáihoz* való igazodás, azok megtanulása, interiorizálása (belsővé tétele).

A pedagógiai szakirodalmak tanulmányozásakor nyilvánvalóvá válik, hogy alig esik szó a megfogalmazott célok elérésének *hogyanjáról*. Módszertani szegénységgel küszködik a pedagógia. A gyakorló nevelő-oktató szinte semmilyen eligazítást sem kap a munkája során felmerülő hétköznapi nevelési feladatok megoldásában. A felmérések szerint optimális a munka szempontjából: az erős keretek biztosítása, biztos külső támpontok mellett a nagy belső szakmai szabadság. A pedagógusoknak segítség lehet

a folyamatos tanácsadással egybekötött szupervízió, melynek finansiális hátterét a fenntartónak kellene biztosítani, ahogy történik ez a szociális szférában. (9)

A gyermekekkel foglalkozás két különleges és különlegesen *hatékony módja* lehet a *drámapedagógia* és az *élménypedagógia*. A játék, drámajáték elgondolkodtat, kreatívvá tesz, rejtett tartalékokat mozgósít, segít az önismeretben, utat nyit mások megismeréséhez, hozzásegít a kollektív élményekhez. Használható bármikor, bármilyen tanórán, szabadidős foglalkozásként, akár könyvtári szakkörökön is. Észrevétlenül fejt ki terápiás hatásokat. Az élménypedagógia még alig ismert hazánkban, holott tőlünk kicsit nyugatabbra évtizedes múltra tekint vissza az iskolákban is. Leginkább *együttműködésre tanít*, felnőttet és gyermeket, gyermeket és gyermeket, tanárt és tanárt. A siker mindenkin múlik, sokszor apró részleteken áll vagy bukik az élmény. Élménypedagógiai gyakorlat egy sikeres rendezvény, melynek a tervezésétől, szervezésétől kezdve minden örömben és nehézségben részt vesznek a fiatalok is, majd a közös lebonyolításon túl az értékelésben is részt vesznek a gyermekek. (10)

Erre jó példa lehet a könyvtári világnap közös megünneplése, amikor a könyvbarát szakkörösök segítségével az egész iskolát megmozgattuk programjainkkal, és elértük, hogy az egész nap a könyvtárunkról szóljon. Élmény volt ez felnőtteknek és gyermekeknek egyaránt. A pedagógiai és az emberi kreativitás kimeríthetetlen, van, mit tanuljunk egymástól, de tanulóinktól is.

Személyiségfejlesztés az iskolai könyvtár(os) segítségével

Az iskolai könyvtár lehetőségeit vizsgálva a gyermeki személyiség fejlesztése területén, a következőkben néhány olyan *alapelvet* veszünk számba, amelyeknek tudatos alkalmazása jó teret ad a könyvtáros tanárnak napi munkája során.

Dömsödy Andrea iskolai könyvtári szakreferens, a *Könyvtár-pedagógia* c. könyvében foglalkozik e fontos alapelvekkel. Ezek közül emelek ki néhányat, amelyet valóban nagyon speciálisnak, a könyvtár intézményére különösképpen érvényesnek, s ezért nagy jelentőségűnek tartok.

*A könyvtárban jól érvényesülhet a **tantárgyköziség** alapelve.*

A könyvtár könyv (folyóirat és hangzóanyag, stb.) állománya tantárgyakat, tanegységeket, a tankönyvek által behatárolt témakörök határait mind átugorva, igazi interdiszciplináris tudást kínál, nyújt. Nagyszerű lehetőséget teremt a mesterségesen kialakított tudományhatároktól, tantárgyhatároktól elszakadva, azokat áthidalva a valóság „élethű”, egységben való megismerésére, kinek-kinek igényei szerint ismereteit kiegészítve.

Ami a tanítási órákon szinte megvalósíthatatlan, vagyis az ismeretanyag egységben való láttatása, megismertetése, egybeötvöződő, integrált tudás megszerzése, az a könyvtárban teljesen természetes módon valósul meg. Ennek élményét élheti át a tanuló, például amikor egy anyagrészből való felkészülés során vagy egy házi feladat elkészítéséhez használt dokumentumok tanulmányozása révén „összeérnek” az ismeretek (szintézis a tudásban), s ez minőségi változást eredményez a tanuló ismereteinek világában, s ennél fogva a legtöbbször a tanuláshoz való viszonyában is.

*A könyvtárban speciálisan érvényesülhet a **motiváció** alapelve.*

Ez az alapelv azt jelenti itt, hogy a könyvtárban igen jól kihasználható pedagógiai helyzetet teremt az, hogy a gyermeki kíváncsiság, az információéhség, valamint a problémamegoldás élménye, a rátalálás öröme és az olvasás katartikus hatása nagy hajtóerőt jelent, és az újabb és újabb ilyen élmények tovább erősítik azt.

Ezért hangsúlyos itt a könyvtáros *facilitatori*, folyamatsegítői, orientáló szerepe, hogy a tanuló által hozott, őt foglalkoztató kérdés, „tudományos problémafelvetés” megoldásához a tanulót terelgesse, mintegy lelkes társként szegődve hozzá a válaszok keresésében, kerülve a direkt segítségadást.

Igen jó, ha a szaktanárok olyan házi feladatokat is adnak, amihez könyvtári munka szükséges: keresés, gyűjtés, fogalomtisztázás, stb., hiszen ezek által észrevétlenül is gyakorlatot szerez a tanuló a könyvtári állomány használatában, a forrásfelhasználásban, egyáltalán a könyvtár terein belüli mozgásban, eligazodásban.

*A könyvtárban sajátosan érvényre juthat az **aktivitás** elve*

Az önálló „kutatómunka” lehetősége és az abban való gyakorlatozás szintén hajtóerőt fokozó, motiváló erejű lehet, különösen azáltal, hogy itt a tanulói tévedések, próbálkozások teljesen természetesek, nincs tétjük,

nincs semmilyen negatív következményük. Ennek szabadsága fokozottan erősíti az öröm élményét és a sikerélmények átélését.

Helyes tehát, ha a könyvtáros engedi, hagyja a különböző irányokba történő „kísérletezgetések”, útkeresések kitérőjét, anélkül, hogy sürgetőleg, „jót akarva” lebeszélne a kis kutatót a kisebb-nagyobb kitérők bejárásáról. (Azzal ugyanis megtörhetjük kezdeményező kedvét, s megfoszthatjuk sok élménytől és a folyamat közben mellékesen megszerzett ismerettől.)

Itt a terelgetés lényege tehát nem a mindenáron való, „helyes” úton maradás, (hiszen a gyermek mindezekkel a kitérőkkel, a kissé más irányba vivő kutatással, olvasással is gazdagodik, tanul, tapasztalatokkal gyarapszik!), hanem inkább a kitérők után való visszatérés segítése az eredeti problémához, kérdéshez, hogy munkáját – tovább haladva –, folytatni tudja.

Nem kell sosem idővesztésnek vagy elpazarolt energiának tekintünk azokat a gyermek által, információszerzés irányában megtett utakat, amelyeket mi már talán nem tennénk meg, mert már tudjuk annak eredményét, neki ugyanezeket még szükséges, tanulságos és érdekes lehet megtenni. És nincs semmi, ami előírná azt, hogy „felfedezéseinkhez” mindig a lehető legrövidebb úton kellene eljutnunk, vagy, hogy csak egyetlen helyes út lenne a megoldáshoz.

Módszertani ajánlásként azt mondhatom tehát, hogy amennyiben a gyermeknek ideje és kedve van ahhoz, hogy az őt foglalkoztató kérdésnek a könyvtár forrásaiból alaposan utánanézzon, kutasson, akkor ebben segítjük őt. Hadd haladjon a maga tervei (és tempója) szerint, s csak szükség esetén „avatkozzunk közbe” tanácsunkkal (pl. ha bizonyosak lehetünk benne, hogy az általa választott úton túlzottan belebonyolódna a kutatásba és ez a végül kedvét venné a további munkától.) A munkafolyamatban és annak eredményeként érzett öröme pedig legyen a mi örömünk is!

A könyvtárban különlegesen működhet a differenciálás elve

Ez először is jelenti azt, hogy a tanulók szabadon, saját tudásuk, tudásszintjük alapján választhatják ki maguknak a használni kívánt dokumentumokat.

Másodszor, a könyvtáros is természetesen szem előtt kell, hogy tartsa, amikor forrásokat ajánl a kis olvasóinak, hogy minden tanuló más-más szinten, más-más jellegű irodalmat tud igazán jól felhasználni. Bátran éljünk tehát annak lehetőségével, hogy itt az évfolyami és életkori megkötöttségektől szabadon, valóban a gyermek tényleges ismeretszintjéhez

igazodva segítségük haladását. Így nyugodtan megtörténhet, hogy az a tanuló, aki valamely területen már mélyebb ismereteket szerzett, a könyvtárban forgathasson olyan kiadványokat is, amelyeket az ő évfolyamán egyébként még nem szokásos.

És itt kell szót ejteni a könyvtár azon egyedülálló, kiemelkedő lehetőségéről, hogy itt az intézmény adottságai már eleve teljesen egyéni haladást, fejlődést biztosítanak mindenki számára, s ennek révén – talán jobban lehetővé válik a szociális, kulturális, neveletésbeli stb. hátrányok nivellálása, az esélyek növelése személyre szabottan, mint bárhol máshol.

Így válhat a könyvtár tehát igazi műhelyévé a személyiség fejlesztésének, a hátrányok kompenzálásának és a tehetség gondozásának is egyaránt.

A könyvtár segítő szerepe révén új utak nyílhatnak meg, új utak tárulhatnak ki a zárkózott, kevés önbizalommal rendelkező, iskolai kudarcoknak kitett vagy alulmotivált, stb. problémás gyerekek számára is. Az *egyéni módszerek alkalmazásának* és a nem megszokott (nem osztálytermi, tanórai) közegnek köszönhetően itt mégiscsak érezhető lehet a biztos talaj a lábuk alatt, ráérezhetnek arra, hogy sok esetben ők is tudnak annyit, mint osztálytársaik, és feléledhet bennük egy kicsi magabiztosság.

Rossz tanulmányi eredményektől eltakart, tehetségígéretes gyermekek számára is igen jó esélyeket kínál a könyvtár, egyéni haladást lehetővé tevő adottságaival.

Ugyanilyen gyönyörű feladat lehet a jól tanuló, a szorgalmas vagy éppen a problémamentes tehetséges gyermekek egyes részképességeinek könyvtári eszközökkel történő (tovább) fejlesztése. Természetesen itt elengedhetetlenül fontossá válik a szoros, *együttműködő* szakmai kapcsolat a könyvtáros tanár és a gyermeket tanító pedagógusok között. Ez azt segíti elő, hogy a könyvtáros a gyermekkel kapcsolatos tapasztalatait, megfigyeléseit meg tudja osztani a gyermek osztályfőnökével, tanárával, s a kölcsönös gondolatcsere célja természetesen a gyermek személyiségének és tanulmányainak közös stratégia alapján, együtt megvalósított segítése, a családból hozott kulturális hátrányok leküzdése.

A hátránnyal érkező tanulók esetében szükséges különösen a könyvtárosnak jól érzékelnie, mikor melyik szerepét kell „elővennie”, lehet, hogy kezdetben egy erősen támogató, bátorító attitűddel, szinte anyáskodva kell a kis könyvtárlátogatót körülvennie, kiszolgálnia, akit esetleg a legalapvetőbb tudnivalókkal is készségesen, bátorítóan kell megismertetnie. Ahogyan a lakosság, a társadalom összetételét, így az iskolák tanulóközös-

ségét tekintve is azt látjuk, hogy az egyre inkább heterogén, egyre nagyobb jelentőséget nyer az *adaptív*, az *egyévre szabott* nevelő-oktató tevékenység, s ez érvényes természetesen a könyvtáros tanár munkájára is. **(II)**

Milyen tevékenységi formákkal segíthetjük a személyiségfejlesztést a könyvtárban? A könyvtár – talán már *sajátos légkörénél* és csendjénél fogva is – kiváló eszköze, segítője lehet nemcsak az ismeretszerzésnek, hanem az alkotómunkának is.

A könyvtár iskolán belüli elhelyezésének és egész belső kialakításának jelentősége van a gyermekek nevelésében. Kifejezi a könyvtár kulturális jelentőségét, ha az iskola épületének láthatóan gondosan megválasztott és kialakított helyiségében kap elhelyezést, illetve ha a belső berendezés esztétikus, barátságos, rendezett, a gyermekek számára kényelmesen, jól használható. Az *esztétikai érzék* fejlesztése, de az *érzelmi nevelés* területén is sokat adhat a könyvtár azzal, ha helyiségei kulturált, kellemes látványt adó dekorációkkal, képzőművészeti alkotásokkal, szép gyermekmunkákkal díszítettek, és legalább egyes részei (egy-egy sarok, vagy egy-egy kisebb terület) az otthonosság, a meghittség élményét nyújtják.

A könyvtár helyisége és belső elrendezése optimális esetben (megfelelő méretű helyiség esetén) azonban nagyszerű terepet biztosíthat *könyvtári órák megtartásának* is.

Leggyakrabban talán a *könyvtárbemutató*, illetve *könyvtárhasználati* ismereteket megalapozó és nyújtó órákra, foglalkozásokra kerül sor, de természetesen bármilyen típusú óra előfordulhat (a hagyományos felosztás szerint: bevezető, új ismereteket feldolgozó, gyakorló, rendszerező, összefoglaló és ellenőrző órák, illetve akár kombinált óra is), melyeket a könyvtáros tanár tart. Lehetnek *szakórák* is, melyeket a szaktanár a könyvtárban tart meg – kihasználva, felhasználva a szakirodalom helyben, azonnali igénybevételének lehetőségét. Igen hatékony, jó megoldás lehet a *kettős óravezetéssel* tartott szakóra is, melyen a szaktanár a könyvtár-pedagógia módszereit hangsúlyosan kívánja alkalmazni, és ebben segíti őt a könyvtáros-tanár.

A szakórák nem megszokott (tantermi) környezetben fokozott mértékben elősegíthetik a tanulók érdeklődésének megnyilvánulásait, a tanár részére pedig kiváló lehetőséget nyújthat a tanulók ilyen szempontú megfigyelésére. Megtörténhet, hogy olyan képességére, tulajdonságára derül fény ebben a környezetben, amelyre eddig sosem.

Hasonlóan jó lehetőség nyílik a *kooperatív tanulási technikák* (páros és csoportos munkamódszerek) alkalmazására is, melyek szintén különlegesen kedvező helyzetet teremtenek a pedagógus számára a tanulók jobb megismeréséhez. Izgalmas esemény azonban szintén az iskola életében az a *tanulmányi verseny*, vagy *vetélkedő*, amelyet a könyvtárban rendezhetnek meg, akár könyvtárhasználattal kapcsolatos versenyről van szó, akár egyéb témakörben.

Emlékezetes alkalmak lehetnek azok a közösségi programok, amikor egy-egy író, művészt, vagy egyéb neves, a tanulóifjúság számára ismert, vagy példaként bemutatható személyt meghív az iskola és vele beszélgethetnek a diákok. Ilyen alkalmakra – ha jól van előkészítve és megszervezve, – olyan tanulók is betérhetnek a könyvtárba, akik egyébként esetleg nem jöttek volna, akik (még) nem könyvtárlátogatók. Az ő ilyenféle bevonásuk külön öröm és reménység lehet a pedagógus számára. (12)

A könyvtárban megvalósuló személyiségfejlesztés tárgyi feltételei

Az iskolai könyvtár helyiségét és felszereltségét tekintve, azt láthatjuk, hogy az azokkal kapcsolatos kívánalmak az évek során nagyon sokat változtak, fejlődtek. A mai igényeknek már mindenképpen egy olyan, többhelyiséges (vagy több, elkülönített/elkülöníthető térrel rendelkező) tanulási helyszín és forrásközpont felel meg, amely egyéni és csoportos tanulóhelyekkel tud fogadni egyszerre több olvasót, biztosítva a tanári felkészüléshez szükséges körülményeket is.

A könyvtárak *állományának alakításánál*, fejlesztésénél, egyáltalán a gyűjtőkör meghatározásánál mindenképpen a könyvtár funkciója, másként fogalmazva az olvasók, a használók köre meghatározó. Az iskolai könyvtár funkciójánál fogva célja kell, hogy legyen, hogy állománya *igazodjon a tantervi követelményekhez*, az iskola pedagógiai programjához, segítenie kell a tanárok szakmai munkáját, felkészülését az órákra, s természetesen a diákok tanulmányait közvetlenül segítő forrásokon kívül az életkorukból adódóan őket érdeklő és nekik megfelelő irodalmakkal (szépirodalommal is) szolgálnia kell. Ezen állomány fejlesztése, beszerzése kapcsán ismét nagy szerepet kell, hogy kapjanak a pedagógiai szempontok.

A legjobban felszerelt könyvtár is csak akkor használható jól azonban, ha *állománya fel van tárva*. Akkor mondhatjuk, hogy jól feltárt az állomány, ha az olvasó bárhol (szerző szerint, cím szerint, kiadó, kiadás éve, sorozatcím szerint, stb.) tud keresni.

Ha abból a helyes igényből indulunk ki, hogy a könyvtár kell, hogy legyen a legfőbb *tudásforrás*, információ-bázis, akkor természetes, hogy – bár a könyvnek véleményem szerint mindig különleges értéke van, és lesz –, gyűjteménye ma már nem állhat csak könyvekből, hanem egyéb, nem hagyományos dokumentumokkal és korszerű informatikai eszközökkel is kell rendelkeznie.

Ezzel részben azt a célt szolgálja, hogy a könyvtár használói minél önállóbbakká váljanak ezen eszközök használatában (információs műveltség), másrészt pedig természetesen azt, hogy a legfrissebb információhoz is hozzá tudjanak férni, illetve minél többféle szolgáltatással tudjon a könyvtár látogatói rendelkezésére állni. Korszerű szolgáltatást azonban csak korszerűen felszerelt és korszerűen működő könyvtár nyújthat.

Az oktatás egyik jellemzője ma már, hogy a szükséges tudást nagyon sok esetben nem lehet már egyetlen forrásból megszerezni, az órákra való felkészülés többféle információforrást igényel és feltételez. **(13)**

A könyvtáros a személyiségével is fejleszt személyiséget, de erről egy másik témakörnél már szóltunk.

Felhasznált irodalom

1. NAT http://www.budapestedu.hu/data/cms1432/MK_1266NATpdf.hu
2. IFLA manifesztum
<http://www.olvasas.opkm.hu/index.php.menuid=144&details>
3. Pedagógiai Lexikon (1997)/Báthory Zoltán, Falus Iván. Bp.: Keraban, 1. kötet 367. p., Pedagógiai Lexikon 3. kötet 604.
4. NAT http://www.budapestedu.hu/data/cms1432/MK_1266NATpdf.hu
5. Személyiségfejlesztés <http://www.veveege.eoldal.hu>
6. Vörös Klára: A könyvtár- pedagógia szakmódszertana
<http://www.opkm.hu/konyvesneveles>
7. IFLA manifesztum
<http://www.olvasas.opkm.hu/index.php.menuid=144&details>
8. Dr. Juhászné Belle Zsuzsa: Könyvtár pedagógia jegyzet 1.2.
<http://www.inf.unided.hu/konyvtarinfo/konyvtar-ped1.doc>
9. Az iskolai könyvtár lehetőségei a gyermeki személyiség fejlesztésében <http://www.xpszk.nhu/csatolmány/320>
10. Dömsödy Andrea (2003): Könyvtár-pedagógia. Bp. Flaccus.

11. Könyvtárosok kézikönyve /Papp István, Horváth Tibor (2000)
Osiris, 1. kötet 436. p.
12. Juhászné Víg Éva: Szocializáció és személyiségfejlesztés
<http://www.ofi.hu/tudastar/kihivasok-valasztasok/szocializacio>
13. uo.
14. uo

Ajánlott irodalom

- Az önismeret fogalma, szintjei, személyiségfejlesztés http://www.ekt.hu/az_nismeret_fogalma_szintjei_szemelyisegfejlesztés
- Bagdy Emőke: (2002). Személyiségfejlesztő módszerek az iskolában. Bp. Nemzeti.
- Cs. Bogyó Katalin: Az általános iskolai könyvtár lehetőségei és feladatai az olvasóvá nevelésben http://www.xpszk.hu.../320_iskolai_konyvtar_lehetosegei_pdf
- Dömsödy Andrea (2003): Könyvtár pedagógia. Budapest, Flaccus.
- Dömsödy Andrea (2009): Könyvtár az iskolában – A könyvtár működése a hatékony iskolában. In: Informatika-könyvtár 2009. 1. 34. p.
- Mihalicz Csilla: A saját életedet éled (2014) Nők Lapja 40. évf. 2014. október 1. 16–18. p.
- Sebők Zsuzsanna: Monodrámá – pszichodrámá
http://www.beothy-sebok/szakmai_publicisztikaciok/monodrama
- Személyiségfejlesztés, tehetséggondozás, közösségfejlesztés
<http://www.szigbp.hu/jupiter/docs/pp/07htm>

Szolgáltatások az iskolai könyvtárban

Az egyik legfontosabb feladatunk a könyvtárban a hagyományos szolgáltatások biztosítása. Ezt elő is írja számunkra a köznevelési törvény, de a különféle EMMI rendeletek is. A következőkben a még hatályos részeit emelem ki a régebbi rendeleteknek.

Kötelező könyvtári szolgáltatások egy iskolában:

- minden tanítási napon biztosítani kell megfelelő időpontban (Kt. 53.§ (6) és 11/1994. MKM r. 3. sz. mell.)
- minden tanuló joga ingyenes használata (Kt. 11.§ (1) c; Kt. 11.§ (1))
- akkor mondhatjuk, hogy az iskolának van könyvtára, ha az megfelel a könyvtárszakmai követelményeknek (1997. CXL. törv. 97. § (1))
- a gyűjteményt az iskola igényeinek megfelelően kell alakítani (11/1994. MKM r. 3. sz. mell.)
- tanórai foglalkozásokat kell tartani (11/1994. MKM r. 3. sz. mell.)
- biztosítani kell a dokumentumok és a tartós tankönyvek kölcsönzését (11/1994. MKM r. 3. sz. mell.)
- biztosítani kell a helyben használatot (11/1994. MKM r. 3. sz. mell.)
- az iskolának vett dokumentumokat könyvtári állományba kell venni (11/1994. MKM r. 3. sz. mell. és 11/1994. MKM r. 7. sz. mell.)

Milyen pótolhatatlan szolgáltatásaink vannak?

A) Könyvtári tér, könyvtári helyszín

- forrásalapú tanórák helyszíne, ahol a diákok megtanulják az önálló tanulás, az információkeresés- és felhasználás módszereit (*csoporthelyiségben*)
- könyvtárhasználati *órák* helyszíne (nem igényel külön szervezést a tanulók eljuttatása)
- *felügyelet*, értelmes időtöltés a lyukasórás tanulóknak, a buszra, vonatra váró tanulóknak

- *közösségi tér*, kulturált, barátságos helyszín (*randi hely*)
- kulturális programok helyszíne (*író-olvasó találkozók, előadások, nevelési értekezletek*)
- *szakkörök*: színjátszó, könyvbarát, *disputa*
- *tanulási helyszín* (különösen fontos a szociálisan hátrányos helyzetű tanulók számára- *mentorálások, korrepetálások*)

B) Információk

- szakmai és tanulmányi *pályázatok figyelése*
- jogszabályfigyelés
- szakmai sajtó figyelése, munkaközösségenként ajánló készítése
- az iskola működési *alapidokumentumainak nyilvánosságát* biztosító hely (szülőknek, diákoknak)
- szabadidős kulturális programkínálat (*színházi műsorok ajánlása-plakátok*)

C) Dokumentumok biztosítása

- a tanítási *órákhoz* (egyszerű adminisztrációval, logisztikával)
 - szótárak, feladatgyűjtemények nagy példányszámban gyorsan, egyszerűen
 - órai szemléltető eszközök (pl.: albumok)
 - érettségéhez kötelezően előírt és a tanár által kijelölt dokumentumok (pl.: verses kötetek, példatárak, atlaszok ...) biztosítása
 - az órára való felkészüléshez
 - források (módszertan, ismeretterjesztő művek, szakkönyvek, CD-k, internet ...)
 - eszközök (fénymásoló, számítógép)
 - technikai, módszertani segítség
 - differenciáláshoz, tehetséggondozáshoz szükséges alternatív források, feladatok
- *tanuláshoz*
 - kötelező és ajánlott olvasmányok kölcsönzése
 - kötelező és szorgalmi feladatokhoz források és segítség
 - tankönyvkölcsönzés (ingyen tankönyv, tartós tankönyv)
 - projektmunkákhoz forrás és eszköz
 - tanulmányi versenyekhez

- iskolatörténethez (iskolatörténeti különgyűjteményből)
 - történetíróknak, utókornak,
 - iskolai évkönyvhöz
 - *iskolai honlapra*
 - sajtónak
 - bármely érdeklődőnek a könyvtári rendszeren keresztül (ODR), „könyvtárközi kölcsönzés” (a közeli könyvtárból).

D) Pedagógusi, könyvtárpedagógusi szakértelem

- az információs műveltség fejlesztése, olvasóvá nevelés
- ennek érdekében könyvtári tanórák, *programok, szakkörök, színházlátogatások* szervezése
- kollégák támogatása ötletekkel, feladatlapokkal, bibliográfiákkal, hasznos *honlapok felkutatásával*
- egy kolléga, aki végzettségénél, jogállásánál, gyakorlatánál fogva helyettesíthet órákon, *felügyelhet érettségiken, megbízható különféle feladatokkal (jegyzőség, vöröskeresztes tanárelnök, drogügyi koordinátor stb.)*
- *pályázatokon vesz részt*
- *építi az adatbázisát, és abból is szolgáltat*
- *szakköröket tart*
- *műsort állít össze, tanítja és mutatja be*
- *versenyekre készít fel (BOD, népdaléneklési) és bonyolít le*

Ajánlott könyvtári szolgáltatások az iskolákban

- szabadidős foglalkozások
- könyvtári rendszer szolgáltatásainak közvetítése
- tankönyvellátás segítése
- másolatkészítés
- informatikai szolgáltatások (11/1994. MKM r. 3. sz. mell.)

Itt most megbeszéljük, hogy ki milyen szolgáltatást, vállalt (talált ki) iskolájában a fentiekén kívül? Mi az, ami bevált és hálásak érte a kollégái? Nálam pl. bibliográfiakészítés, irodalomkutatás, „könyvtárközi kölcsönzés” a szomszéd könyvtárból.

Az iskolai könyvtár a könyvtárak rendszerén belül egyik *speciális könyvtártípus*.

Fogalmát a 20/2012. (VIII. 31.) EMMI rend. 163.§ (1) bekezdése a következőképpen fogalmazza meg:

„Az iskolai, kollégiumi könyvtár az iskola, kollégium működéséhez, pedagógiai programjának megvalósításához, a neveléshez, tanításhoz, tanuláshoz szükséges dokumentumok rendszeres **gyűjtését, feltárását, megőrzését**, a könyvtári rendszer szolgáltatásainak elérését és mindezek használatát, továbbá a könyvtárhasználati ismeretek oktatását biztosító, az intézmény könyvtár-pedagógiai tevékenységét koordináló szervezeti egység.”

tehát a rendelet is kitér a könyvtár szolgáltatásaira. Más megfogalmazásban: Az *iskolai könyvtár* az iskolában folyó napi nevelési-oktatási munkát kell, hogy segítse, annak szerves része kell, hogy legyen, a maga eszközeivel. Sajátossága, hogy működésének minden elemével *pedagógiai célokat* kell szolgálnia, az iskola pedagógiai, nevelési feladatait segítve, abba beleilleszkedve. Az iskolai könyvtárnak tehát nem csak könyvtár-pedagógiai céljai vannak, hanem széles értelemben vett pedagógiai célokat szolgál.

A könyvtár *működésére vonatkozó előírások* jogszabályok megadják, rögzítik ugyan a könyvtár alapvető szabályait, de működésének módjában, szolgáltatásainak tartalmában természetesen vannak eltérések. E különbségeket a könyvtár használói – az iskola nevelőtestületének és gyermekközösségének *igényei is alakíthatják*.

Iskola és könyvtár *alapfeladata az iskolai képzés és nevelés támogatása*, így, mint ahogy azt előzőekben láttuk az *iskolai könyvtáros pedagógusi feladatokat* is ellát. Hogy mit? Azt az iskola pedagógiai programja és tanterve határozza meg.

Dokumentumszolgáltatásai közül elsősorban a *kölcsönzés* dominál, a *helyben használat* versenyek előtti időszakban jellemző.

Referenz munkája sokszor konkrét pedagógiai helyzetekből indul ki. (Könyveket ajánl egy-egy projekt munkához pl. a biológiából érettségizőknek). Szolgáltatásainak fontos része az *önálló ismeretszerzésre való felkészítés*, az információszerzéssel és – használattal kapcsolatos *készségek fejlesztése*, az információtechnológiai kompetenciák kialakítása.

Adatbázisokhoz való eljutás, a bennük való keresés nem csak a könyvtárhasználati órák feladata, hanem a délutánonként betérő tanácsstancsok „képzését” is jelenti. (1)

Szolgáltatások a KTE értelmezése szerint

„Az iskolában működő iskolai könyvtárnak lehetővé kell tennie, hogy szolgáltatásait a tanulók és a pedagógusok minden tanítási napon **igénybe tudják venni.**” (Kt. 53.§ (6))

A szolgáltatásokat iskolai könyvtárak esetén az iskola, a pedagógusok, a tanulók igényei szerint, munkájuk támogatásához kell megszervezni, így szem előtt kell tartani, hogy a könyvtárostánár nemcsak információt szolgáltat, hanem nevelő-oktató tevékenységet folytat, melyet könyvtárpedagógia programja irányít (20/2012. EMMI rend. 165.§ (4))

Kötelező minimum

A vonatkozó rendelet az iskolai könyvtárak által nyújtott *minimális szolgáltatásokat* alap és kiegészítő feladatokra osztja. Ennek értelmében a szolgáltatások megszervezése során elsőbbséget élvez a gyűjteményfejlesztés, a saját dokumentumokról és szolgáltatásokról való szolgáltatás, a tanórai foglalkozások, a helyben használat és a kölcsönzés biztosítása. A többi szolgáltatást ezekhez képest kell megszervezni. Az alábbiakban szolgáltatási területenként szerkesztették egybe a törvényben és a rendeletben meghatározottakat.

Az iskolai, kollégiumi könyvtár minimális szolgáltatásai:

- legalább egy olyan, a használók által könnyen megközelíthető *helyiség*, amely alkalmas az (20/2012. EMMI rend. 165.§ (1)a)
- állomány (állományrész) szabadpolcos elhelyezésére
- és legalább egy iskolai osztály egyidejű foglalkoztatására,
- könyvtári dokumentumok egyéni és csoportos *helyben használatának* biztosítása (20/2012. EMMI rend. 166.§ (1)d)
- a nevelő-oktató munkához szükséges *dokumentumok többszörözése* (20/2012. EMMI rend. 166.§ (2)b)
- *gyűjteményének* folyamatos fejlesztése, feltárása, őrzése, gondozása és rendelkezésre bocsátása (20/2012. EMMI rend. 166.§ (1)a)

- legalább háromezer *könyvtári dokumentum* megléte, (20/2012. EMMI rend. 165.§ (1)b)
- *tájékoztatás* nyújtása a dokumentumokról és szolgáltatásokról (20/2012. EMMI rend. 166.§ (1)b)
- könyvtári dokumentumok *kölcsönzése* (20/2012. EMMI rend. 166.§ (1)e)
- beleértve a tartós *tankönyvek*, segédkönyvek kölcsönzését. (20/2012. EMMI rend. 166.§ (1)e)
- közreműködik az iskolai *tankönyvellátás* megszervezésében, lebonyolításában. (20/2012. EMMI rend. 166.§ (3))
- A szülőket a megelőző tanév végén tájékoztatni kell azokról a *tankönyvekről*, tanulmányi segédletekről, taneszközökről, ruházati és más felszerelésekről, amelyekre a következő tanévben a nevelő és oktató munkához szükség lesz. Tájékoztatni kell őket továbbá az iskolától kölcsönözhető tankönyvekről, taneszközökről és más felszerelésekről, valamint arról is, hogy az iskola milyen segítséget tud nyújtani a szülői kiadások csökkentéséhez. (20/2012. EMMI rend. 82.§ (5))
- A pedagógust munkakörével összefüggésben megilleti az a jog, hogy az *iskola könyvtárán keresztül használatra megkapja* a munkájához szükséges *tankönyveket, tanári segédkönyveket*, az intézmény SZMSZ-ében meghatározottak szerinti informatikai eszközöket (Nkt. 63.§ (1) i)
- foglalkozások tartása
- könyvtár-pedagógiai programja szerinti *tanórai* (20/2012. EMMI rend. 166.§ (1)c)
- az Nkt. 4.§ 5 pontja szerinti *egyéb foglalkozások* tartása (20/2012. EMMI rend. 166.§ (2)a)
- számítógépes informatikai *szolgáltatások* biztosítása, (20/2012. EMMI rend. 166.§ (2)c) a könyvtári rendszer részeként
- *tájékoztatás* nyújtása az iskolai, kollégiumi könyvtárak, a pedagógiai-szakmai szolgáltatásokat ellátó intézményekben működő könyvtárak, a nyilvános *könyvtárak dokumentumairól*, szolgáltatásairól, (20/2012. EMMI rend. 166.§ (2)d)
- más könyvtárak által nyújtott szolgáltatások *elérésének biztosítása*, (20/2012. EMMI rend. 166.§ (2)e)

- részvétel a könyvtárak közötti dokumentum- és információcserében (20/2012. EMMI rend. 166.§ (2)f)
- *kapcsolatot tart* a többi iskolai, kollégiumi könyvtárral, a pedagógiai-szakmai szolgáltatásokat ellátó intézmények könyvtáraival, a nyilvános könyvtárakkal, és együttműködik az iskola székhelyén működő közkönyvtárral. (20/2012. EMMI rend. 165.§ (3))
- tanítási napokon a tanulók, pedagógusok részére megfelelő időpontban a *nyitva tartás* biztosítása (20/2012. EMMI rend. 165.§ (1)c)
- egyéb foglalkozás: a tanórákon kívüli egyéni vagy csoportos, pedagógiai tartalmú foglalkozás, amely a tanulók fejlődését szolgálja

Lehetőségek

Az előző fejezetben bemutatott kötelező szolgáltatásokat az alábbi felsorolásban kiegészítettük további lehetőségekkel, melyeket a legtöbb már működő könyvtár már biztosít is. Ebből jól látható, hogy ezek mindamellett, hogy növelik a munka minőségét, még azt is megmutatják, hogy az iskolai könyvtár fenntartása még költséghatékony is.

A) Könyvtári tér, könyvtári helyszín

- forrásalapú tanórák helyszíne, ahol a diákok megtanulják az önálló tanulás, az információkeresés- és felhasználás módszereit
- könyvtárhasználati órák helyszíne (nem igényel külön szervezést a tanulók eljuttatása)
- felügyelet, értelmes időtöltés a lyukasórás tanulóknak, a buszra, vonatra váró tanulóknak
- közösségi tér, kulturált, barátságos helyszín
- kulturális programok helyszíne
- tanulási helyszín (különösen fontos a szociálisan hátrányos helyzetű tanulók számára)

B) Információk

- szakmai és tanulmányi pályázatok figyelése
- jogszabályfigyelés
- szakmai sajtó figyelése, munkaközösségenként ajánló készítése
- az iskola működési alapidokumentumainak nyilvánosságát biztosító hely (szülőknek, diákoknak)
- szabadidős kulturális programkínálat

C) Dokumentumok biztosítása

- a tanítási órákhoz (egyszerű adminisztrációval, logisztikával)
- szótárak, feladatgyűjtemények nagy példányszámban gyorsan, egyszerűen
- órai szemléltető eszközök (pl.: albumok)
- érettségihez kötelezően előírt és a tanár által kijelölt dokumentumok (pl.: szótárak, verses kötetek, példatárak, atlaszok...) biztosítása
- az órára való felkészüléshez
- források (módszertan, ismeretterjesztő művek, szakkönyvek, CD-k, internet...)
- eszközök (fénymásoló, számítógép)
- technikai, módszertani segítség
- differenciáláshoz, tehetséggondozáshoz szükséges alternatív források, feladatok
- tanuláshoz
- kötelező és ajánlott olvasmányok kölcsönzése
- kötelező és szorgalmi feladatokhoz források és segítség
- tankönyvkölcsönzés (ingyen tankönyv, tartós tankönyv)
- projektmunkákhoz forrás és eszköz
- tanulmányi versenyekhez
- iskolatörténethez (iskolatörténeti különgyűjteményből)
- történetíróknak, utókornak,
- iskolai évkönyvhöz
- sajtónak
- bármely érdeklődőnek a könyvtári rendszeren keresztül (ODR) (2)

Milyennek kellene lennie egy iskolai könyvtárnak?**Kívánatos és elérendő kritériumok:**

- gyűjteménye a legtágabban tartalmazza mindazokat az *információhordozókat*, amelyeket az iskola pedagógiai programja megkíván, oktató-nevelő munkája hasznosít;
- korszerű *információs technikai eszközökkel* nyújt szolgáltatást szakszerűen feltárt saját gyűjteményéből, illetve a teljes könyvtári-információs rendszer nyújtotta forrásokból, vagyis az iskola informatikai-kommunikációs központja;

- *tevékenységének középpontjában* a tervszerű, rendszerszerű, közvetve és közvetlenül vezérelt *könyvtár-pedagógiai folyamat* (önálló tanulás – irányított tanulás!), az iskola könyvtár-pedagógiai programjának megvalósítása áll;
- gyűjteményének, szolgáltatásainak és a benne folyó könyvtár-pedagógiai tevékenységeknek szervezője, „gazdája” a szakmailag felkészült **könyvtárostanár**.

Szakmai tudásának lényege: legyenek (alapképzésben szerzett) *elméleti és gyakorlati* (módszertani!) *ismeretei* mindkét szakterületről, és legyenek (most még csak ráképzéssel, önképzéssel megszerezhető) hasonló ismeretei a két szakmát átfedő, közös mezőjű könyvtár-pedagógiából. A fenti kritériumoknak megfelelő, korszerű iskolai könyvtár *gondozója kulcsszereplője az iskola életének*.

Ha könyvtár-pedagógiai szerepét hatékonyan érvényesíti, fontos tényezője és *értékmérője lehet az oktatás minőségének*, az iskola pedagógiai teljesítményének, társadalmi hasznosságának. (Comeniusszal szólva: az ilyen könyvtár lehet „az iskola lelke.”)

Az iskola könyvtárosának lényegesek a *szocializációs* feladatai is, aligha pótolhatók a személyes kapcsolattartásra építő nevelési lehetőségei. Szerepe lehet a felzárkóztatásban, tehetséggondozásban, pályairányításban is. Az iskolai könyvtár és a könyvtár-pedagógiai tevékenység *nem problémamentes* a mai magyar közoktatásban.

A gondok *két fő forrása* a következő:

Van, aki egyszerűen a könyvtárat közkönyvtárnak tekinti az iskolában. Ilyenkor a pedagógiai lehetőségek alatta maradnak az igényeknek.

Máskor a pedagógiai gyakorlatban *nem kap elég szerepet* az iskolai könyvtár, elég teret a könyvtár-pedagógia. Ilyenkor viszont az igények maradnak alatta az iskolai könyvtár nyújtotta adottságoknak, lehetőségeknek. **(1)**

(Saját tapasztalatom, hogy egyre kevesebb gyermeket küldenek, megoldandó, kikeresendő feladatokkal a könyvtárba. Nyugdíjba ment nálunk az a generáció, aki ezt még megtette, utána nézett annak, hogy a keresendő dokumentum megvan-e a könyvtárban, és úgy küldte a tanítványokat kutatómunkára. Manapság szinte már csak a Bod Péter könyvtárhasználati

verseny kapcsán végzünk könyvtári „kutatásokat”. Az elvégzendő feladatokhoz lehetséges, hogy már csak az otthoni internetet használják?)

A könyvtáros tevékenysége nagyon fontos egy iskolai intézmény életében. Naponta együttműködik, együtt „dolgozik” a tanulókkal, pedagógusokkal. Kommunikációjának, *empatikus képességének* is kiemelkedőnek kell lennie, hiszen a gyerekekkel és tanárokkal való munka során ez elengedhetetlen.

Fontos szerepe van az olvasóvá nevelésben.

Az olvasásra való rávezetés, az olvasás fejlesztése, a tanulás igazi elmélyítése során az iskolai könyvtáros olykor akadályokba ütközik, amelyeket néha meggyőzéssel, pozitív befolyással, igazán jó módszerekkel tud csak kiküszöbölni.

Lényeges a tanulók megismerése, a bensőséges könyvtári környezet, a kapcsolattartás, a jó viszony a diákokkal, amely kiindulópontja lehet a könyvtárosi munkának, a tanulás kezdetének. A könyvtári tanulás biztos tudást közvetít, amelynek kidolgozására nagy figyelmet kell fordítania a könyvtárosnak. *A tanulók könyvtári nevelése, az olvasás megszerettetése, a tanulás tanítása* csak akkor lehet sikeres, ha *együttes tevékenység során* valósul meg.

Az iskolai könyvtárosi munka is olyan néha, akár Szókratész, a híres görög filozófus tevékenysége, amelyet ő maga „maieutiká”-nak nevezett, vagyis *bábamesterségnek*, „bábáskodni” valaki körül folyamatosan, rávezetni az egyént – a mi esetünkben a tanulót – jó módszerekkel, jól megszervezett tevékenységgel az olvasásra, a tanulásra, a biztos tudásra.

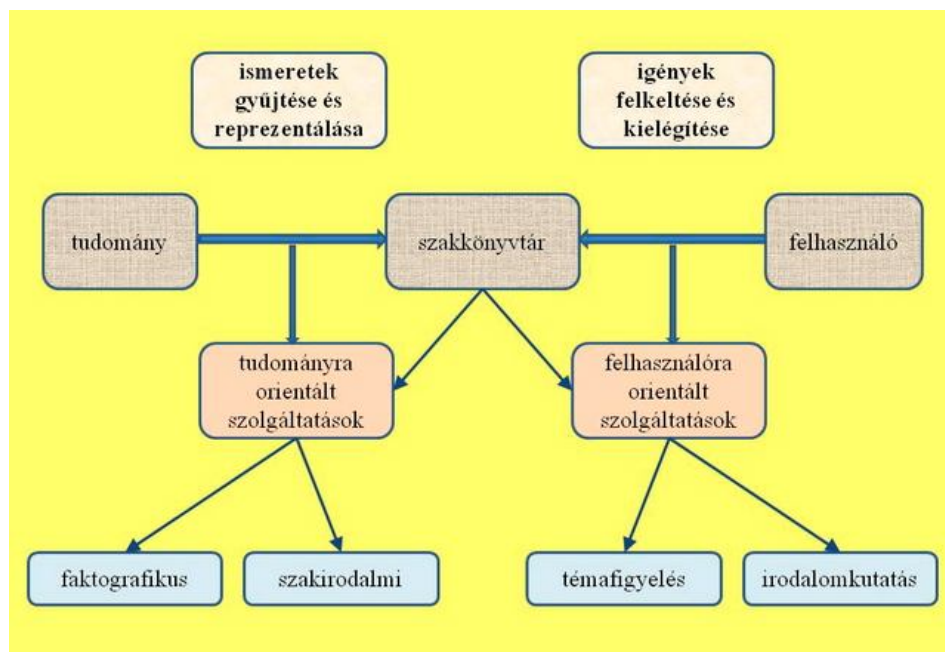
Akár a pedagógus szakma, a könyvtárosi tevékenység módszereit is folyamatosan erősíteni, újítani kell. Ezért van szükség e szakmában is a folyamatos továbbképzésre, az újszerű módszerek elsajátítására. A megszerzett ismeretek birtokában a könyvtárosok munkájukat változatosabbá, differenciáltabbá, színvonalasabbá és célirányosabbá tudják tenni. **(3)**

A könyvtárak mind szolgáltatnak. A különböző könyvtártípusokra más-más szolgáltatások jellemzőek. A hazai könyvtári rendszerben működő öt könyvtártípus: nemzeti könyvtár, közkönyvtár, szakkönyvtár, felsőoktatási könyvtár személyes meglátogatása az élményen kívül a szolgáltatásaik megismerését is jelentené. Erre kiváló alkalmak lennének a szakköri kirándulások. Ehhez viszont szakköröket kellene szervezni, szakköri órákat tartani, amelyeken sok más mellett fel lehet készülni ezekre a kirándulásokra is.

Talán akkor bátrabban vágnak neki majd önállóan is a nagy „felfedezéshez”, az önálló ismeretszerzéshez, amely az egyik legfontosabb feladatunk a könyvtárhasználati óráinkon is, ahol szert tehetnek biztos könyvtárhasználati tudásra. (4)

A következő ábrán a szakkönyvtári szolgáltatások rendszere látható (Varga Katalin nyomán)

(Ez az ábra jól használható könyvtárhasználati óráinkon is a könyvtártípusok tanításakor.)

6. ábra

Felhasznált irodalom

1. Dömsödy Andrea (2010): Könyvtári szolgáltatások az iskolákban. In.: Könyv és Nevelés XII/1: 4–6.
2. Iskolai könyvtárakra vonatkozó legalapvetőbb jogszabályi előírások szakmai értelmezése. Szolgáltatások az iskolai könyvtárban. 3–5.
<http://www.konyvtarostanar.wordpress.com/>
3. Dömsödy Andrea (2010): Könyvtári szolgáltatások az iskolákban. Könyv és Nevelés XII/1: 7–9.
4. Gál Tibor – Kiss Adrien: Szolgáltatások a különböző könyvtártípusokban
http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/0005_16_szolgaltatas_menedzsment_scom_02/238_szolgtatsok_a_klnbz_knyvtrtpusokban.html

Ajánlott irodalom

- A könyvtári szolgáltatások háttere – TMT
http://www.tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=3924&issue_id=461

Együttműködés, PR és marketing az iskolai könyvtárban

Együttműködés? Kikkel?

Intézményen belül:

- iskolavezetőséggel (elsősorban az igazgató)
- tanári karral (különösen az osztályfőnökökkel: osztálykönyvtárosok, olvasási szokások felmérése, év végi „könyvbehajtás” stb.)
- munkaközösségekkel (év eleji látogatások, ajánlatok az új szerzeményekből- a „saját” munkaközösségünk munkájában való aktív részvétel)
- egyes kollegákkal (akikkel akár könyvtári munkaközösséget is alkothatunk, segítenek a könyvtári programok lebonyolításában, a megrendeléseknél stb.)
- a szülőkkel (a szülői értekezletek alkalmával a könyvtárat is nyitva tartjuk, hogy ezzel is ismerkedhessenek, esetleg még segítségünkre is lehetnek pl. ajándékozással)
- tanulókkal: „nélkülük nem élet az élet”- mindenben segíthetünk: testi, lelki, szellemi bajaikon
- az önkéntes segítőknek (közösségi munka) is nagy hasznát vesszük, akik azért választották a könyvtárat, mert szeretik a könyveket (és engem)
- DÖK-kel
- technikai dolgozókkal: szép, tiszta, kellemes környezet biztosításában vannak segítségünkre
- gazdasági összekötővel, a minket érintő ügyek intézésében segíthet (pl. Szi-rén előfizetés)
- a rendszergazdával: informatikai eszközeink karbantartása
- a gondnokkal, aki például a selejtezések után eltünteti a könyvhal-mokat
- a karbantartókkal: a könyvtárban adódó szerelési munkák miatt kulcsfontosságú, hogy korrekt, jó munkakapcsolatban legyünk munkatársainkkal.

Intézményen kívül:

1. **Pedagógiai Intézet** – én még most is hálózati központunknak tekintem. Az újra létrehozott könyvtár lehet a legfőbb bázisunk, segítők továbbképzések, versenyek szervezése és lebonyolításakor (Szakmai napok, Bod Péter)
2. **Köz- és szakkönyvtárak** – a környéken levők könyvtárakat felkereshetjük „könyvtárközi kölcsönzés” miatt (pl. áthozhatjuk a kollegák által keresett könyveket tanulmányi versenyekhez, de a könyvbarát szakkörösökkel is átmehetünk pl. egy könyvtári bemutató órára). *A Méliusz könyvár által szervezett BIBLIOTÚRÁ*-nak is állandó résztvevői lehetek előzetes bejelentkezés után, ahol a könyvtár tereinek megismerése mellett érdekes játék résztvevői is lehetnek tanulóink.
3. Szerencsés helyzetben vagyunk, hogy muzeális könyvtár is van városunkban. A **Református Kollégium** könyvtárába minden debreceni diáknak kötelező lenne elmenni. Az ottani könyvtárosok készségesen segítenek ebben.
4. A **Művelődési központok** is számítanak ránk. Egy-egy eseményre számtalanszor tapasztaltam, hogy a könyvtárostánárokat kéri fel segítőknek.
5. Gyakran a **színházakkal** való kapcsolattartás (pl. esetleg *bérletárusítás*) is a mi feladatunk lehet.
6. **Fenntartóval** – fontos, hogy tisztában legyen az iskolai könyvtár helyzetével, eredményeivel és nehézségeivel. (Jelentések útján, honlapunkról.)
7. **Testvériskolák** könyvtáraival való kapcsolat, kölcsönös segítségnyújtás.

Népszerűsítő munkánknak akár a mottója is lehetne a *„Dolgozz jól, és beszélj róla!”* jó tanács.

De mit is értünk a PR fogalmán?

Az 1990-es években pályázatot írtak ki a Public Relation kifejezés magyarosítására, amit végül eredménytelennek nyilvánítottak, a beszélt nyelvben továbbra is az angol PR szókapcsolat él. Ez a fogalom valamely intézmény és közönségének kapcsolatát, kommunikációját jelöli. Ez a kapcsolattartás egy tervszerű, tudatos és folyamatos szervezői munka, melynek elméleti és gyakorlati oldalai kiegészítik egymást. Fontos jellemzője, hogy a kölcsönösségen alapul: tájékoztatás és tájékozódás mindkét oldalról. Ennek, az intézmény hatékonyságát célzó kétoldalú kommunikációnak fényében tud csak az intézmény a közönség igényéhez igazodni. **(1)**

A PR kulcsszavai:

- hírnév
- megértés
- bizalom
- megkülönböztetés
- befolyásolás.

A könyvtáraknak kötelessége önmaguk és szolgáltatásaik bemutatása, népszerűsítése. Ennek *módjai* az iskolában:

- a nevelőtestületi üléseken beszámoló a könyvtár munkájáról, eredményeiről
- plakátok
- iskolai honlapon könyvtári – állandóan frissülő link
- faliújság friss cikkekkkel, iskolarádió
- kollegák értesítése szóban vagy e-mailben az őket érintő újdonságokról
- igény és elégedettség felmérése, kielégítése, eredményeinek nyilvánosságra hozása
- osztálykönyvtárosok révén folyamatos kapcsolattartás az osztályokkal és a DÖK-kel
- a helyi TV, rádió, sajtó „értesítése” a település könyvtárainak nevezetes eseményeiről.

Az óra utolsó harmadában a *marketingről* beszélgetünk Bondor Erika könyvtárostanár tanulmánya nyomán. Az iskolai könyvtárak területén sokan idegenkednek a marketingszemlélet alkalmazásától. A hétköznapi munka gyakorlata azonban egyre inkább arról győz meg, hogy nem elég jól dolgozni, jó könyvtárat működtetni, mindezt „el is kell adni” ahhoz, hogy a fejlődés lehetőségeit biztosítsuk. A szolgáltatásainkkal *elébe kell mennünk* a felhasználói igényeknek, sőt adott esetben igényeket kell ébresztenünk új szolgáltatásokra.

A marketingszemléletről

Philip Koetler szerint a marketing olyan eljárások sora, amely feltárja a felhasználói igényeket, méri és értelmezi ezek jelentőségét, mindezzel meghatározza a szolgáltatásokat és programokat. A marketing arra hívja fel az

adott szervezet tagjainak a figyelmét, hogy a felhasználó szempontjait vegye figyelembe.

E piacorientált gondolkodás csak látszólag mond ellent a könyvtári terület tényezőinek. Iskolai könyvtárak tekintetében gondoljuk csak át, mennyire vesszük figyelembe a felhasználói igényeket (tanulók, tanárok, fenntartó, iskolavezetés és szülők) – és e nélkül működhet-e valóban hatékonyan egy iskolai könyvtár? Theodor Levitt marketingkoncepciójának négy tényezője elsöre nehezen fordítható le az oktatás és az iskolai könyvtárak vetületére, de azért megpróbálkozunk vele. Levitt a marketing négy alappilléret határozta meg, ezek:

- a piacorientáltság
- a fogyasztóra orientáltság
- a koordinált marketing és a
- nyereség.

Mivel ezeket a fogalmakat eredetileg a termelői szféra és a kereskedelem területén használták, és az iskolai könyvtárak szolgáltatásai kulturális, vagyis nonprofit területen találhatók, mindezeket külön-külön kell értelmezni.

Piacközpontúság

Az iskolai könyvtárnak rugalmasan kell követnie a társadalom változásait, szolgáltatásaival előremutató igényeket kell kielégítenie, még akkor is, ha anyagi lehetőségei ezt megnehezítik. Arra kell törekednie, hogy meglévő források felhasználásával a lehető legnagyobb teljesítményt nyújtsa.

Fogyasztóra orientáltság

A jó iskolai könyvtár felhasználóik egyéni igényeit elégíti ki, ugyanakkor kulturális értékmegőrző szerepet tölt be. Mindezek befogadására igényt kelt, valamint szerepet vállal a kulturális esélyteremtésben. Nem elégséges a felhasználók kiszolgálása, az iskolai könyvtár alapfeladatainak ellátása, elébe kell menni a felhasználói igényeknek, igényeket kell teremteni.

Az iskolai könyvtárak esetében a marketing célja a *felhasználók elégedettsége*, amelyet elégedettségvizsgálatokkal tárhatunk fel.

Koordinált marketing

Az iskolai könyvtáraknak meg kell felelniük az oktatáspolitikai törekvéseknek és a könyvtárszakmai elvárásoknak. A könyvtáros tanárnak egyeztetnie kell a fenntartóval, az iskolavezetésen keresztül, el kell készítenie a munkáját meghatározó alapidokumentumokat (könyvtár- pedagógiai program, könyvtári SZMSZ, helyi tanterv, gyűjtőköri szabályzat, küldetési nyilatkozat, közép- és hosszú távú fejlesztési stratégiák) Mindezen programok megalkotásán túl a megvalósításnak is hangsúlyosnak kell lennie.

Nyereség

Az iskolai könyvtár nem profitorientált a szó szoros értelmében, hiszen nem termel. Nincs közvetlen anyagi nyereség. A szolgáltatásainkkal eszmei értéket képviselünk, ráadásul ez utólag és nehezen mérhető. Egy jól működő iskolai könyvtár anyagi nyereségre is szert tehet, hiszen Koetler a már korábban idézett művében öt tényezőt, hatást említ, amelyek meghatározzák a cégek, intézmények küldetését.

A múlt, az előtörténet

A múlt meghatározza az iskolai könyvtárak küldetését is, ezért a küldetésnyilatkozatban ki kell térni az iskolai könyvtár történetére, korábbi működésére, eredményeire.

A vezetés, a tulajdonosok elvárásai

Esetünkben a fenntartó és az iskolavezetés pillanatnyi preferenciáiról van szó. Célkitűzéseinket összhangba kell hozni azokkal a lehetőségekkel és irányvonalakkal, amelyeket a fenntartó támogat.

Makro- és mikrokönyvtár

Fel kell mérni a lehetőségeket és az elvárásokat, mindezeket rugalmasan kell követni a meglévő eszközeinkkel és folyamatosan megújított szakmai ismeretekkel is. (pl. informatikai eszközök alkalmazása) Figyelemmel kell kísérni a jogszabályi változásokat (pl. a tantervi változásokat, tan- könyvtári szabályzat) az iskola esetleges szerkezeti változásait, profiljának megváltozását.

A szervezet erőforrásai

Bizonyos feladatok ellátását, a küldetés felvállalását a személyi és anyagi lehetőségek lehetővé teszik, más feladatok ellátását pedig nem. Mindezt érdemes adatokkal a fenntartó és az iskolavezetés tudomására hozni. (pl. az iskolai könyvtár nyitva tartását, a kötelezően megtartandó könyvtárhasználati órák ellátását csak megfelelő létszámú könyvtárostánár alkalmazásával tudjuk teljesíteni. Mindezt számadatokkal is alátámasztható.)

Speciális kompetencia

Fő célunk megváltozását saját speciális kompetenciánk határozza meg.

A marketingszemlélet egyik alapelve, hogy ne akarjunk mindenben egyforma jók lenni, hiszen ez amúgy is lehetetlen, és ne abban akarjunk a legjobbak lenni, amiben mások is jól teljesítenek: keressük meg saját területünket, amelyben a mi iskolai könyvtárunk igazán jó eredményeket, valamilyen speciális szolgáltatást tud felmutatni. Minden jól működő iskolai könyvtár megtalálja a rá jellemző innovációs feladatot. (Ambíciózus, kreatív iskolai könyvtáros kell hozzá!)

A küldetési nyilatkozat

Az iskolai könyvtárnak nemcsak a közvetlen felhasználóit kell megnyernie a célkitűzéseinek, a tanulókat, tanárokat és az iskolavezetést, hanem a tágabb értelemben vett felhasználókat: szülőket, a fenntartókat is. El kell fogadtatnia magát a szélesebb szakmai és civil nyilvánossággal, hiszen ez befolyásolja a működését, segíti vagy gátolja céljai elérését.

A küldetési nyilatkozat megfogalmazásában célszerű alapul venni – a szülők, a pedagógus kollégák, az iskolavezetés és fenntartó számára is hozzáférhetővé tenni, propagálni – az IFLA és az UNESCO közös iskolai könyvtári nyilatkozatát.

Közép és hosszú távú tervek, fejlesztési stratégiák

A stratégiai tervezés során egyensúlyt kell teremtenünk a célkitűzéseink és az erőforrásaink, a változó lehetőségeink között. A könyvtárostánár feltétlenül vegye figyelembe a könyvtár fejlesztési stratégiájában az

- oktatáspolitikai törvények szabályozását
- a fenntartó és az intézmény éves költségvetését
- az iskolavezetés munkatervét!

Rövid távú célkitűzéseinket a tanév elején a könyvtári munkaközösség éves munkatervében fogalmazhatjuk meg, amelyet az iskolavezetés számára készítünk el. Reális, elérhető célokat tűzzünk ki, pontosan jelöljük meg a könyvtár szükségleteit is. A tanév végén készítsünk jelentést a megvalósításról szintén az iskolavezetés számára, amelyben összegezzük az elért eredményeket, de esetleges kudarcainkat, nehézségeinket – mindezek okát, és azt is, hogy miben várunk segítséget.

Középtávú elképzeléseinket a könyvtár-pedagógiai programban, a helyi tantervben célszerű megfogalmazni. Ha az iskola élén vezetőváltás történik, mindenképpen hasznos könyvtári helyzetelemzést készíteni, kitérve a közép- és hosszú távú fejlesztési elképzelésünkre.

Hosszú távú terveinket az iskolai könyvtár *fejlesztési stratégiájában* fogalmazhatjuk meg. Az iskolai könyvtárügy e területen elkészült dokumentumai, szakanyagai kiindulópontként szolgálhatnak.

Az iskolai könyvtár szakmai érdekérvényesítése

A könyvtárostánár menedzsmenttevékenysége.

Nagyobb könyvtártípusokban szakosodtak a könyvtárosok (olvasószolgálat, tájékoztató, feldolgozó), az iskolai könyvtárakban folyó munka más jellegű. Itt egyszerre kell jó pedagógusnak és szakmailag jól felkészült könyvtárosnak lenni. Az intézmény jó pozícióját, szakmai érdekeit csak olyan könyvtárostánár tudja hatékonyan képviselni, aki saját szakmai érdekeit is érvényesíteni tudja. Nem szabad beletörődni abba, hogy

- a meghosszabbított nyitva tartásért nem kap túlóradíjat, mint a többi tanár
- ha az intézmény gazdasági okokból kevesebb könyvtárostánár alkalmaz, mint amennyi elő van írva
- ha a könyvtáros tanárt kihagyják az éves továbbképzési tervből.

Ezekben és más esetekben az egyéni érdekérvényesítés elengedhetetlenül szükséges ahhoz, hogy képviselni tudjuk az iskolai könyvtár szakmai érdekeit, a könyvtár-pedagógiai munkánk más területeinek színvonalas működését. A kettő nem választható el egymástól.

Az érdekérvényesítésnek finom eszközökkel kell történnie. Úgy kell tevékenykednünk, hogy nélkülözhetetlenek legyünk a kollégák és a tanulók számára. Az iskolavezetés munkáját megkönnyítjük azzal,

- hogy az először hozzánk kerülő dokumentumokkal, információkkal mintegy „kezünk alá dolgozunk”,
- a kollégákat rendszeresen tájékoztatjuk az újdonságokról, ötleteket adunk munkájukhoz (névre szóló email, tanári dolgozóba kitett hasznos honlapok címei),
- a tanulóknak nemcsak kötelező irodalmat, hanem szabadidős olvasmányokat is ajánlunk.

Ha a könyvtár élő találkozóhely, megkerülhetetlen tényező az intézmény életében mind szolgáltatásaival, mind programjaival, kevésbé kell attól tartanunk, hogy nehézségek esetén éppen az iskolai könyvtárat fogják elsorvasztani. Hogy mások számára is érzékelhetően jól működjön az iskolai könyvtár, nem direkt önreklámmal érhetjük el leghatékonyabban. *Sokkal eredményesebb, ha széleskörűen felmérjük az intézményen belüli felhasználói igényeket, és a fejlesztésünket, szolgáltatásainkat ennek megfelelően alakítjuk ki.* Például:

- a munkaközösségek véleményét rendszeren kikérjük a beszerzések előtt
- a gyermekeknek is legyen módjuk jelezni igényeiket (kívánság láda)
- a szülők véleményét is kérjük ki a könyvtárfejlesztés kapcsán (szülői szék).

Arculattervezés

Annak érdekében, hogy hatékony PR tevékenységet folytassunk, érdemes az iskolai könyvtár arculatát, jellegzetes megjelenését jól át gondoltan felépíteni. Az iskolai könyvtár hangulata, otthonossága, az ott folyó pezsgő élet nemcsak a helyszínen, hanem a külvilág számára is érzékelhető. Nem elég jól dolgozni, jó szolgáltatásokat nyújtani, – mindezeket láttatni kell, hogy megnyerjük magunknak és a könyvtárunk fejlesztéséhez potenciális támogatókat.

Negatív értelemben jelzés értékű,

- ha az iskolában a könyvtár egy eldugott helyen van, az oda vezető utat nehezen találják meg,

- ha a könyvtárterem zsúfolt, rendezetlen, nem igazán barátságos, nem marasztaló hely, valószínűsíthető, hogy az iskolavezetés nem tekinti kiemelten fejlesztendő területnek a könyvtárat.

Pozitív az első benyomásunk, ha

- a könyvtárat az iskola központi helyén találjuk,
- ha a könyvtár kialakítása otthonos, barátságos,
- ha az eligazodást a könyvtáron belül és kívül információs táblák, feliratok, hirdetések segítik,
- ha sok jó ötlettel hívjuk fel a figyelmet a könyvtár állományára használatára, szolgáltatásaira.

Milyen megoldások segíthetik a pozitív jelentéstartalom megvalósulását? Az iskolai könyvtár önálló arculatát találóan jelzi a *könyvtár logója*, amelyet megjelenít magában az intézményben, de a dokumentumain, levélpapírjai fejlécén, a honlapján, vagy a könyvtár szolgáltatásait népszerűsítő broszúráin, hirdetésein, programajánlóin, plakátjain is. (Iskolánkban az iskolai könyvtári világnap alkalmával hirdettünk logókészítési versenyt, és a nyertes munka lett a könyvtárunk logója.)

A jó logó fiatalos, lendületes, figyelemfelkeltő, jól megjegyezhető, szélesebb körben reklámozza tevékenységünket, biztosítja a jelenlétünket a tágabb köztudatban.

Honlap

Napjainkban az iskolai könyvtárak korszerű forrásközponttá, modern médiatárrá kell válniuk. A belső hálózat könyvtári marketing célokra történő felhasználásán túl külső hálózatnak, az internetnek még nagyobb szerepe lehet az iskolai könyvtár közönségkapcsolatainak kiépítésében, hatékonyabb PR tevékenységben. Az iskolák honlapján egyre több iskolai könyvtár link is megjelenik. A cél az lenne, hogy számban és tartalomban ez nőjön és gazdagodjon. Milyen szerepet tölthet be a könyvtár weblapja?

- segíti a tanulókat az iskolai felkészülésben, informálódási szokásaik fejlesztésében,
- a külvilág bepillanthat a könyvtár és az egész iskola életébe, mindennapjaiba,

- az iskolák, iskolai könyvtárak összefogásával, hálózatba rendeződésével térségi együttműködésekre és különféle tartalomszolgáltató tevékenységekre nyílik lehetőség: például szakmai kapcsolatok kiépítése, a diákság személyes kapcsolattartása, iskolai könyvtárak gyűjtőköri együttműködései, amelyek a gyarapítási nehézségeiket is csökkenthetik.

Felhasznált irodalom

1. Közönségkapcsolatok a könyvtárban
silver.drk.hu/info-kvtar/Kvtartan2/kt_PR_ttel.doc
2. Bondor Erika (2005): Iskolai könyvtári marketing. Korszerű könyvtár. Budapest, Raabe. 2–22.

Ajánlott irodalom

Könyvtári marketing és arculat

www.sek.nyme.hu/btk/.../Könyvtári%20marketing%20és%20arcukat.ppt

Könyvtári marketing

<http://www.ki.oszk.hu/kf/tag/konyvtari-marketing/>

Marketing

http://www.inf.unideb.hu/konyvtarinfo/tananyagok/.../2_konyvtari_marketing...

Marketing a könyvtárban

http://www.fszek.hu/?tPath=/view/&documentview_type=save...

A könyvtári marketing alapjairól – irodalomkutatással

<http://www.digiblog.hu/konyvtari-marketing-alapjairol-irodalomkutatassal>

Ábrák jegyzéke

1. Közönségkapcsolatok a könyvtárban
2. Ugrin Gáborné (2000): Könyvtár-pedagógia. In.: Iskolakultúra, 2000/4: 61.
3. Az olvasóvá nevelés megalapozásának ábrája egy könyvtárostánári konferencia ppt-ből származik
4. Dr. Dúró Zsuzsa: A tehetségről „dióhéjban”.
[http:// www.krasznaresfiai.hu/publikaciok/tehetsegfejlesztes](http://www.krasznaresfiai.hu/publikaciok/tehetsegfejlesztes)
5. uo.
6. uo.
7. Dömsödy Andrea (2010): Könyvtári szolgáltatások az iskolákban. In.: Könyv és Nevelés XII/1: 4–6.

SZÉCHENYI

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE